

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

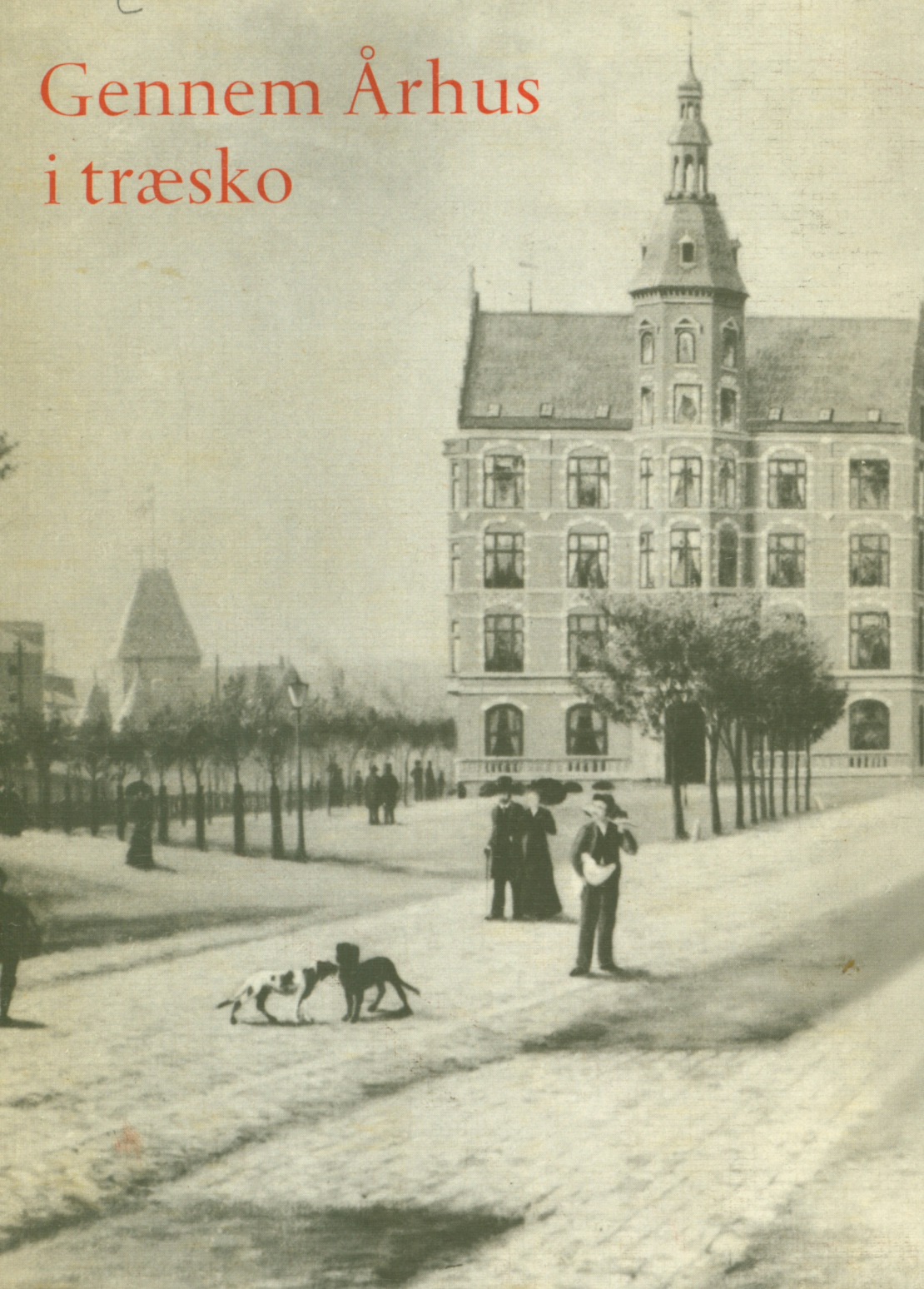
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Erik Christiansen

Gennem Århus i træsko

Gennem Århus i træsko

Erik Christiansen

Gennem Århus i træsko

Billedredaktion og oplysende noter

ved

PEDER JENSEN

Udgivet af Århus byhistoriske Udvalg

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

1967

Indhold

Hjemmet	7
I skole	10
Folk på gaden	17
Andre drenge	21
Gadehandlere og andet godtfolk	24
Sporvognene begynder at køre	28
Hjemme i gården	32
Pligter og glæder	34
Bydreng for to kroner om ugen	38
Med far og mor på indkøb	45
Forfængelige damer	50
Børnene leger	52
»Krig« i gaden	65
Smutveje i byen og sejlture på åen	70
Hyggelige gamle gader	74
På torvet	79
Et pust fra fremmede lande	81
En tur ud ad Strandvejen	83
Den store udstilling	87
Ud i det grønne	90
Festlige timer	94
<i>Noter</i>	101

Hjemmet

Det var i Sct. Paulsgade nummer 4, jeg så dagens lys. Mine forældre boede på første sal i en toværelses lejlighed, og der var, som i den tids lejligheder, ikke bekvemmeligheder af nogen art.

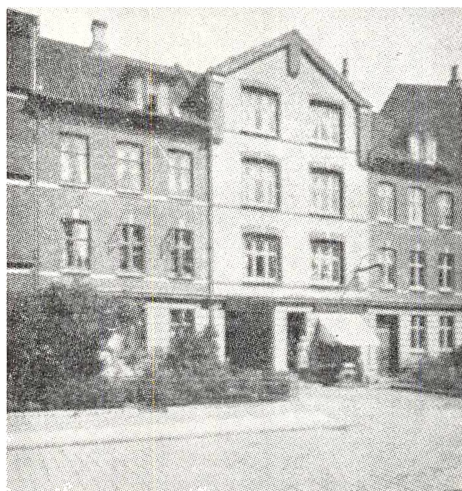
Min far var typograf, og han havde lært faget i Hobro, hvor han boede og spiste hos bogtrykkeren. Hans forældre boede i Randers, og hans far var karetmager.

Da far blev udlært, tog han til Nakskov, hvor han fik arbejde på et lille bogtrykkeri. For at undgå at blive søsyg på turen fra Fyn til Nakskov, måtte han stå i forstavn på den lille damper med vinden i »snuden«, som han senere fortalte, og han var meget forkommen, da han nåede til vejs ende. Efter et par års arbejde i Nakskov søgte far til Hørsholm, og det var her, han lærte min mor at kende.

Mors forældre var døde, mens hun var barn, og så vidt jeg ved, tjente hun hos en sagfører, da far traf hende. – Jeg tror, mor var født og opvokset i Høsterkøb, og det er blevet fortalt mig, at hun stammede fra kulsvierne i Nordsjælland. Hendes mørke lød kunne godt tyde herpå. – Om mors forældre ved jeg intet udover, at hun engang fortalte mig, at hendes far var en høj og kraftig mand, og at han var vægter på en klædefabrik.

I slutningen af 80-erne kom far til Århus, hvor han fik arbejde på Jyllandsposten, der dengang havde til huse i Rosensgade. Efter nogen tids arbejde på selve bladet med henholdsvis dag- og natarbejde blev far overflyttet til akcidensen. Næsten alle blade drev dengang bogtrykkeri sammen med bladvirksomheden.

I begyndelsen arbejdede far på beregning (akkord). Inden for bogtrykfaget vil det at arbejde på akkord sige, at man fik betaling for hvor mange bogstaver, man kunne sætte. For fraktur, der var den mest anvendte skrift til aviser (hvilket stadig væk kan ses på mange avisers

Forfatterens barndomshjem i Sct. Paulsgade 4. Rækken af de pyntelige haver foran husene i gaden måtte her brydes af hensyn til en portindkørsel til gården.

»hoved«), blev der betalt 26 øre pr. 1000 bogstaver, og for antikva (den skrift, der almindeligvis anvendtes til bøger o.l.) fik typografen 28 øre for 1000 bogstaver. Fik sætteren udleveret trykt manuskript, hvori der ikke var indføjet for mange rettelser, fik han to øre mindre pr. 1000. – Arbejdstiden var på 10 timer, og den faste løn lå på omkring 20 kr. om ugen.

Da jeg senere selv blev uddannet som typograf og blev interesseret i, hvad far fremstillede på Jyllandspostens bogtrykkeri dengang, fortalte han, at de havde en del arbejde for Foreningen af jyske Landboforeninger, og at de også af og til fremstillede bøger, som far satte i hånden.

Far havde blandt andre bøger sat et par stykker for teaterdirektør Sofus Birck, og denne var meget glad for fars arbejde, fordi han samtidig med, at han satte bogen, foretog forskellige rettelser, således at sproget blev mere korrekt og glidende. Den ene af bøgerne – Pastor Sommer – står nu i min bogreol.

I 1890 blev far og mor gift og fik en lille lejlighed i Clausensgade. Her blev mine to ældre søstre født. Hvornår mine forældre flyttede til Paulsgade, er jeg ikke klar over, men i hvert fald blev jeg født der i 1897.

Dengang hørte Paulsgade til den yderste bebyggelse i den østlige ende af Frederiksbjerg, og fra vinduerne i stuen var der fri udsigt ud

over bugten. Når vinden stod lige på om vinteren, var det næsten umuligt at varme stuen op med den lille kakkelovn, der fandtes.

Erindringerne fra mine første år er ret vage, og det eneste, jeg kan mindes, er julestormen 1902. Ikke fordi jeg var ude i den, men jeg stod ved vort sovekammervindue og så, at tagstenene raslede ned fra hustagene i Brammersgade, hvortil vi havde udsigt fra soveværelset.

Ellers erindrer jeg kun, at vi havde en vugge, hvori der altid lå en lille søster, og jeg mener, at meget af min tid gik med at vugge mine mindre søskende, til de faldt i søvn. Det var vel den eneste pligt, der kunne blive betroet mig.

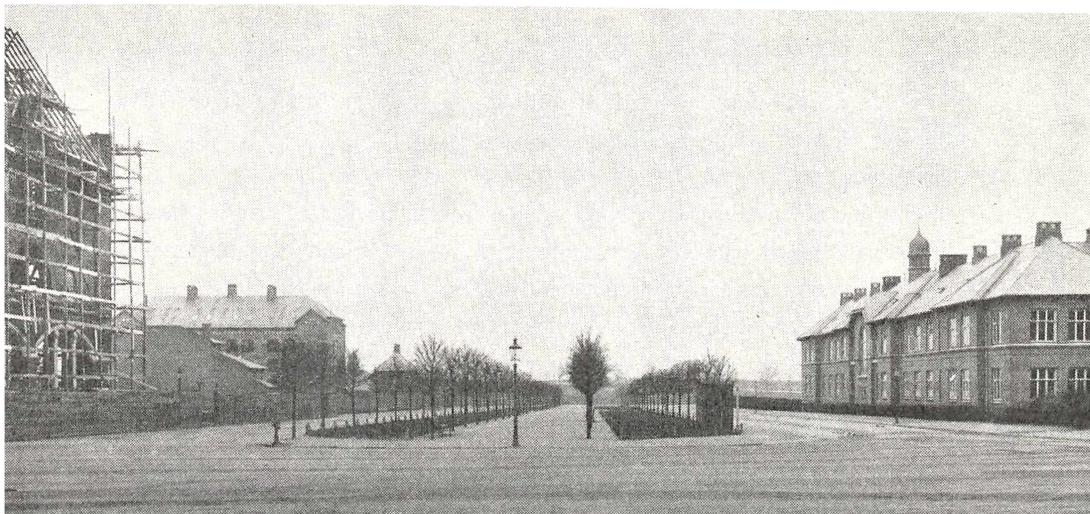
I skole

I begyndelsen af 1905 blev jeg indskrevet i Frederiksbjerg Byskole, der senere blev døbt om til borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard. At den ikke med det samme blev kaldt borgerskole, har sin grund i, at borgerskolerne i byen alle var betalingsskoler, og jeg kan tænke mig, at det måske var noget af en helligbrøde på den tid at kalde en friskole for borgerskole.

Jeg havde min ældste søster med ved indskrivningen. Mor havde ikke tid, for der var altid et spædbarn hjemme, der skulle pusles om. Der var flere lærerinder til stede ved indskrivningen, og jeg fik straks øje på en stor og tyk lærerinde, der ikke så alt for venlig ud. Jeg sagde til min søster, at hende ville jeg i hvert fald ikke gå i skole hos. – Tilfældigvis klarede jeg frisag og fik en anden lærerinde i de første klasser. Senere fik jeg af kammeraterne at vide, at den svære lærerinde ikke var særlig rar mod sine små elever, hvorimod den lærerinde, som jeg så heldigt havde fået, var sød og havde det rigtige tag på småbørnsundervisning.

Skolen lå langt uden for byen. Når jeg skriver langt udenfor, er det noget overdrevet. Vejen fra Sct. Paulsgade til skolen kunne nemlig let klares på mindre end et kvarter. Men fra enden af Odensegade, hvor Teknisk Skole ragede op som slut på bydelen, så man Frederiksbjerg Byskole ligge helt for sig selv ude på marken. Amtssygehuset, der senere blev omdannet til den nuværende Sct. Annagades Skole, Kroghsgade og Lundingsgade eksisterede ganske vist, men bydelen Frederiksbjerg endte ved Frederiksbjerg Torv, og alt, hvad der fandtes her udenfor, var marker.

Skolens sportsplads, hvor der blev spillet cricket i forårs- og efterårs månederne, lå et stykke fra skolen lidt sydligere end den plads, på hvilken Lucas Kirke nu ligger. En smal sti førte fra skolen til sportspladsen. Den var til tider så opblødt, at mudderet løb ind i vore træsko. Næsten

Ingerslevs Boulevard med Fjordsgades Skole (tv.) under opførelse. Bag ved ses Ingerslevs Boulevards Skole og th. Amtssygehuset. Uden for boulevardens var der fri udsigt i retning mod Viby. Midt for anlægget på gaden står en gaslygtepæl.

Foto ca. 1909.

alle elever brugte dengang træsko som skolefodtøj, og uden for klasseværelserne var anbragt lange reoler, hvori vi satte vore træsko, før vi gik ind i klasseværelset. Dersom vi ikke havde kludesko med, som vi kunne skifte til, kunne vi risikere at skulle sidde med våde strømper i timen, fordi sjap eller sne satte sig fast under træskoene, og efter den lange vej op ad trapperne smeltede sneen, når vi nåede op på gangen, hvor dørene til de forskellige klasseværelser var. Resultatet var et vældigt søle, som vore strømper sugede til sig.

Det mest almindelige skiftefodtøj var spartasko eller kludesko, men spartasko skulle købes, og derfor var kludesko de mest benyttede. Pengene var små dengang, og kludeskoene var som regel hjemmesyede og kunne fremstilles næsten uden udgift for hjemmet, da der som regel fandtes klude nok på pulterkammeret.

Mor syede selv vore kludesko og strikkede lange, uldne strømper til os. – Vi var ikke særlig interesseret i, at hun strikkede strømper, men når hun gik i gang med at sy kludesko, fulgte vi hendes arbejde med stor interesse. Det var især sålernes fremstilling, vi fulgte med i. Der skulle mange lag tøj til, og sålerne skulle stikkes mange gange frem og tilbage på symaskinen, før de blev brugbare. Når overdelen var syet på sålerne, var skoene sådan set færdig til brug. Der manglede dog endnu

en proces, før vi fik lov til at bruge dem. Sålerne fik først et godt lag fernis, og der blev strøet hvidt strandsand på den endnu fugtige fernis. Bagefter skulle skoene sættes til tørre natten over, inden vi fik dem overdraget.

Strandsand havde vi som regel altid i huset. De fleste familier havde en kanariefugl eller en kat, og sandet blev strøet i bunden af buret eller lagt i den kasse, som katten benyttede til at forrette sin nødtørft i.

Det skete, at vi hentede sand ved stranden, men ellers blev det købt hos en sandmand, der kørte rundt i gaderne og solgte sand. – Hos ham kunne man købe for et par øre sand, som han fyldte i den lille spånkurv, man bragte med.

Skoleundervisningen foregik for de tre første klassers vedkommende om eftermiddagen, og for de tre sidste klassers om formiddagen. I begyndelsen af min skoletid fandtes der kun seks gange tre klasser (a, b og c), men inden jeg gik ud af skolen, blev der oprettet en syvendeklasse, og eleverne hertil blev taget fra de tre sjetteklasser.

De fleste af eleverne gik altså ud af sjettede klasse, men det var ikke nogen sjældenhed, at elever, der havde været oversiddere i en eller to klasser, blev konfirmeret fra femte klasse. Jeg opnåede et år i syvende klasse, men jeg tror, at jeg egentlig var berettiget til at komme der et år før. Min klasselærer spurgte mig nemlig om, hvor længe jeg endnu skulle gå i skole, og da jeg svarede: »To år«, sagde han: »Nå, så kan du altså alligevel nå at komme i syvende klasse«. Jeg mener, det var grunden til, at jeg måtte gå to år i sjettede klasse. Det var jeg imidlertid kun glad for, især da jeg ikke led den skæbne som så mange oversiddere at blive flyttet langt ned i klassen efter de første tre måneder.

Jeg holdt ganske vist ikke pladsen som nummer ét, men blev dog kun flyttet en plads ned. Da den dreng, der havde overfløjet mig, senere kom i mellemskolen, blev jeg igen nummer et, og denne plads holdt jeg til opflytningen i syvende klasse.

Drenge, der skulle i mellemskolen dengang, blev udvalgte blandt de dygtigste i alle byens kommuneskolers fjerde eller femte klasse og kom til at gå i Munkegades Skole, der dengang var betalings-skole. Der var dog kun tale om ganske få elever fra hver klasse. Selv meget dygtige børn, der havde evner til at komme i mellemskolen, fik besked med fra forældrene, at de ikke havde råd til at give børnene en videre uddannelse. De skulle konfirmeres og derefter være med til at tjene til familiens underhold.

I Frederiksbjerg Byskole gik både piger og drenge, men den virkede aligevel som to skoler. Vi var meget skarpt adskilte, og jeg tror ikke, at jeg nogen sinde har været inde i pigeskolen, der lå i skolebygningens sydlige del.

Pigerne skulle ganske vist gennem drengenes skolegård for at komme til pigeskolen, men der var et højt tremmeplankeværk mellem deres gård og drengenes, og vé den dreng eller pige, der i frikvarteret vovede at nærme sig plankeværket og eventuelt give sig i snak med hinanden. Straks var den inspicerende lærer eller lærerinde der, og man blev sat til vægs og fik, når frikvarteret var forbi, sin straf for overtrædelsen.

Om vinteren var der skolebespisning for elever af fattige forældre. Der skulle søges herom, men var f. eks. moderen enke eller alene, var vedkommende elev sikker på at blive deltager. – Jeg ved ellers ikke hvilke betingelser, der skulle opfyldes for at få mad på skolen, da der aldrig var tale om, at jeg eller mine søskende skulle søge.

Pedellens kone stod for madlavningen, og der blev spist i det store frikvarter. Hver anden dag var det varm mad og hver anden dag mælk og rundstykker. Vi var aldrig misundelige over, at kammeraterne skulle ned og spise varm mad, men når de havde drukket deres mælk og kom op i skolegården med friske rundstykker, som de udhulede og spiste, kunne vi godt få besøg af misundelsens djævel, idet vi måtte nøjes med vort sammenlagte rugbrød med en anelse af puddersukker imellem. – Friske rundstykker var hverken hverdags- eller søndagskost for os hjemme.

Om sommeren badede vi fra skolebadeanstalten, der lå ved Standvejen omtrent ud for Holmevej. Da badningen inklusive turen frem og tilbage til skolen skulle være tilendebragt inden næste times undervisning, tog vi træskoene i hånden og løb om kap til badeanstalten, men efter badet nærmest dryssede vi tilbage til skolen.

Flere gange i løbet af vinteren fik vi styrtebad i skolens kælder. Her var indrettet tre, fire åbne rum med varmt og et med koldt vand. Enkelte forsøgte at snyde for det kolde, men den gik ikke. Læreren sørgede for, at alle kom under den kolde bruser, og hvis der var én, der kun lige gik igennem de kolde stråler, blev han kommanderet tilbage igen, så det var formålstjenligt at skyde hjertet op i livet og lade som om, at vi syntes om det kolde sus.

Hvis det regnede stærkt eller var meget koldt, hændte det ofte, at en dreng stillede sig i hjørnet af læskuret og råbte: »Mas på«, og inden

længe var hele skuret fyldt med drenge, der i takt råbte: »Mas på, mas på«. – Det gav altid varme på en kold eller regnfuld dag.

I sjette klasse fik vi Emanuel Jensen til klasselærer. Han var temmelig ny på skolen, men det varede ikke længe, inden han fik navnet Nick Carter hæftet på sig. Og det havde sin grund. Havde en dreng været oppe for at få en reprimande eller et slag af spanskrøret, og han smilede eller vrængede ansigt til os, når han gik ned på sin plads, kaldte Emanuel Jensen ham tilbage og spurgte ham, om der var noget at more sig over. Og det hjalp ikke, drengen protesterede. Emanuel Jensen fortalte os senere, at han kunne se på musklerne bag en drengs øre, om denne smilede eller vrængede ansigt. Derfor navnet Nick Carter.

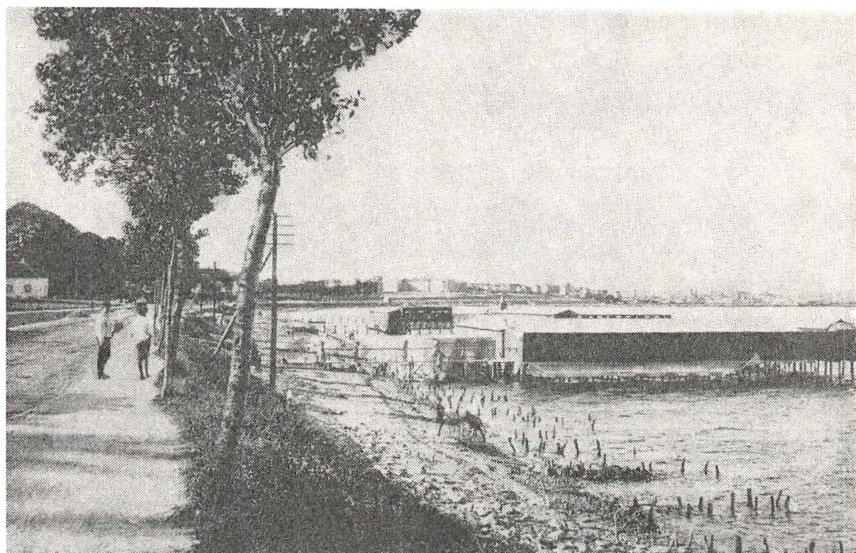
En dag, da vi havde lærer Mejldam til undervisning, kom en dreng ind fra en anden klasse og bad om at låne hr. Nick Carters spanskrør. Alle drengene brølede af latter, og drengen måtte gentage, men havde imidlertid opdaget sin fortalelse og bad nu om at låne hr. Emanuel Jensens spanskrør.

Da drengen var gået med spanskrøret, spurgte Mejldam os om, hvad vi morede os over, og vi måtte så fortælle, at drengen første gang havde bedt om hr. Nick Carters spanskrør. Det havde Mejldam ikke fået fat i på grund af latterbrølet, men han kunne ikke lade være med at more sig kosteligt.

I det gamle rådhus (den nuværende politistation) var der hver søndag underholdning for skolebørn. Vinteren igennem blev rådhusalen fyldt med skolebørn, der på skolen havde sikret sig adgangskort. Underholdningen bestod af foredrag og oplæsning, og jeg kan bl. a. huske, at retsstenograf Wessel Wetlesen fortalte eventyr, som han selv havde skrevet. Så vidt jeg ved, var al underholdning på frivillig basis, så det har været et besværligt arbejde for de lærere, der forestod arrangementet.

Det var ikke, fordi vi drenge i gaden var særligt interesseret i søndagsskolen, at vi besøgte den i tre, fire sommersøndage. Når vi imidlertid erfarede, at der snart skulle være udflugt, meldte vi os ind et par uger før. Det bevirkede, at vi kom med på udflugten, og da der altid blev uddelt sodavand og slik på turen, syntes vi, at vi fik valuta for vor opofrelse.

Øresparekassen i Immervad, som senere gik op i Spare- og Lånekassen i Århus, der stadig væk har en skolespareordning, tog sig af vores opsparing. Hvis vi ville spare, fik vi udleveret en sparemærkebog af

For skolebørn skulle turen til badeanstalterne ved Strandvejen omtrent ud for Holmevej ske i løb. Der var kun beregnet en time til badning samt til turen frem og tilbage.

Efter postkort ca. 1903.

vores lærer og kunne hos ham købe mærker til indklæbning heri. Når et blad var fyldt med mærker, blev det afleveret til læreren, der sørgede for, at pengene blev indsat på vedkommende drengs konto.

Pengene skulle dengang stå fast, til man fyldte 14 år. – Denne praksis er nu ændret. En sparer i skolespareordningen kan nu hæve penge, så han eller hun kan købe en eller anden eftertragtet ting. Jeg var selv med til at spare en overgang, men da mine forældre, der var flinke til at skyde til i begyndelsen, sløjede af med at hjælpe, var min karakter ikke stærk nok til at fortsætte alene.

Skoleudflugten gik som regel over Himmelbjerget til Silkeborg, og vi var meget fornærmede, hvis vi en enkelt gang måtte nøjes med at komme til Dyrehaven ved Skanderborg.

Vi mødte på skolen om morgenen med vore skotøjsæsker med mad i under armen eller i tasken, og med musik og flag i spidsen gik turen til banegården. Herfra blev vi somme tider befordret videre i kreaturvogne med bænke, til andre tider kom vi i almindelige kupeer. Der var ofte kamp for at komme til at se ud ad vinduet, og lykkedes det at erobre en vinduesplads, gav man ikke gerne slip på den.

I min erindring står indprentet, at græsskråningerne langs jernbanelinien ved togets fart så ud som en grøn stribe, så man ikke kunne se, om det var vand eller græs. – På senere rejser har jeg som voksen forsøgt at få det samme billede frem, men det er ikke lykkedes mig til trods for, at togene nu kører meget hurtigere end vort udflugstog.

Når vi nåede Ry, var togrejsen forbi for udturens vedkommende. Her var opstillet ankre med taffeløl, så vi gratis kunne slukke tørsten. – Derefter entrede vi en stor slæbebåd, og vi var så mange og vejede som følge heraf så meget, at vi til tider kunne mærke og høre, at båden skurede mod bunden.

En sommer, da vi sejlede forbi Dynæs, stod digteren Johan Skjoldborg derinde og vinkede ud til os. Som tak sang vi hans digt »Når vinteren rinder i grøft og i grav«.

Så gik turen op ad Himmelbjerget, og på toppen spiste vi halvdelen af den medbragte mad, ja, somme tider røg det hele ned, så der intet var til det næste måltid i Silkeborg. Derefter blev der købt Himmelbjergstokke i massevis, ligesom de små flasker med »Godt Humør« var meget yndet. Hvad indholdet bestod af, ved jeg ikke, men vi syntes, det smagte dejligt.

Turen ned ad bjerget skulle helst foregå i sluttet trop, men det var ikke altid let at lade være med at løbe lidt. Ved Hotel Julsø gik vi igen ombord i slæbebåden, og efter en times sejlads var vi i Silkeborg, hvor vi marcherede til Lunden. Her dansede vi i den gamle dansepavillon nede ved søen.

Billedet af Himmelbjerget efter branden står stadig tydeligt for mig. Det var et sørgeligt syn. »Bjerget« var helt bart, og kun de forkullede rester af buske og træer fortalte om en bevoksning, som ildens hærgen havde tilintetgjort.

Folk på gaden

Præsten var i Sct. Paulsgade et dagligt syn i gadebilledet. I mine drengeår var pastor Lyngby sognepræst ved Sct. Pauls Kirke. Han boede i en villa på hjørnet af Marselisborg Allé og Heibergsgade. Både søndag og hverdag, når pastor Lyngby skulle forrette tjeneste i kirken, kom han igennem Sct. Paulsgade i fuldt ornat og med en blankstrøget, høj silkehat på hovedet.

Han må sikkert have slidt mange silkehatte op, for ikke alene de voksne, men også alle børn i gaden hilste på ham, og hver gang strøg han den høje hat til genhilsen. For børn var det en ganske naturlig sag, at pigerne nejede, og drengene tog hatten af, når præsten gik forbi.

Var man først kommet over den alder, hvor man almindeligvis var bange for skorstensfejeren, som forældre ofte truede små børn med, var han en meget interessant skikkelse at møde. Når han kom gående med sodsværtet ansigt og den høje hat lidt på snur, hændte det ofte, at en eller flere drenge travede i hans »kølvand«.

Det var særlig hans udrustning, der vakte interesse. Med arbejdsjernet presset ned over den venstre skulder, spanskrørskost i hånden og det opviklede tov – linen, som den kaldes i fagsproget – og kuglen og kosten over den anden skulder, så han helt malerisk ud.

Sodkassen under armen pyntede egentlig ikke, men den var nødvendig at have med til at skrabe sod ned i, når skorstenen var rensset. Soden blev hældt i en af husets skraldekasser. – Det hændte, at skorstensfejeren havde en lærling med, og så var det ham, det var betroet at bære sodkassen og senere tømme denne.

Det var spændende at følge skorstensfejeren tur på taget. Vi drenge syntes, at det var en meget farlig gang fra skorsten til skorsten, men skorstensfejeren gik uanfægtet og tilsyneladende lige så sikkert på taget som på gaden. Ved hver skorsten lod han linen med kuglen og kosten

tage turen ned et par gange, og for hver gang slog røg og sod op og gjorde ham om muligt endnu mere sort.

Men det, der i særlig grad gav skorstensfejerer den sorte kulør, var, når han skulle rense bageriskorstene. Disse stod som regel uden forbindelse med nogen tagrygning og var meget høje, hvorfor de måtte renses på den måde, at skorstensfejerer gik ind i dem forneden og rensede samtidig med, at han arbejdede sig op mod toppen. Når han omsider nåede helt op, satte han sig på kanten af den høje skorsten og svingede med kosten.

Når det ikke var særligt koldt, smed skorstensfejerer skoene, vel sagtens fordi det så var lettere at »bide« sig fast på turen fra tagvinduet til tagrygningen, og det var vel også mere sikkert at balancere på denne uden sko.

Skorstensfejeremester H. O. Hansen, der boede i en villa i Paulsgade mellem Bülowsgade og Montanagade, var mester i søndre distrikt i min barndom, og han havde ofte 15, 16 svende i arbejde. Han var en kendt skikkelse i kvarteret, og tit tog han »turen rundt« for at undersøge, om hans svende rensede skorstenene ordentligt.

Slagterlæreren og slagtersvenden, ja, måske mester selv kom med deres slagtertrug på skulderen, hvorpå udskårne stege eller andet kød til fru Jensen eller fru Petersen lå dækket af et hvidt bomuldsstykke. Om dette var for at spare indpakning, eller det bare var en gammel tradition, aner jeg faktisk ikke. Slagtertruget var et udhulet, tykt bræt, hvorpå kødet kunne ligge uden at falde af. Hvert hjørne af truget forlængedes med et slags »håndtag«, således at bæreren med en hånd kunne holde truget på plads på skulderen.

Somme tider havde slagteren en lang slagterkniv i en skede og eventuelt sit strygestål i bæltet. En snip af forklædet var gjort fast i bæltet, så det gik ned i en trekant, måske blot for et syns skyld, måske for at kunne bevæge benene mere frit.

Gaderne på Frederiksberg blev oplyst med lys fra gaslygter. Med visse mellemrum stod en lygtepæl, og når det var ved at blive mørkt, så man tydeligt den lille »vågekone«, der lyste ganske svagt.

I mange sidegader var der ikke lygtepæle, men gaslygten var her fastgjort på muren af et hus. Det indebar den fordel, at man ikke kunne løbe panden imod, hvad der ofte skete, når man glemte at se sig for og pludselig »mødte« en lygtepæl. Udstyret var ellers det samme som på de lygter, der havde en pæl under sig. – Selve lytteglasset var

Lygtetænderen er på en stige kravlet op for at pudse glasset i gaslygten på ejendommen på hjørnet af Bane-gårdsgade (nuværende Bane-gårdsplads) og Ryesgade.

Foto ca. 1907.

forneden ikke særligt omfangsrigt, men videde sig ud opefter som en tragt og sluttede med en hat, der endte som en pikkelhue med en metal-spids.

Her træder lygtetænderen ind i billedet. Han var »bevæbnet« med en stang med hage. Med hagen tog han fat i en lille ring oppe under selve lygten, og ved et lille træk i stangen kunne lygten enten tændes

eller slukkes. Når mørketiden indtrådte, begyndte lygtetænderens arbejde, og der blev lys. Det er måske for meget sagt, at der blev lys over gaderne, for der var langt mellem lygterne, men der blev i hvert fald lys.

Om morgenen gentog lygtetænderen sin tur rundt, men da var det for at slukke. – Senere blev lygterne forsynet med ure, der tændte og slukkede automatisk. Almindeligvis brændte lygterne hele natten, men enkelte steder var urene indstillet til også at kunne slukke i en del af nattetimerne.

Lygtetænderne var heldagsbeskæftigede. Deres arbejde om dagen bestod i at efterse lygterne, skifte dårlige gasnet ud og pudse glassene. Til dette formål hang der flere steder i byen stiger, som det var let at få fat i, hvis en lygte svigtede, og det var også disse stiger, lygtetænderne benyttede ved de daglige eftersyn.

En lygtepæl endte med en tværstang lige under lampen, og den var som skabt til at hage sig fast i, når en dreng tog sig en klatretur i pælen. Det har jeg selv været med til, og jeg kan forsikre, at der skulle en stor karakterstyrke til for at lade være med at tænde eller slukke lygten, når man hang i tværstangen.

Andre drenge

Det vrimlede med bydrenge over hele byen. Hver forretning havde en eller flere, og mange af de store forretninger havde voksne bude i uniform. Nogle af disse ældre bude fortsatte med at være bud, til de blev aldrende mænd.

Cyklerne begyndte at gøre sig gældende i trafikken, men langt de fleste bude var gående – i nødstilfælde løbende. Næsten enhver forretning havde en trækvogn eller flere, og var der endelig en forretningsmand, der ikke ret ofte havde brug for en trækvogn, og derfor ikke havde anskaffet sig en, var den let at låne lige i nærheden.

At en forretning havde hestekøretøj med kusk og bud hørte til sjældenhederne. Det var betydeligt billigere at købe en fladvogn og holde to bude til at trække, og det var rent utroligt hvor stort et læs, en sådan fladvogn kunne have.

Ofte var en trækvogn dårligt læsset, og det var ikke et sjældent syn at se en dreng hænge i luften mellem stængerne, fordi læsset var skredet, så der blev for meget baglæs, og drengen ikke var tung nok til at holde det. Der var dog altid en venlig mand, der gav en hånd med, når det skete.

Det hændte endnu oftere, at der var så stort læs på en almindelig trækvogn, at det var umuligt for budet at slæbe vognen op ad en bakke. Han havde da ikke andet at gøre end sætte sig på en af stængerne og vente, til der kom en »kollega« forbi, der ikke var belemret med en trækvogn, og som altid var villig til at skubbe bagpå, til toppen var nået. Og så tog man sig et hvil sammen på hver sin stang, og da kan det nok være, at sludderer gik. Så kom betroelserne om denne eller hin mere eller mindre gode plads, og der gik let over en halv time, før man fik ordnet det, man var sendt efter. Så var der »harper« i luften, når man endelig kom hjem. Det var næsten umuligt at finde en akceptabel undskyldning. Det var ikke let, hvor »fin« den end var, da at få sin principal til at tage den for gode varer.

Århus Kioskselskabs 22 »kioskdrengene«, iført blå uniform, er med deres uundværlige cykler til parade ved selskabets kiosk på Sct. Clemens Torv. Huset i baggrunden tv. er det nedrevne Hotel Skandinavien.

Foto 1909.

Hvornår kioskdrengene begyndte at gøre byen usikker ved som ekspresbude at fare rundt på cykel, er jeg ikke klar over, men det var i hvert fald før 1912.

De var i blå uniformer af svært klæde med blanke knapper. På hovedet havde de en piccolohue med et meget tydeligt tal lige over panden, der angav deres nummer, og de var desuden udstyret med en telegramtaske. I begyndelsen brugte de den svære uniform både vinter og sommer, men senere fik de blå lærredsuniform til sommerbrug.

Kioskdrengenes største fornøjelse var at køre som lyn og torden gennem byen, og da jeg blev bydreng for Aarhus Stiftstidende i april 1912, hændte det ofte, at jeg kørte om kap med en af dem ned gennem strøget, men det var ikke let at køre fra dem, for de var i god træning. De lavede op i bybilledet og blev benyttet meget af byens befolkning.

Dengang var der jo ikke noget, der hed budcentraler, så kioskdrenge og banegårdens dragere var vist de eneste, der stod til rådighed for befolkningen i tilfælde af et pludseligt behov for et bud.

Man så på gaderne ikke meget til kostskoledrengene fra Marselisborg Kostskole, undtagen på Frederiksbjerg, omkring skolen og i skovene syd for byen. Drengene bar uniform, jakke med blanke knapper og kasket med blank skygge.

Jeg aner ikke, hvorfor andre drenge, der færdedes i nærheden af skolen eller i skoven, ikke kunne lide kostskoledrengene. Vi råbte efter dem og kaldte dem for »kostlapper«. Som regel tog de det meget roligt, og vi kom aldrig i håndgemæng, om end det somme tider var nødvendigt at tage »benene på nakken« og forsvinde i en fart, hvis der en enkelt gang var optræk til øretæver. For kostskoledrengene var jo meget større og stærkere, end vi var.

Spejderne var i min barndom så småt begyndt at præge byen. Foruden den kendte spejderhat var et kisteskaft og et tov deres vigtigste udrustning. Der var i begyndelsen megen utilfredshed med, at de tændte bål i skovene, men det var kun, mens spejderbevægelsen var i sin vorden.

En skolekammerat kom i tanke om, at vi også skulle danne en spejdertrop. At anskaffe et kisteskaft var ikke vanskeligt. Eventuelt stod der en gammel gulvskrubbe derhjemme, hvorfra man simpelthen kunne annektere skaftet. Tovet sløjfede vi, og så var der kun tilbage vanskeligheden med at skaffe hattene. Det problem klarede imidlertid den, der havde opfordret til dannelse af tropen.

Hos en marskandiser købte han for egen regning en stabel gamle, bløde herrehatte, som han uddelte til os. – Og så var vi spejdere! – Jeg tror nok, vi så rædsomme ud med de gamle hatte, som ikke passede os alt for godt. Efter nogle enkelte ture i skovene holdt det hele op af sig selv.

FDF-drengene var også omkring den tid begyndt at præsentere deres hvide bluser i gaderne, og de sås ofte på march mod skovene. Vi kaldte dem frikadeddrengene. Der var ikke som nu et stort orkester i spidsen for drengene, men musik havde de. Orkesteret bestod af piccolofløjter og trommer.

Gadehandlere og andet godtfolk

Der var megen uro i gaderne i gamle dage. Man kan vel med nogen berettigelse tale om »gamle« dage, når der fortælles om, hvad der er foregået for over halvtreds år siden.

Bryggeriernes vogne med de vældige bryggerheste for og med de jernbeslåede hjul var just ikke lydløse – især da ikke, når ankrene var tomme. For at få et fyldt anker, måtte der afleveres et tomt. Når vognen kørte ud fra bryggeriet, var den topfyldt med ankre. Selv fra bagsmækken hang der små ankre til husholdningsbrug og dinglede i jernkæder, og vi drenge kunne lide at ride på et af dem, når vognen holdt stille.

Det var meget brugt, at byhusholdninger havde et anker øl i kælderen, som de tappede af. – Jeg kan i hvert fald huske, at mine forældre en overgang havde et sådant anker i deres husholdningskælder, og at vi tappede øl til aftensmaden. Senere havde jeg morskab af at lege med aftapningshanen, der kunne bruges som en slags trompet, men det var jo først, da det var gået af mode med selv at have et anker øl i kælderen.

Petroleumsvognene var også temmelig støjende. Petroleum var tidligere en stor artikel. Det elektriske lys var ikke slået igennem, og langt de fleste lejligheder blev oplyst af petroleumslamper.

Købmændene havde fra gaden et rør, der gik ned i deres kælder, og kusken fra petroleumsselskabets vogn fyldte derigennem ved hjælp af en kæmpemæssig tragt købmandens tønder i kælderen. – Det var grunden til, at næsten alle købmandsbydrenge »duftede« af petroleum. De havde nemlig til opgave, når der ikke var varer, der skulle bringes i byen, at tappe petroleum over på flasker, så disse stod klar til udlevering, når en kunde kom efter en eller flere flasker.

Jens Nielsen havde kaffeforretning i Ole Rømersgade 89. Han var en smart forretningsmand, der forstod at gøre reklame. Ved køb af et pund kaffe kunne man i tilgift få en empirespiseske (sølvfacon), to do. te-skeer eller et djævelspil i ny facon. På den måde stimulerede han sal-

get af sin kaffe, ligesom han i samme øjemed forærede børnene gratis billetter til Kosmorama eller Fotorama. Og børnene sang:

»Hold mig i hånden i 30 år
og drik Jens Niensens kaffetår!«

Jens Nielsen bragte sine varer ud i byen ved hjælp af en trehjulet bil. På denne var der anbragt en stor kaffekande af træ. Der var en lille låge i kandens ene side, bag hvilken kaffen til kunderne lå.

Gadehandlerne gjorde deres til, at gaderne ikke lå stille hen. Fiskehandlerne kom kørende med trækvogne og råbte deres priser op mod husene på de fisk, der var særlig mange af den pågældende dag.

De havde flere slags fisk med, og deres vogn var opdelt i rum, der indeholdt hver sin slags. Hvert rum var dækket med et låg med læderstrop i, således at fisken var let at få fat i. Når en kunde ville have en portion fisk, lagde handelsmanden varen i en spand, og en bismervægt fortalte hvor mange pund, spanden indeholdt. Om sommeren solgte mange fiskehandlere tillige frugt om eftermiddagen.

Frugthandlerne brugte stemmen godt, for der var mange konkurrenter, og den, som kunne råbe højest, fik de fleste kunder. Kartoffler og frugt købtes som regel i fjerdingkar. Et fjerdingkar var det samme som en kvart skæppe, der málte $4\frac{1}{2}$ liter.

Mælkehandlerne brugte deres klokke, og husmødrene strømmede til. Ofte beholdt konerne deres store forklæde på. Der var ingen anledning til at tage det af, fordi de skulle et smut ned på gaden for at handle. Der var ellers en værre råben på gaden, ofte blandet med lyden af mælkehandlerens skingre klokke, og ingen tænkte på, at det kunne være anderledes.

Hotel Royal's fornemme grøn- og blåstribede drosche hentede tilreisende gæster ved banegården. Bagagen blev kørt til hotellet på en speciel vogn.

Det endte dog med, at al råben på gaderne blev forbudt, men forbudet blev ikke overholdt. – Kunne en gadehandler ikke se en betjent i nærheden, ja, så brugte han sin stemme lige så frejdigt, som før forbudet kom. – Den gamle tradition var det ikke let at tage livet af.

Når jeg havde ærinde ned i byen, gik turen gerne gennem strøget. Her kunne man ikke undgå at møde Hotel Royal's vogn. Det var en hestedrosche, og den var ret iøjnefaldende med grønne og blå striber på det nederste af karrosseriet.

Enten var vognen på vej til banegården eller på vej til hotellet med gæster. Var det første tilfældet, stillede hotelkarlen på perronen inden togets ankomst. Hans kasket var tydeligt mærket med hotellets navn, så gæster, der ønskede at bo på byens førende hotel, let kunne få øje på ham.

Meldte der sig gæster, blev de fulgt til vogns og derpå kørt til hotellet. Var der kun et par kufferter, blev disse transporteret samtidig med gæsterne, idet de blev anbragt på taget af droschen. – Var der mange kufferter, og der eventuel var nogen ventetid, fordi bagagen var sendt som rejsegods, kunne man et stykke tid efter droschens afgang med gæsterne se hotelkarlen følge efter med en fladvogn, på hvilken kufferterne var anbragt.

Hotel Skandinavien, der havde til huse på hjørnet af Sct. Clemens Torv og Sct. Clemensstræde, havde også en vogn. Om den ligesom Royal's vogn kørte til banegården, er jeg ikke klar over, men sandsynligheden taler for det. Skandinavien's vogn var ikke så iøjnefaldende som Hotel Royal's, så for mit drengeblik har den altså ikke været nær så interessant.

Når det i sommertiden satte ind med tørke, blev vandvognene sat i gang. I min erindring står det, som om der kørte en mængde vandvogne rundt for at dæmpe støvet på de makadamiserede gader, men årsagen til, at jeg syntes, der var så mange, har nok været, at gaderne omkring Skanseanlægget og Strandvejen i særlig høj grad trængte til vanding.

Strålerne fra vandvognen kunne dække en halv vejbredde. Derfor kørte vognen først den ene vej, hvorefter den vendte og kørte samme vej tilbage i den anden side af gaden.

Når gaderne skulle repareres eller nye gader anlægges, kom damptromlen i funktion. Den var betydelig større end de benzindrevne tromler, der benyttes i dag. Årsagen hertil var sikkert, at tromlen dengang

blev opvarmet ved kulfyring og drevet frem ved damp. Den sorte røg fra skorstenen kunne godt virke irriterende på de voksne, men vi drenge syntes, at det var morsomt at se tromlen i arbejde.

Selv om tromlen kørte meget langsomt, tog vi os i agt for ikke at være foran eller bagved den, når den kørte. Vi holdt os pænt på fortovet, medens vi i timevis studerede tromleførerens arbejde.

I trafikken var det hestene, der dengang »trak det store læs«. Først senere fortrængte lastbilerne dem. Rundt om i byens gader lagde hestene deres »visitkort« til stor glæde for sultne gråspurve. Men også haveejerne glædede sig. Havde en husejer have ved sit hus, og han blev opmærksom på hestens dampende efterladenskaber, var han ikke længe om at få fat i en skovl og en spand, så den gode gødning kunne komme hans have til nytte.

På alle sider af Århus – undtagen ud mod bugten – fandtes kolonihaver. Ofte så man en havemand komme trækkende med en lille kassevogn, og overalt på sin vej til haven fjernede han omhyggeligt alle hestepærer og skaffede sig på den måde det meste af den gødning, han havde brug for.

Andre haveejere, der hverken havde tid eller lyst til selv at samle gødning, købte et læs i byen eller i omegnen, og det var et dagligdags syn at se store dampende læs gødning på vej til kolonihaverne.

Natrenovationsvognene udgjorde et glimt i gadebilledet, skønt det må have været et meget »mørkt« glimt. Før min konfirmation oplevede jeg ganske vist ikke »glimtene«, men mine senere møder med natvognene står tydeligt i min erindring. Det var ikke nogen behagelig oplevelse, og man holdt et lommeterklæde for næsen, hvis man nødvendigvis skulle forbi vognen.

I almindelige beboelsesejendomme mærkede beboerne ikke meget til natmændene, når de hentede spandene i de små »huse« i gården, men i Fiskergade og Nygade (nedlagt gade mellem Grønnegade og Vor Frue Kirke Plads) var passagen til gården så dårlig, at natmændene måtte gennem folks soveværelse med den fyldte tønde og samme vej tilbage med den tomme.

Det må have været et ildelugtende besøg midt om natten, når beboerne lå i deres søde søvn, men i enkelte ejendomme i de to gader var der ikke andre muligheder for natrenovation.

Sporvognene begynder at køre

De første sporvogne var et stort fremskridt med hensyn til offentlig befordring for små penge. Strækningen, man kunne køre, var i begyndelsen fra sporvognsremisen ved Strandvejen i syd til hjørnet af Trøjborgvej og Tordenskjoldsgade i nord.

Der var kun lagt enkeltspor gennem byen med vigespor ved de vigtigste holdepladser. Ofte kunne der være en ikke ringe ventetid, før den modgående vogn holdt på vigesporet, så den ventende kunne køre videre.

Som dreng konstaterede jeg engang ved at bemærke nummeret på en holdende sporvogn på Store Torv, at jeg, når jeg benyttede den korteste vej til endestoppestedet på Trøjborg, var hurtigere end sporvognen. Man kan derfor godt sige, at det dengang var så som så med hurtigheden, men byens befolkning var glade for sporvognene og benyttede dem flittigt.

Sporvognene var ikke i nogen henseende luksusprægede. To faste – dog nogenlunde magelige – træbænke på hver side i vognens længde udgjorde siddepladserne. Man betalte for kørslen inde i vognen i en kasse, der var anbragt således, at vognstyreren ved at vende sig om kunne se, hvor mange penge, der var lagt i kassen. Pengene kunne han så ved et tryk på en knap få til at forsvinde ned i den lukkede kasse.

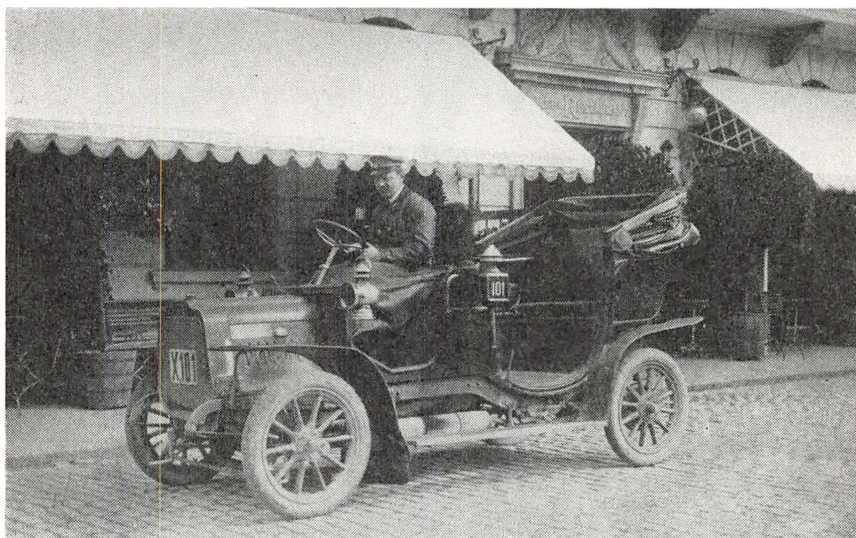
Nogen betryggende betalingsordning var det sikkert ikke. Det hændte ofte, at vognstyreren glemte at lade pengene gå ned i kassen, og det bevirkede, at han ikke altid kunne se, hvor vidt enhver, der forlod sporvognen, havde betalt for sin tur. – Det har jeg i hvert fald benyttet mig af. Blot der lå nogle tiører i kassen, »glemte« jeg at betale. – Om voksne benyttede samme trafik, ved jeg ikke, men andre drenge pralede ofte med, at de havde kørt gratis med sporvogn.

Det varede da heller ikke længe, før systemet blev lavet om, så man skulle betale ude hos vognstyreren, når man forlod vognen. Derefter kunne drengene ikke mere »glemme« at betale.

Både for- og bagperronen på de første sporvogne var åbne og en udsat plads for vognstyrreren. Her er en vogn på vej gennem Borgporten mod Store Torv. Det fremskudte hus i venstre side er Marcus Bechs gamle købmandsgård.

Foto 1906.

Når vejret var til det, kørte taxa-bilerne med nedslæde kalescher. Chaufførens plads var altid i fri luft.

Fotograferet på Store Torv foran Hotel Royal ca. 1909.

For- og bagperron var dengang helt åbne, og det var en skrap tur for vognstyrenen at stå der i flere timer i blæst, regn eller snestorm, ja, til tider i frostvejr på over tyve grader. Han var da også klædt på, som om han skulle til Nordpolen. På benene havde han store lamme-skindsforede træskostøvler. En tyk kappe med krave til at slå op beskyttede kroppen, og på hovedet havde han en tøj-kasket med øreklapper, så det meste af ansigtet var skjult. For at beskytte hænderne havde han først et par fingervanter og uden på disse et par tykke uldne luffer.

Øverst på håndbremsen sad en klokke, og kom nogen i vejen på sporet, ringede vognstyrenen ved at støde den bevægelige del af bremsens håndtag op mod klokken en eller flere gange.

Ved endestationen gik vognstyrenen først ind gennem vognen med bremsehåndtaget og igangsætteren, og hvad han ellers skulle bruge. Derefter hængte han lågen af og bar den hen til den hidtidige forperron, der nu blev bagperron, og satte den på her. Sluttelig trak han ved hjælp af en snor bøjlen, der havde kontakt med luftledningsnettet, tilbage til den stilling, den skulle have, når han kørte den modsatte vej. Når bøjlen slap luftledningen, opstod der ofte vældige gnister mellem bøjle og ledning.

Om vinteren kørtes der kun med en enkelt vogn, medens der om sommeren blev tilkoblet åbne bivogne. De ville sikkert have været fortrinlige at køre med i Italien, men til det danske klima egnede de sig bestemt ikke.

Bivognen havde konduktør med, der krævede penge for turen ved at gå på et trinbrædt i hele vognens længde med en betalingsbøsse. Senere blev disse skov- eller sommervogne lukkede, og ved ombygning kom de til at se ud som motorvogne, og de kunne nu benyttes som bivogne i spidsbelastningen også om vinteren.

Taxa-droscherne var ligesom sporvognene også åbne foran, så det har været et lige så hårdt job at køre disse om vinteren, som det var for en vognstyrer at køre sporvogn.

Hjemme i gården

Der fandtes mange lirekassemænd i byen, og børnene fulgte dem gerne fra gård til gård. Blandt dem var der en veteran fra krigen i 1864, der iført uniform og med en krigsmedalje på brystet drejede lirekassen. Så vidt jeg ved, havde lirekassemændene polititilladelse til at spille i gårdene, men jeg tror ikke, det var tilfældet med dem, der trak smægtende toner ud af »harmonikassen« eller en violin, for de kom ofte med instrumentet indsvøbt i et klæde, som de først fjernede, når de tog fat på at spille.

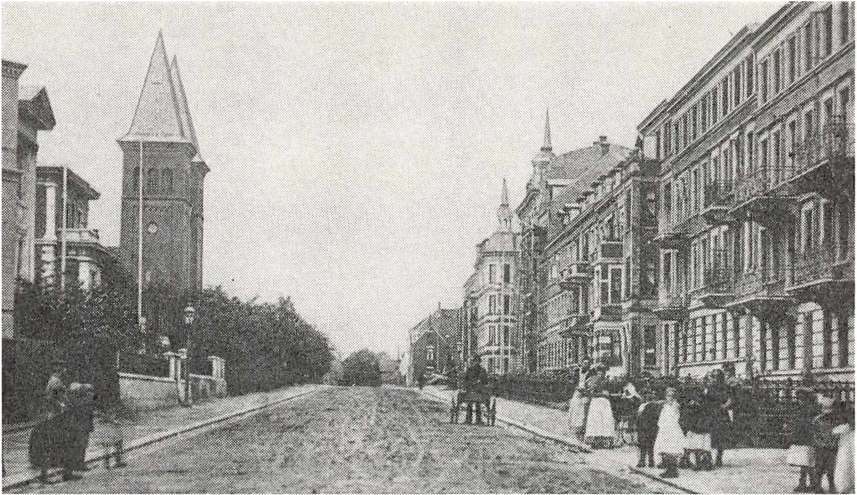
I gården havde vi mange rotter, der frimodigt kom frem til skarnkasserne, så snart der var en smule ro. Vi var vant til at se dem, og vi antog, at der også var rotter i alle andre gårde i byen.

Da det så blev vedtaget, at der kunne fås otte øre for hver rottehale, gik vi på jagt efter dyrene. Bevæbnet med en stor skovl stod vi bomstille i nærheden af skarnkasserne, og inden længe var der tre, fire rotter fremme. Lynhurtigt røg skovlen ned, og det lykkedes næsten hver gang at dræbe en rotte. En lille tid efter drabet var dyrene mere forsigtige, men vor tålmodighed var stor, og som regel lykkedes det i løbet af et par timer at få to eller tre rotter slået ihjel.

Så gik turen gennem Grønland med de små, maleriske huse til belysningsvæsenet. Rotterne afleverede vi til portneren, der klippede halerne af. Kroppen havnede i en zinkbøtte med låg og halen i en anden, og vi fik udbetalt otte øre pr. hale.

Der var en række små rum i gården med tremmer for. – En for hver etage. – Det var just ikke noget behageligt opholdssted, men da vi ikke kendte andet, tænkte vi aldrig på, at det kunne være anderledes. Desuden var det på samme måde i skolen.

I det daglige må far have benyttet de små rum på Demokraten, men om søndagen gik han i »gården« hjemme. Henpå søndag formiddag stoppede han den lange pibe med Melange, og bakkende på piben og med et bundt aviser under armen skred han med de farvestrålende mor-

Sct. Paulsgade med haver foran husene og små altaner på facaderne – ganske som den nordlige husrække ser ud i dag. Tagenshus på gadens venstre side var endnu ikke bygget, og Sct. Pauls Kirke lå frit.

Efter postkort ca. 1902.

gensko på fødderne over de toppede sten i gården og tog det lille rum i besiddelse for længere tid.

Røgen, der vældede ud gennem tremmerne, fortalte tydeligt naboen, at her var optaget, dersom han tilfældigvis følte trang til et besøg i det samme lille rum.

Det skete ret ofte, at et af børnene i gården blev kaldt ind til bagerfruen, når hun skulle bruge et bud til at løbe et ærinde for sig. Hun lovede os altid en flødekage, som vi skulle have, når vi kom tilbage, men som regel glemte hun at betale. Til tider hændte det dog, at hun overvældede os med to, tre flødekager efter en budtur, men når det skete, kunne vi være sikker på, at fløden var sur eller også så tør, at vi kunne puste den af kagerne.

Dersom en havde været så heldig at få en femøre i drikkepenge, var det ofte skik at omsætte den i et femøres franskbrød. Krummen blev så pillet ud og spist, og den sprøde skorpe blev fortæret til sidst som en særlig lækkerbiscen.

Pligter og glæder

Søndag var den eneste dag, hvor vi børn gik med læderfodtøj. Mandag var pudseday. Var det ved sommertid, og det ikke regnede, blev jeg sendt ned i gården for at pudse hele familiens fodtøj. Om vinteren og på regnvejrsdage foregik det i kælderen.

Det må have været, før jeg kom i fjerde klasse, og inden jeg begyndte på formiddagsundervisningen, for det var altid om formiddagen, pudningen foregik. Jeg var ikke altid lige begejstret for jobbet, men da jeg skulle igennem det, tog jeg fat med al den energi, jeg kunne fremtrylle.

Sværten, jeg skulle bruge – jeg synes bestemte, der stod »Blanksværte« på pakken – svarede meget dårligt til sit navn. Det var en flad pakke med pergamentagtigt papir om. Den var hård som bare pokker – i hvert fald når den havde ligget fra uge til uge. Når skoene var rengjorte, gik jeg i gang med påsmøring af sværten. Det kunne dog kun lade sig gøre, når den blev blødgjort med sput. Det var den fremgangsmåde, jeg fik anvist af min mor.

Men når først sværten var blødgjort, var det ingen sag at smøre den på. Det tog lang tid at blanke sko eller støvler, og det kunne ikke nytte at sjuske med det, så var det bare om igen. Jeg kunne lige så godt gøre det ordentligt først som sidst.

Jeg antager, at der fandtes bedre kosværte i min barndom end den, vi brugte, men den har nok været for dyr. Resultatet var imidlertid, at jeg lærte at blanke sko, og det har jeg ikke glemt siden. Det er blot meget lettere i dag.

Da jeg var omkring en halv snes år gammel, fik jeg et sølvur af min bedstefar. Det var ikke nyt, og jeg ved ikke, hvor han havde det fra. Bagkapslen skulle åbnes, for at man kunne trække uret op. Det foregik med en nøgle, der hang ved urkæden. Bedstefar kaldte uret for et cylinderrur.

Hvor var jeg stolt, da jeg viste mit ur til kammeraterne. Hvert femte minut skulle jeg se, hvor mange klokken var, men glæden fik en brat

Sct. Pauls Plads med »myldrende« trafik. Yderst til højre ses en af de nye sporvogne. Til venstre for denne venter en kapervognskusk på tur, og midt i billedet står en større skovvogn (sikkert en gammel hesteomnibus) parat til at køre glade folk på skovtur. – Men på pladsen er ikke meget forandret fra dengang til nu.

Foto 1904.

ende. Et par dage efter trak jeg fjederen over, og da far ikke mente, det kunne betale sig at lade uret reparere, skilte jeg det fuldstændig ad. Resultatet blev en hel masse hjul og en tom urkasse, og uret endte sine dage i skarnkassen.

I min barndom havde vi også kulørt litteratur, der i de fleste hjem var forbudt læsning for børnene. Det var bloddryppende beretninger om kampe mellem indianere og hvide mænd, og heltene var Buffalo Bill og Texas Jack. Der fandtes også Nick Carter-hæfter med mord på

stribе, som mesterdetektiven ved flittig brug af seksløberen og sin klare forstand altid opklarede, og hvor han trods nervepirrende situationer altid til sidst stod som sejrherre.

Hæfterne var forbudt læsning for mig og de andre drenge, der boede i Paulsgade 4 eller var daglige gæster i gården. – Men vi læste hæfterne i smug. Det var en let sag at gemme et hæfte under blusen, hvis der kom nogen ind i stuen, og tage det frem igen, når man blev ene. Det var blot irriterende, at det altid var på de mest spændende steder, man blev afbrudt og skulle have hæftet op under blusen. Det kunne da heller ikke undgås, at man var så optaget af læsningen, at man slet ikke hørte, når nogen kom ind, og så var spillet gående. Først vankede der skænd, og så blev man indgående forhørt om, hvordan man havde fået fat i den forbudte lekturе.

I gården lå en tidligere mejeribygning, hvor der var bageri i den ene ende, ligesom bagerikarlene havde deres værelser på første sal her. I den anden ende af huset var der tomme værelser, som i mejeriets tid havde været beboet af mejerister.

Gennem et af disse værelser kunne vi komme ud på det flade tag over det tidligere mejeri, og vi holdt meget af at ligge her og slikke solskin. Desuden havde vi den fordel, at når frugten var moden, kunne vi ved hjælp af en slynge ofte få held til at hale en pære eller to til os fra det dejlige pæretræ, der voksede op ad muren, og hvis grene nåede helt op til taget af mejeribygningen.

Men det var et lille sidespring fra den kulørte litteratur. – Vi søgte et sted, hvor vi kunne sidde og læse i fred. Først tænkte vi på et af de tomme værelser, men her kunne vi blive forstyrret når som helst, så det opgav vi. Men en dag opdagede vi en lem i den ene ende af gangen, og det skulle selvfølgelig med det samme undersøges, hvad der fandtes bag denne. Med en stage blev lemmen slået tilbage, og ved at træde på dørhåndtaget til et af værelserne, var det let at hæve sig op i rummet.

Det var et lille tagrum uden vinduer, og gennem dette gik skorstenen. I denne var der en renselåge til brug for skorstensfejeren.

Rummet så ikke særligt tiltalende ud, men en af drengene foreslog alligevel, at vi skulle lave en »hule« her, så vi havde et sted, hvor vi uforstyrret kunne læse vore spændende hæfter. Det blev enstemmigt vedtaget, og vi gik straks i gang med at rengøre og indrette hulen. – Et par tagsten blev taget ud, og det skaffede lys nok til læsningen. På bagerens melloft fandt vi et par tomme kasser, der gav os passende

siddepladser, og det blev bestemt, at ingen måtte forlade hulen, før vedkommende havde sat tagstenene på plads igen.

Vi var tre, fire drenge, der næsten aflagde ed på, at ingen andre måtte vide besked om »hulen«, og der sivede da heller aldrig noget ud herom. Så hentede hver dreng sin beholdning af hæfter, som vi havde skjult, og det blev til et større lager. Vi aftalte, at dersom en af os købte et nyt hæfte, var det hulens ejendom, indtil vi alle havde læst det.

Det skete meget sjældent, at vi var mere end to heroppe ad gangen, og ofte sad man ganske alene helt opslugt af den spændende lektüre, som vi syntes, hæfterne var. Når man kravlede op i hulen, var det klogt, hvis man tænkte over, om der var tid til at læse et helt hæfte i et stræk, for det var næsten umuligt at rive sig løs midt i læsningen.

Vi brugte hulen i flere år, og der er måske en mulighed for, at der stadig ligger en hoben hæfter til minde om en svunden tid.

Bydreng for to kroner om ugen

Jeg var ikke ret gammel, da jeg begyndte at bringe mælk ud. Det var en formiddagsplads, idet jeg gik i anden eller tredie klasse, og det var først ved skolens fjerde klasse, at man begyndte med formiddagsundervisning. Jeg havde let til mit arbejde, for det var i mejeriudsalget i gården, hvor vi boede.

Derefter var jeg bud for en slagter i Brammersgade, men der var jeg ikke så længe. Grunden hertil var, at det ved lov blev forbudt, at drenge under tolv år måtte have budplads.

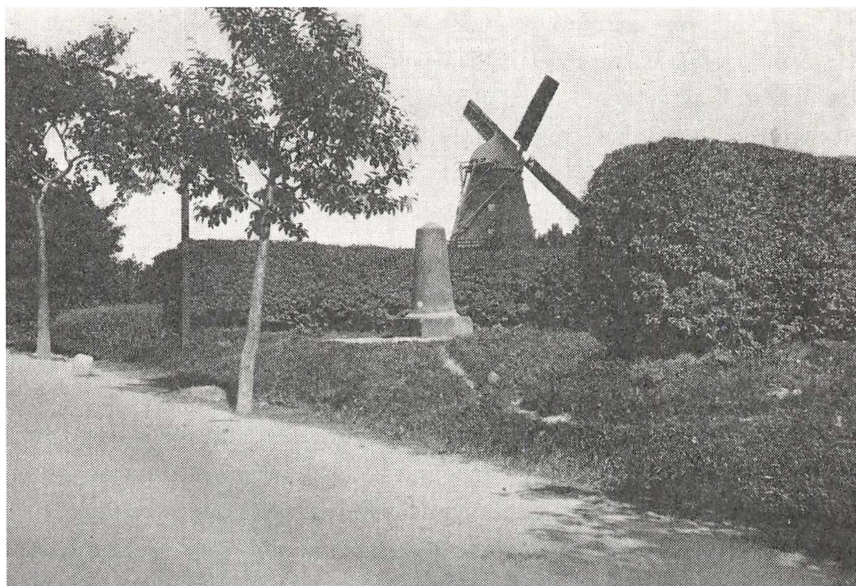
Selv om jeg nok tror, at de to kroner, jeg fik i løn om ugen, pyntede lidt på det stramme budget hjemme – vi var jo mange børn, og mor fik tolv kroner om ugen i kostpenge – så var det ingenlunde et pres fra hjemmet, der bevirkede, at jeg påny ville have en budplads.

Så godt som alle mine kammerater havde plads om eftermiddagen, og da jeg i avisen så, at skræddermester Mildgaard, der havde forretning i Katolsk Kirkes ejendom i Ryesgade 24, havde brug for en bydreng, søgte jeg pladsen og fik den. Jeg var endnu ikke fyldt tolv år, så jeg måtte lyve mig et år til for at blive ansat.

Mildgaard havde – efter mine begreber dengang – et ret stort skrædderværksted på første sal og forretningslokaler i stuen. Det var en let plads. Foruden at rydde lidt op i værkstedet, skulle jeg blot hente tøj hjem til reparation og igen bringe dette eller nyt tøj ud.

Der skete for mig det uheldige, at da jeg første gang skulle skubbe en stor kasse med tøjrester ind under bordet – den stod fremme om dagen og skulle ind under bordet om natten – måtte jeg bruge så mange kræfter, at jeg samtidig slap en lille én til stor morskab for damer og svende på værkstedet. Når jeg senere var i færd med det samme arbejde, kunne jeg se på dem, at de spændt ventede på, om det skulle ske igen, men de blev skuffet.

Fredag og lørdag var de værste dage, for da sluttede arbejdstiden først klokken ni, og der var altid meget, der skulle bringes ud. Jeg husker endnu, at jeg en lørdag aften mellem ni og ti måtte bringe et sæt tøj

Skanderborgvej ved Magdalenemøllen. Milestenen ved vejen står nu i Den gamle By. Møllen lå omtrent, hvor nu hjørnet af Ørumsgade og Skanderborgvej er. Den blev senere flyttet til Skanderborgvej 109 og omdannet til rugbrødsbageri.

Foto ca. 1900.

helt ud til »Magdalenemøllen«. Tøjet var først blevet færdig i sidste øjeblik og skulle bruges om søndagen. Jeg var ikke stolt over den lange tur uden for byen så sent, for det var om vinteren, og jeg var lidt mørkerød, men det blev klaret, og mine forældre åndede lettet op, da jeg kom hjem henad klokken 11.

Senere fik jeg plads hos papirhandler og bogbinder Jacob Jacobsen på Sct. Pauls Kirke Plads. Det var en plads, jeg kunne lide, for både papirhandleren og hans kone var ualmindelig flinke. Den dag, ugebladene skulle bringes ud, var meget travl, men jeg var aldrig bange for at løbe, hvis det knob lidt med tiden.

Det hændte, at min yngre søster var med på runden, og så var jeg fri for at slæbe mappen med bladene i med op til kunden. Den stod søster og holdt nede i gangen, medens hun samtidig holdt ild i min cigaret, til jeg kom ned igen. Jeg fik tit et par øre i drikkepenge, og dem omsatte jeg straks enten til slik eller cigaretter. Det med at være sparsommelig har aldrig rigtig ligget for mig.

Hvorvidt alle børn i min barndom var slikne, er ikke let at tage stilling til, men de børn, jeg dagligt færdedes sammen med, var i hvert fald.

Derfor skete det, at et par drenge slog sig sammen og gik ud for at klunse. Det var ganske vist ikke meget, vi kunne samle, men vi fandt da altid lidt jern, nogle ben og måske en stump af et nedløbsrør. Når vi mente, vi havde nok til at slå en handel af, gik turen til en produkt-handler i Jægergårdsgade. Han gik det hele nøje igennem, vejede hver del for sig efter den værdi, den havde, og ved afregningen blev der måske fem eller ti øre til deling.

Så gik turen til den nærmeste købmand, og der blev f. eks. købt en klump dadler, som købmanden brækkede af en stor blok, han havde stående på disken. Dadlerne så ikke alt for appetitlige ud, men vi syntes, de smagte dejligt.

En dag fik jeg en ny kunde. Det var damen, der spillede klaver i Frederiksbjerg Biografteater, der dengang lå på hjørnet af Bruunsgade og Jægergårdsgade, hvor nu isenkræmmer Ehrenreich har forretning.

Første gang, jeg skulle aflevere bladet til hende, sagde kontrolløren, »Gamle Petersen«, som drengene kaldte ham: »Gå du bare ind med det!« – Jeg gik så ind og måtte vente, til der blev en pause, før jeg kunne få bladet afleveret. Det varede dog ikke ret længe, for i filmens barndom bestod programmet af fem eller seks små stykker, der var uafhængige af hinanden. Der var gerne to eller tre naturoptagelser og et par morsomme film eller lignende.

Den tyske komiker Lehmann var næsten altid med i en af de morsomme film, men med min erindring om hans komik er det kun småt. Dog var det sikkert, at han i alle film, jeg så, altid kom slæbende med en stor stabel tallerkener, som svajede fra side til side for til sidst at havne på gulvet.

Da jeg afleverede bladet, sagde damen, at jeg gerne måtte blive og se alle stykkerne. Det turde jeg imidlertid ikke, da jeg vidste, at de andre holdere af ugeblade sad og ventede på fortsættelsen af denne eller hin roman, og at de ville blive sure, hvis jeg kom alt for sent. Men næste uge havde jeg opdaget fidusen. Jeg skyndte mig rundt til mine sædvanlige kunder og tog klaverdamen til sidst. Derved fik jeg tid til at nyde alle afdelinger af filmen.

Der var dengang »uafbrudt forestilling«, hvilket vil sige, at man kunne komme ind når som helst under filmen, men ikke behøvede at gå netop ved det stykke, der begyndte, da man kom. Det bevirkede, at mange børn så stykkerne flere gange, men Gamle Petersen var en skrap kontrollør. Efter hver forestilling gik han en tur ned og kiggede på børnepladserne

Østergade set fra Fredensgade mod Søndergade. Tv. Demokraten, hvor forfatterens far i mange år arbejdede som typograf. Gaslygtepælen foran avisen kunne foruden til sit egentlige formål også anvendes som parkeringsstøtte for cykler.

Billede efter postkort.

og smed de børn ud, der havde siddet for længe. Protest nyttede ikke, for Gamle Petersen tog aldrig fejl.

Efter en vinter med masser af sne fik Jacobsen eneret på en serie postkort, som han kaldte »Aarhus i sne«. De var meget smukke og velegnet til julehilsener. Jeg aner ikke, om det var en god forretning, eller det var det modsatte, men for at stimulere salget fremviste Jacobsen lysbilleder af kortene i sit forretningsvindue. Det samlede ofte så mange mennesker, at det kneb for sporgvognene at ringe sig til fri passage.

Når en kunde spurgte Jacobsen om, hvordan det gik, svarede han altid: »Det er lige til Ladegården«. Det var vel næppe tilfældet, men kunden kunne så udlægge Jacobsens svar, som det passede ham bedst.

Jacobsen havde en motorbåd og holdt meget af at sejle på bugten. En dag inviterede han mig med på en aftenur. Det var en stille efterårs- eller sensommeraften i udstillingsåret, og det var et fantastisk syn at se de mange lys og deres lysstriber ude fra bugten. Jeg er faktisk ikke

i stand til at beskrive, hvad jeg følte, men synet var storslået, og det står endnu tydeligt for mig i erindringen.

Foruden papirhandel havde Jacobsen bogbinderi i baglokalet, og han havde mange gode kunder og lavede fint bogbinderarbejde. Jeg har fra min far arvet nogle fint indbundne bøger, der tydeligt fortæller om godt bogbinderarbejde. Det kan måske synes lidt underligt, at far havde råd til at lade bøger indbinde, da økonomien i hjemmet ellers var temmelig stram. Men det har sin egen historie.

Sammen med tre kolleger på Demokraten, der var lige så interesse-rede bogsamlere som far, og som alle abonnerede på Frems serier fra Det nordiske Forlag, tog de et lån i Arbejder Spare- og Lånecassen, delte pengene, og med disse betalte de deres bogbinder kontant for indbindingen. En af kollegerne var låntager, medens de tre andre var kautionister. I fællesskab betalte de efterhånden lånet ned og tog derefter et nyt, der gav penge til indbinding af andre værker. – En interessant og overkommelig form for afbetaling.

Det var dengang på mode at udsende knaldromaner i hæfter, der udkom hver uge. Med sidste hæfte fulgte et »pragtbind«, og det leverede man sammen med hæfterne til bogbinderen, hvis man ville have bogen indbundet. Så vidt jeg husker, hed den knaldroman, jeg tænker på, Fyrmesterens datter. Bindene var »pragtfulde«. De var så fyldt med guld som overhovedet muligt. Det kedelige var bare, at guldet efter nogen tids forløb blev sort.

Jacobsen havde en masse af disse hæfter til indbinding, og fru Jacobsen sad dag efter dag og hæftede. I ledige stunder fik jeg lov til at hæfte og blev efterhånden helt ferm hertil. Det er muligt, at indbindingen var indregnet i hæfternes pris, for det lyder usandsynligt, at så mange var interesseret i indbinding, dersom der skulle betales ekstra herfor.

Foruden Texas Jack og lignende kulørte hæfter, som ikke var velset i hjemmene, fandtes der dengang nogle små hæfter med fortællinger for børn. Dem var jeg interesseret i. De kostede ti øre. En fredag aften købte jeg ét og bad Jacobsen trække de ti øre fra min løn, idet jeg dog havde en tiøre i lommen af mine drikkepenge, så mor kunne få min løn ubeskåret. Jacobsen gav mig den sædvanlige daler og forærede mig hæftet.

Jeg prøvede det samme flere fredage, og det gik godt hver gang. Men jeg har nok været for grådig, for pludselig en fredag trak Jacobsen virkelig de ti øre fra lønnen, og det var så uheldigt, at jeg netop denne

fredag ikke ejede en skilling til at supplere op med. Jeg var ikke stolt over, at jeg måtte hjem og forklare mor, hvorfor min ugeløn kun var på en krone og halvfems øre.

Når jeg om vinteren var på vej hjem fra min budplads, skulle hver gadedør i Tagenshus åbnes. Derved blev den elektriske trappebelysning sat i funktion. Det var noget helt nyt og ukendt, og da jeg sikkert ikke var ene om hver aften at tænde lyset i alle opgangene i Paulsgade, har det nok været en dyr spøg for ejeren, og det varede da heller ikke længe, før man opgav dette system.

Jeg blev hos Jacobsen til min konfirmation, og jeg husker, at jeg fik en guldfemkrone i konfirmationsgave af ham og fru. – Da jeg også fik guldfemkrone af mine forældres venner, formoder jeg, at det var en almindelig takst for en konfirmationsgave.

Efter min konfirmation blev jeg bydreng for Aarhus Stiftstidende, og jeg skulle fungere som sådan til min læretids begyndelse 1. november 1912. Min forgænger var ca. 18 år og skulle udvandre til Amerika, så det var ikke nogen let arv at løfte for en lille purk som jeg.

Det tidligere bud var flink til at give mig råd om, hvordan jeg skulle forholde mig og fortalte blandt andet, at redaktør Welling-Nielsen altid gerne skaffede billet til dette eller hint, blot man bad ham derom. Det resulterede i, at jeg en dag spurgte, om han kunne skaffe to cirkusbilletter. Han kløede sig lidt i hovedet og sagde, at det kunne han desværre ikke. Men pludselig klarede han op og sagde: »Vent et øjeblik!« – Derefter tog han et af sine visitkort og skrev bagpå: »Disse to unge mennesker er medarbejdere ved Aarhus Stiftstidende«. Han gav mig kortet og sagde: »Når du viser det ved billetkontoret, skal I nok komme ind«. Og det skal jeg love for, vi gjorde. Vi fik anvist de allerfineste pladser, hvor vi generte forsøgte at bryste os lidt. Sådan var redaktør Welling-Nielsen, og det var ikke de eneste fribilletter, han skaffede mig i min bydrengetid.

En anden oplevelse var knap så flatterende for os. Sætteriet havde et partoutkort til Kasino, der havde optræden med sang- og artistnumre. Kortet gjaldt til de nederste bænkerækker i salen, og det var en selvfølge, at der skulle nydes noget som vederlag for kortet. En dag fik jeg en af lærlingene til at låne kortet og bagefter overlade det til mig, og så inviterede jeg kammeraten med til underholdning.

Min kammerat, der var lidt ældre end jeg, ville have en bajer, og jeg fik en sodavand. Da han skulle betale, påstod tjeneren, at der mang-

lede en øre, hvilket min kammerat modbeviste ved at tælle pengene i tjenerens hånd. – Sagen var imidlertid den, at der ikke var beregnet drikkepenge! – Hvis min kammerat var flov, viste han det ikke, medens jeg den dag i dag kan føle mig flov, når jeg tænker på den prekære situation.

Redaktør Funch Thomsen var en hel anden type end Welling-Nielsen. Man fristedes aldrig til at bede ham om gratis billetter til noget som helst. Men han var en dejlig mand og en elsket chef til hans alt for tidlige død. Redaktøren boede i Risskov, og han mødte på bladet hver dag ved ni-tiden. Han cyklede frem og tilbage, og i en rygsæk havde han sin frokost og andre ting.

Hver dag pudsede jeg hans cykel, og den så fuldstændig ud som ny, skønt den var flere år gammel. Hvis han en dag syntes, at den var særligt pænt pudset, var han ikke bange for at rose mig, og det bevirkede jo, at arbejdet altid blev gjort med omhu. Mindst én gang om dagen måtte jeg en tur til hjemmet i Risskov med et eller andet, der skulle bruges i husholdningen, eller efter noget, der skulle bringes ind til byen. Det var en dejlig tur ad cykelstien langs bugten.

Første gang, jeg kørte denne vej, blev jeg stoppet af opsynet, der som regel opholdt sig i et lille rum under bådebroen ved Salonen (nu Sjette Frederiks Kro). Da han hørte, jeg skulle ud til Funch Thomsen, var jeg velkommen til at køre ad stien, der dengang var privat område.

Jeg vil lige fortælle, at jeg en dag så kronprinsen, den senere Christian X, køre ud ad cykelstien. Det var en meget varm sommerdag, og han havde ingen jakke på, men derimod et af de dengang moderne »mavebælter« – et lille vestelignende bælte med små lommer til ur eller lignende – der som regel var fabrikeret af prikket bomuldsstof. Jeg regner med, at opsynet har ladet kronprinsen passere uhindret, selv om han ikke var medlem af det selskab, der gav ret til kørsel på stien.

I forbindelse med beretningen om min tid som bydreng vil jeg fortælle, at min noget ældre søster også havde en budplads. Det var i et vaskeri på Sct. Pauls Kirke Plads. Min søster var ikke særlig stor og desuden meget spinkel bygget, og det kneb for hende at løfte de store kurve med tøj fra gulvet op på bordet. Hun beklagede sig til vaskeriets indehaverske, der var en høj og svær kvinde, og sagde, at hun fik ondt i ryggen, når hun skulle løfte. Indehaversken fikserede hende op og ned og sagde så: »Ryg – har du en ryg? – Nej, du har kun en pind med hul i enden!«

Med far og mor på indkøb

Mor havde sine egne idéer om, hvor der skulle handles, og jeg var ikke i tvivl om, at varerne altid kunne købes billigt dér, hvor jeg fik besked på at hente dem, eller også var det netop dér, man fik det bedste for pengene.

Med hensyn til mor står det tydeligt i min erindring, at hun – i hvert fald når jeg var med hende i byen for at handle – aldrig betalte den pris, der blev forlangt for varerne.

Hun skulle altid »prutte« og var kun tilfreds, hvis prisen blev sat ned. Det var en hel mani hos hende, som det sandsynligvis var hos en mængde husmødre, at varerne altid kunne fås billigere, blot man kendte kunsten at få de handlende til at sætte prisen ned. Og denne kunst kendte mor altså. Hun pralede ofte til far, når han kom hjem om aftenen, at hun havde fået dette eller hint meget billigere, end forretningsmanden først havde forlangt.

Far derimod betalte altid, hvad der blev forlangt. Det var ganske vist sjældent, jeg var med far, når der skulle handles, men det hændte jo, at jeg skulle have et par nye sko, og de blev altid købt hos partifællen, skomagermester Erik Olesen, der havde forretning og værksted på hjørnet af Bülowsgade og Ole Rømersgade. Og ved den lejlighed blev der aldrig tinget om prisen.

Erik Olesen sad som regel og reparerede sko søndag formiddag, og når jeg skulle have et par nye fjedersko, blev der altid handlet på dette tidspunkt. Først fik far og Erik Olesen en øl eller to og sad og sludrede, og som regel endte det med, at mine sko skulle købes »over hals og hoved«, for at far og jeg kunne nå rettidigt hjem til søndagsmiddagen.

Var det ved den tid, at vore træsko skulle gøres i stand, fik far en stor pakke afrevne såler med hjem. Disse blev sat i blød sidst på ugen, så de blev tjenlige til brug, og far benyttede hele næste søndag til at beslå vore træsko. Det blev gjort med en omhu, der var en bedre sag værdig. I det hele taget var det karakteristisk for far, at når han en

Skomagermester Erik Olesens forretning og værksted på hjørnet af Ole Rømersgade og Bülows-gade. Kvarterets børn har benyttet lejligheden til at lade sig fotografere sammen med værkstedets skomager-svende.

Foto 1908.

søndag påtog sig noget arbejde i hjemmet, gik hele dagen med det. Fandt far på, at vore petroleumslamper skulle have en omgang, blev de pudset og rensed på alle ledder og kanter, og de forskellige væger blev rettet af. Når han hen under aften var færdig, og lamperne blev tændt, strålede de, og far mente, at de aldrig havde brændt så fint som nu, efter at han havde givet dem en ordentlig gang rensning.

Det skete også, at far gav sig til at bronzer. Så købte han om lørdagen bronzepulver og tinktur. Lamperne var det første, han gav sig i kast med. Først blev bordet dækket med aviser, for det stænkede slemt, når han bronzerede det øverste af hængelampen. Far brugte altid lorgnetter, og han kunne dårligt se ud af dem, når han var færdig.

Når lamperne strålede som »guld«, gik han i gang med malerirammer og andet, der efter hans mening kunne trænge til at fikses lidt op. Hvor kunne han rase, hvis han ikke havde tinktur nok til at fortynde med, så han var nødt til at holde op, før en eller anden ting var bronzeret færdig.

Nå, det var et lille sidespring. – Det var bud for mor, jeg ville fortælle om. Hvis mor skulle bruge uldgarn, og det skete ofte, for hun strikkede i hvert ledigt øjeblik, medens hun samtidig læste bøger, blev jeg sendt ned til Stampes Farveri og Klædefabrik. Det var en ret stor virksomhed, men jeg har på fornemmelsen, at butikken, hvor jeg købte garnet, ikke var særlig stor, ligesom det står for mig, at der var sand på gulvet, men jeg tør ikke påstå, at det er rigtigt. Selve fabriksvirksomheden lå langs åen, og butikken fandtes i Fiskergade.

Jeg var ikke ret gammel, da jeg første gang blev sat til at vinde garn. Fem eller ti fed uldgarn blev anbragt over ryggen af to stole, og jeg vandt garnet ved at gå rundt om disse. Det hændte jo, at jeg var lidt »sur«, når jeg blev sat i gang, for jeg ville hellere ned at lege, men der hjalp ingen »kære mor«. Når jeg havde vundet garnet, kunne jeg gå ned – dermed basta!

Hos Kaempffe i Østergade skulle jeg forsøge, om der var pølseender at få, når jeg en gang imellem var nede for at hente far, som arbejdede på Demokraten, der indtil flytningen i 1936 til Banegårdsplads havde til huse i Østergade 46.

Når vi skulle have kogt torsk til middag, gik turen til Fiskergyde, hvor en ældre kone samtidig med at passe sin rulleforretning havde en ekstra geschæft ved at sælge håndrevet vandsennep, der vistnok skulle være særlig kraftig. – Det var den i hvert fald for mig!

Nøgleben (mor kaldte dem isben) skulle hentes i Hammel Svineslagteri's Udsalg i Jægergårdsgade – lige i nærheden af Frederiks Allé. Her fik man efter mors mening de bedste ben, hvilket vil sige, at der var mere kød på dem til afpilning, end hvis de blev købt i andre forretninger. Jeg var med til at pille kødet af og synes næsten, at jeg var ekspert heri. Bagefter skulle kødet gennem kødhakkemaskinen, ikke som almindeligvis et par gange, nej, mor var aldrig tilfreds, før kødet havde været igennem fem eller seks gange, og det kunne ikke nytte at prøve på at snyde hende, for hun holdt skarp kontrol. Endnu – efter godt 60 års forløb – kan jeg på to af min venstre hånds fingre skimte ar efter disses besøg i maskinens valser.

Drejede det sig om pølser, skulle de selvfølgelig købes hos Peter Sabroe, der havde startet en pølsefabrik i Århus og havde butik i kælderen på hjørnet af Bruunsgade 36 og Jægergårdsgade, hvor nu Aarhus Privatbank er.

Peter Sabroe var i en årrække journalist ved Demokraten, og far fortalte mig senere, da jeg var kommet i lære som typograf, at Sabroe skrev med så stor en håndskrift, at der kun blev få trykte linier af et skrevet kvartark, så Sabroe brugte en mængde papir, når han skrev en lang artikel.

Når det var slædeføre om vinteren, hændte det, at jeg blev sendt ned på gasværket for at købe en sæk snus eller to. Det har nok været, når vi var udgået for brændsel. Som regel blev der købt et læs underfyr. Det vil sige et læs slagter med ubrændte koks imellem. Gasværket brugte koks til at fyre under retorterne med, og udrensningen solgtes som underfyr. Turen til gasværket var dejlig, det var jo nedad næsten hele vejen, og var der ingen betjente i nærheden, tog jeg turen på slæden og styrede med fødderne. Gennem Grønland trak jeg altid slæden, for de små huse dér interesserede mig meget. Turen hjem var ikke rar. Først var der det stejle stykke af Jægergårdsgade, og derefter kom den knap så stejle, men betydelig længere Marselisborg Allé.

Når der skulle hentes koks i kælderen til kakkelovnen, forestod der altid et stort sorteringsarbejde med at pille de ubrændte koks fra slagterne. Efterhånden blev jeg næsten ekspert heri. Så snart et stykke føltes en smule tung, var det en slagge, og de lette stykker var koks. Slagterne gik i skraldespanden og koksene i kakkelovnen. Men det var et stort arbejde at pille et par spande koks fra, og jeg var godt træt i ryggen, inden spandene var fyldt.

De øvrige handlende, jeg blev sendt til, havde forretning i nærheden af mit hjem. Vasketøjet fik vi rullet i Heibergsgade, men almindeligvis blev det både hentet og bragt. – Jeg har dog et par gange hentet et par stokke færdigrullet tøj, velsagtens fordi mor stod og skulle bruge det. At jeg stadig erindrer det, er sikkert, fordi rullen gik ved håndkraft. Der stod en ældre mand dagen igennem og trak den tunge rulle, og jeg syntes, at det både måtte være et strengt og meget kedeligt arbejde.

Engang imellem blev jeg sendt efter pålæg. Det skete ikke ofte, for købt pålæg var ikke hverdagsmad. Som regel var der frikadeller eller lignende til rest fra middagsmaden, og når mor havde dem og en pose puddersukker, manglede hun ikke pålæg. Om søndagen fik vi hakket

sild med æg imellem, og det var utroligt, så langt et æg kunne strække på den måde. Men var der endelig brug for pålæg, skulle det hentes hos madam Henckel på hjørnet af Marselisborg Allé og Heibergsgade (nr. 2), hvor hun havde butik i kælderen. – Madam Henckel havde ikke pålægsmaskine, så alt pålæg blev skåret i hånden. Jeg husker endnu hendes fingre og hænder, der skinnede af fedt, og også, at hun altid satte siden af tommelfingeren ved det sted, hvor kniven skulle føres.

Skulle vi have ekstra gode småkager, blev de købt i Paulsgade 14 hos Emilie Hastrup (senere Anna Worm). Der var ingen butik, og man kom lige ind i lejligheden. Kagerne blev bagt i køkkenet. Jeg fik dog altid en taske eller kurv med, når der skulle købes småkager dér, for vi havde jo en bager i huset, og det gik ikke an, at han så, vi købte brød andre steder.

Noget af det mest vanskelige at købe til mor var dog kogt kaffefløde. Mejeriudsalget lå skråt overfor, hvor vi boede, og jeg blev ofte sendt efter for fem øre kogt fløde. Der skulle være godt med skind, ellers lavede mor vrøvl, for hun elskede flødeskind i kaffen, og det kunne ikke nytte at komme med noget »pjask« til hende.

Fløden blev kogt i flade blikfade, således at der blev så lidt tynd fløde som muligt under skindet. Hændte det, at jeg kom efter fløde, når der kun flød et par stykker skind ovenpå, medens resten var tynd fløde, ventede jeg gerne, til der kom et nyt fad. Det kunne som sagt ikke nytte at komme hjem med det tynde pjask til mor. Fik jeg derimod det første mål fra det nye fad, var jeg sikker for at få ros for den gode fløde, jeg kom med.

Ved at handle for mor, men især sammen med hende, lærte jeg, at jeg skulle se mig godt for, når jeg handlede, og ikke lade mig nøje med det, som forretningsmanden helst ville af med.

Forfængelige damer

I modsætning til nu, hvor mange damer har en fast aftale med deres damefrisør om en regelmæssig ordning af håret, fik damerne i min barndom kun håret sat, når de skulle ud til en særlig stor fest. Dengang havde alle damer langt hår, og da man ikke kendte til permanentkrølning, men kun krølning med varmt jern, var alle med naturlig krøl i håret meget misundt af deres medsøstre.

Med hensyn til hårets opsætning var moden skiftende – måske ikke i samme grad som nu – men skiftede gjorde den. Jeg husker f. eks., at damerne til tider havde en stor knold i nakken, og kunne deres eget hår ikke slå til, blev der lagt en tot forlorent under, således at knuden kunne blive passende stor. Da det forlorne hår ofte var at se under det ægte, kunne man derved overtyde sig om årsagen til den store knude.

Jeg husker også, at der en overgang skulle ligge en valk af hår enten i panden eller i nakken, og for at gøre valken tilstrækkelig stor, benyttede man også her forlorent hår.

Ligeledes erindrer jeg det utal af hårnåle, der skulle til for at få håret til at sidde ordentligt. Først en mængde store nåle og dernæst en del »usynlige«, der skulle holde »tjavserne« på plads. En overgang var det moderne med »bukler«, som mine søstre lavede enkeltvis ved hjælp af skaffet på en grydeske.

Der fandtes altid krøllejern i huset, thi krøller længtes alle damer efter at fremvise, og jeg kan huske, at mor altid lavede vrøvl, når mine ældre søstre varmede krøllejernet. Hun syntes, der gik for meget gas til.

Når en af mine søstre havde været ved damefrisør, var hun næsten ukendelig, når hun kom hjem. Håret sad højt på hovedet, og der var så mange bukler, at hun så ud som en efterligning af en kvinde fra før den franske revolution.

De ganske unge pigers frisure varierede mellem fletninger, som skulle være lange og tykke, for at de kunne prale med dem, »frikadeller« ved ørerne eller en rosenkrans.

De store damehatte, der nok kunne behøve en hattenål for ikke at flyve af, tog kvinderne på, selv om de skulle ud for at nyde friluftslivets glæder. Også små piger blev pyntede med hatte som »møllehjul«, ligesom mændene klædte sig solidt på. Det var dejligt at komme til stranden, men bade – nej tak.

Foto fra stranden ved Varna ca. 1905.

De store frisurer bevirkede, at kvinderne ikke kunne få en hat til at sidde fast på hovedet uden en eller to hattenåle stukket gennem hatten og håret, og det kunne være farligt – eller i hvert fald ubehageligt – at komme dem for nær. Der fandtes dog hattenålebeskyttere i forskellige faconer, men de blev ikke benyttet af mange, dog mener jeg, at de var påbudt i teatret, dersom en dame kom med nåle i hatten.

Børnene leger

Kricket og fodbold

På sportspladsen i skolen spillede vi cricket. Først blev vi delt i hold med en anfører for hvert af de hold, der skulle spille mod hinanden, og så fik vi udleveret seks tilspidsede stænger til gærde samt bold og to boldtræer. Bolden og stængerne tog vi, som de var, derimod søgte vi ofte at få gymnastiklæreren til at give os andre boldtræer. Det var især, når skolen havde fået nye boldtræer hjem. Var gymnastiklæreren i godt humør, lykkedes det ofte at få et nyt boldtræ i stedet for et gammelt og forslået. Boldtræerne var meget fint forarbejdede, og skaftet var forstærket med fiskesnøre, som vi kaldte den slags snor. Om det var en forstærkning, eller det blot var for, at hænderne ikke skulle glide, er jeg ikke klar over.

Bolden var meget hård. Jeg formoder, den var af sammenpresset gummi, der var betrukket med læder. Den slog hårdt, dersom man blev ramt af den, og det sved slemt i hænderne, hvis man var så heldig at stå netop dér, hvor den kom susende gennem luften udsendt af det kraftige boldtræ. Greb man så bolden, måtte vedkommende gærdespiller gå ud af spillet. Det samme var tilfældet, hvis bowleren var heldig at ramme gærdet, eller hvis en markspiller ramte det, når en gærdespiller løb for at skabe point, men ikke var nået til gærdet, før bolden ramte dette. De værste bolde fra bowlerne var overarms- eller skruebolde.

Vi spillede også cricket i fritiden, men så kaldte vi det »dæk«. Medbringende nogle pinde til gærde og to hjemmelavede boldtræer, der ikke på nogen måde kunne sammenlignes med dem, vi brugte i skolen, gik vi ned på marken, der omtrent lå »lige uden for døren«. Vi tog det ikke så højtideligt med holdenes størrelse. Blot vi var fire på hvert hold, kunne vi altid etablere en kamp. Boldene var en almindelig gasbold eller en tennisbold, der altid var mulighed for at finde i nærheden af en tennisbane. Da boldene var »bløde«, var der ikke behov for kraf-

tigere boldtræer end vore hjemmelavede. Der kunne gå timer, før vi var trætte af at spille vort til dels »hjemmelavede« kricket.

Vi var også glade for at spille fodbold, men det foregik altid hjemme i gaden. Som regel spillede vi med en »fodbold« lavet af klude godt omviklet med sejlgarn. De populære gasbolde, der let kunne »springe« op over første sals højde, når de blev slået hårdt mod fortovet, brugte vi kun til langbold og lignende. De var ikke egnede til den slags fodbold, som vi spillede, fordi de hurtigt blev sparket i stykker af vore »brutale« træsko.

Om søndagen gik vi til fodboldkamp. Fodboldbanen lå på et område, hvor nu Skovbrynet, Jyllands Allé, Marselis Boulevard og Stadion Allé kranser pladsen. Her var dengang kolonihaver med undtagelse af sportspladsen, der lå helt nede ved skoven.

Når der var fodboldkamp, blev der trukket en snor omkring banens område, og der skulle betales for adgang til kampene. Jeg aner ikke, hvad en billet kostede, for vi »snød« os altid ind. I en af kolonihavegangene stod vi »diskret« og ventede, til der ingen kontrollør var i nærheden. Så dukkede vi under snoren, og et øjeblik efter var vi blandt tilskuerne og ikke let at finde igen, hvis en kontrollør tilfældigvis havde set vor »manøvre«.

Alle drenge kendte de hjemlige fodboldspillere ved navn. Jeg skal dog nøjes med at nævne to, som jeg særlig bed mærke i. Det var senere byrådsmedlem, konsul Kai Blicher, og S. M. Mikkelsen, der oprindeligt var sergent og danselærer, men senere blev den populære direktør i Vennelyst.

Randers Freja var vistnok arvefjenden. På dette hold var der en slagter, ja, om han var slagter, eller det kun var et navn, man havde givet ham, ved jeg ikke, men hver gang han sparkede til bolden, sagde han tydeligt »ky«, og det var måske grunden til, at han blev kaldt slagteren?

»Skrabnæse«

Var det meget varmt, og vi ikke gad løbe, spillede vi »skrabnæse«. Denne leg bestod i, at to drenge satte sig over for hinanden på en bænk eller en bjælke og skiftevis hvirvlede en åben kniv rundt i luften. Når den »landede« på bænken eller bjælken, gjaldt det om, at knivens spids borede sig ned i træet. Dersom kniven endte med at sidde fast med spidsen, men også berørte bjælken med skaftet, gav det ikke gevinst, men

så måtte man slå et nyt slag, der måske var mere held ved. Hvis kniven imidlertid gebærdede sig sådan, at skaftet ikke berørte bjælken, så måtte den anden part i spillet give lige så mange knapper, som antallet af samlede fingre mellem skaftet og bjælken udviste.

Oprindelig har det vel været således, at taberen skulle »skrabes« med kniven på næsen, men det var i hvert fald i min barndom en forældet form for »gevinst«.

Klink

Almindelig klink blev spillet meget. Først måtte man have fat i en baneknap (en knap fra en uniformeret banefunktionærs kappe), men den var ikke »god«, før man havde vredet »øjjet« af og hamret den så tynd og stor som overhovedet muligt. Derved havde man måske gjort knappen ubrugelig til formålet, men det skete sjældent. Ofte fik man en ualmindelig fin knap ved »operationen«, og så kunne den være mange »janter« værd.

Man begyndte med at slå hver sin baneknap mod muren, og det gjaldt da om at komme til at ligge så nær modstanderens knap som muligt. Kunne man ikke med en hånds fingre spænde fra knap til knap, måtte den første, der havde slået sin baneknap ud, forsøge igen. Dersom han var heldigere, kunne han indkassere gevinsten – en knap, og så begyndte man forfra igen.

Politiknapper var betydeligt mere værd end baneknapper. – Der var jo ikke så mange politibetjente som banemænd, og derfor var politiknapperne vanskeligere at få fat i.

Hændte det, at man havde spillet sig læns for almindelige knapper, solgte man måske en af sine bane- eller politiknapper. Værdien af en sådan knap afhang i høj grad af, hvor »god« den var, og der blev aldrig handlet, før den var prøvet nogle gange. Der blev heller aldrig betalt det, der blev forlangt, men efter nogen »prutteri« gik handelen som regel i orden. Sælgeren havde jo altid chancen for at vinde de solgte knapper tilbage.

Det skete engang, at jeg var helt på »spanden«. Hele min beholdning af knapper var gået tabt, og jeg havde kun en enkelt baneknap tilbage, så det kunne ikke nytte at sælge den, da jeg derved ikke havde chance for at vinde. Vent lidt, sagde jeg til kammeraten, og så gik jeg op og undersøgte, om der var noget at gøre i pulterkammeret. Der hang et

Trafikken på »hestegaden«, som kørebanen kaldtes før bilernes tidsalder, var aldrig større, end at børnene kunne bruge kørebanen til leg og boldspil. Den stærkt skrånende Marselisborg Allé (fotograferet fra hjørnet ved Sct. Paulsgade) var fortrinlig til leg med trillebånd.

Efter postkort ca. 1905.

par gamle bukser af min fars, som jeg vidste, han kun brugte, når han gjorde træsko i stand. Resolut skar jeg alle knapperne af, og selv om det var en »gemen« handling, jeg havde udført, blev jeg ikke straffet i første omgang. Jeg gik nemlig ned og spillede videre, og jeg var så heldig at vinde alle mine knapper tilbage.

En overgang var det moderne at kaste med »blyklumper«, som vi kaldte dem. Blyklumperne var dog kun på størrelse med femkronestykker, og her gjaldt de samme regler som ved klinkspillet. – Man skulle placere sin blyklump så nær som muligt ved den første, der blev kastet. Imidlertid kunne man før spillet aftale, om man måtte »spænde« en, to eller tre gange, før det blev modstanderens tur til at kaste igen, og gevinsten var så henholdsvis en, to eller tre knapper. At fingrene ikke blev strakt af led eller på anden måde led overlast, forstår jeg ikke. Manglede der en centimeter eller to for at kunne nå begge blyknapperne bare

med neglene, blev der prøvet atter og atter, og ofte lykkedes det efter nogle forsøg at få strakt fingrene så meget, at man kunne tage gevinsten hjem.

Hvordan drengene skaffede sig bly, var noget af en gåde for mig, for jeg kunne aldrig få fat i noget. Jeg fik dog overtalt far til at tage lidt med hjem fra trykkeriet, og da han altid interesserede sig for vore lege, var det ikke så vanskeligt at overtale ham. Han kom med tre, fire klumper formede netop i den størrelse, der var bedst. Det blev dog noget af en skuffelse for mig, fordi der i bogtrykkerbly er blandet antimon og tin, og derfor faldt mine blyklumper ikke så bestemt som de »rigtige«. De hoppede altid en gang eller to, før de lagde sig til ro, og det var ikke til at beregne, om »hoppet« blev til fordel for mig eller ej.

Effen eller ueffen

Dersom man havde en stor pose knapper og ikke var bange for at vove en del af dem – ja, måske dem alle – opfordrede man en eller anden, der heller ikke var bange for at vove »pelsen« til et spil »effen eller ueffen«.

Dette spil var kedeligt, dersom man kun vovede nogle få knapper og selv vidste, om tallet var lige eller ulige. Det blev imidlertid meget spændende, hvis man blot »dykkede« ned i posen og tog en god håndfuld op. Når så modspilleren havde bestemt, om han ville sige effen eller ueffen, og det kunne godt tage sin tid, før beslutningen blev taget, lagde man håndens beholdning af knapper på trappestencen og talte op. Det var lige spændende for begge, men selv om modspilleren fulgte nøje med i optællingen, ville han altid selv tælle efter, dersom resultatet ikke var til gunst for ham.

Uheldet var ofte ude efter den ene eller den anden af spillerne, så man kunne risikere at tabe hele sin beholdning af knapper. Som regel var man for stolt til at holde op, hvis man var uheldig, og endelig håbede man altid på, at lykken ville vende sig.

Sjippetov

Både piger og drenge sjippede i tov, men pigerne var absolut de dygtigste. Det var vel også nærmest en pigeleg. Vi drenge tog det ikke højtideligt, hvordan vort sjippetov så ud, medens pigernes helst skulle være med

træhåndtag i livlige farver. I »sæsonen« gik de altid med tovet om livet, så træhåndtagene slog mod hinanden, når de bevægede sig.

Drenge skulle blot have fat i en tovende i passende længde og med knude i enderne, for at tovet ikke skulle »løbe« op. Der lå som regel en sådan tovende og flød et eller andet sted, og gjorde der ikke det, var der ingen anden udvej end at gøre moders tøjsnor et par meter kortere. – Hvis denne »operation« blev opdaget, var mor altid klar over, hvem synderen var, men der var jo ingen mulighed for opdagelse før næste tørredag.

Nærmest

Drenge, der tjente godt med drikkepenge, holdt meget af at spille »nærmest« om 1- eller 2-ører. Her gjaldt det om at komme nærmest til en væg, hvis en sådan var i nærheden. Man blev ved med at spille så længe, det var muligt at komme til at ligge nærmere væggen, hvis man da havde penge nok i behold til at fortsætte til den »bitre« ende. Den, der lå nærmest, strøg hele gevinsten.

Var der ingen væg i nærheden, ridsede man med en pind en streg i jorden, og så var reglen, at dersom man lå nærmest strengen – på den rigtige side af denne – havde man vundet.

Marmorkugler

Spil med marmorkugler, som vi kaldte dem, gik for sig på den måde, at vi gravede et lille hul i vejen og aftalte fra hvilken afstand, vi skulle trille kuglen mod hullet. Kom kuglen i hul første gang, måtte vi tage den op og forsøge igen. Ramte man ikke hullet, var det modspillerens tur til at forsøge. Ofte kunne der ligge ikke så få kugler omkring hullet, før det lykkedes en af spillerne at få kuglen heri.

Når det skete, måtte vedkommende ved hjælp af en bøjet pegefinger trille så mange kugler i hullet, som han eller hun kunne overkomme (piger deltog også i spillet). Glippede det med at få alle kuglerne i hul på denne måde, var det modstanderens tur til at forsøge, og gjorde vedkommende »rent bord«, var disse kugler hans gevinst, og spillet kunne begynde påny.

Det kunne være ret irriterende at spille på en grusvej. Her var der for mange småsten, som bevirkede, at kuglen forandrede retning. Derimod var asfalt glimrende at spille på. Uden betænkning eller samvit-

tighedsnag lavede vi derfor et hul i asfalten, og spillet begyndte. Den var selvfølgelig rivende gal, dersom værten kom og så det, når spillet var i gang, for så lavede han en masse vrøvl, men der var selvfølgelig ingen af os spillere, der havde lavet hullet. Det var der, før vi begyndte! Så kunne værten tro, som han ville, men resultatet var altid, at vi blev jaget bort fra hans fortov. Det tog vi imidlertid ikke så tungt på, der var jo ikke så langt til andre muligheder.

Snurretop

At spille top var ikke så lige en sag. Der var mange ting at tage hensyn til, før man nåede den fulde glæde og beherskelse af spillet. Først skulle toppen købes, og der var intet som helst til hinder for, at man kunne spille med den, som den var, men den kunne hverken snurre så længe, som man ønskede, og dens spring var heller ikke særligt langt. Derfor følte en dreng lige så stor sorg, når en tilsnittet top blev slået i stykker mod en mur, som en inkarneret piberyger føler, når en veltilrøget pipe revner og bliver ubrugelig.

En ny top skulle først snittes til, før den kom til at virke tilfredsstillende. »Hovedet«s omkreds var alt for stor og »halsen« alt for tyk foroven. Derfor tog man fat med lommekniven og forsøgte at ændre toppen, så den blev en virkelig god top. Men let var det ikke. Det skete ofte, at toppen efter mange anstrengelser med kniven var blevet ringere, end den var, før kniven blev sat i den. Så var der ikke andet at gøre end at kassere den og købe en ny og håbe på, at man efter en ny »operation« var heldigere.

Var man det og fik toppen snittet til, som den skulle være, kunne man få den til at snurre, så længe, man ønskede, og få den til at springe netop så langt, som man beregnede. Når den så blev malet ovenpå i ringe med forskellige farver, så den flot ud, og den var i snurretoppe-tiden ens kæreste eje.

I den tid, der blev spillet top i alle gader, var det næsten umuligt at skaffe snor. Den kunne jo købes, men som regel led drenge af en kronisk mangel på penge, og købmændene, der blev bestormet med anmodning om en stump snor af alle gadens drenge, kørte snart træt og sagde konsekvent nej.

Her var jeg igen heldig. I et bogtrykkeri bruger man en mængde snor til udbinding af satssiderne. Efterhånden, som snoren bliver brugt

et tilstrækkeligt antal gange, bliver den omtrent sort, men til at drive en top frem med var den udmærket, og far var altid villig til at tage en håndfuld opviklede snore med hjem, så jeg var fri for at gå tiggergang til købmanden.

Stylter

I styltetiden fabrikerede næsten hver dreng stylter, og værterne skulle passe på ejendommens beholdning af klædestænger, for det kunne ikke undgås, at der af og til forsvandt et par af disse, der ikke længe efter var forvandlet til stylter.

Der var stylter i både en og to etager, d. v. s. at de laveste »fodstøtter« blev sømmet på den ene side af stangen, medens de højeste blev sømmet på en del højere oppe på den anden side.

Det var rent ud sagt en utrolig færdighed, en dreng kunne opnå som styltegænger. I begyndelsen måtte man stå op ad en mur for i det hele taget at komme op på stylterne, og de første skridt var lige så vaklende, som et lille barns var, når det forsøgte at gå uden at have nogen at støtte sig til, men i løbet af kort tid kunne en dreng næsten gøre alt i retning af at balancere på stylter, ja, han kunne endda klare sig pænt, hvis han bare kunne låne én stylte.

Når man var kommet så langt, var det sjældent, at man benyttede de nederste »fodstøtter« undtagen til at komme op på stylterne. Havde man først skabt den rette balance, var det ingen kunst at stige op på de højeste støtter, og det skete meget sjældent, at man tabte balancen og måtte hoppe ned igen.

Der blev også lavet knæstylter, men man måtte være en meget dygtig styltegænger for at klare sig på disse. Fodstøtterne var her godt og vel en halv meter over gadens niveau, og resten af styltestængerne gik ikke længere end til knæene. Med læderremme blev denne rest fastgjort til benene.

Det var meget farligt at gå på knæstylter. Hvis man styrtede, slog man sig slemt, og man skulle være heldig, hvis man undgik at brække et ben. Derfor var det kun særligt øvede, der kunne tillade sig at forsøge med knæstylter, men var de først fortrolige med disse, var det imponerende at se den fart, de kunne komme frem med på grund af de lange skridt.

Pigslæde

Det var ikke alle drenge beskåret at eje et par skøjter, og var man heldig at handle sig til et par, var det sjældent, at man havde egnede støvler. Det almindeligste søndagsfodtøj var fjedersko (elastik i hver side og ingen snøring), og de egnede sig absolut ikke til skøjtesko.

Som erstatning for skøjter lavede vi en pigslæde. Det var en ganske lille og lav slæde, hvor der lige var plads til fødderne. For at den lettere kunne glide, var der sat et nogenlunde tykt stykke ståltråd under mederne. Det var sat fast i hver sin ende af sædet ved hjælp af en krampe eller et bøjet søm. Et kosteskaf med et kraftigt søm i enden var »drivkraften«.

Det var ganske vist ikke let at holde balancen, når man med kosteskafet mellem benene stagede sig frem, men det kunne læres, og vi havde megen fornøjelse af en sådan pigslæde.

Langbold

Når vi spillede langbold på gaden, gik det ikke stille af. – Her var pigerne som regel med i legen, og vi var gerne fem, seks deltagere på hvert hold.

De fleste havde træsko på, så det »gungrede« fælt i brostenene, når vi skulle løbe det bestemte stykke, hvor vi var udsat for at blive »stukket« af bolden, samtidig med at en eller flere satte efter denne, så de eventuelt kunne nå at ramme den dreng eller pige, der hastede mod det aftalte sted, hvor han eller hun ikke måtte stikkes. Kunne vedkommende ikke nå tilbage til målet uden at risikere at blive »stukket«, var det klogt at blive stående ved fristedet, til en medspiller havde sendt bolden ud påny, og da, så snart bolden havde forladt boldtræet, løbe tilbage til målet, hvor sikkerheden ventede.

At skyde med hyldebær

Omkring den tid, der kunne plukkes store, grønne hyldebær, anskaffede alle drenge sig et tyndt rør af glas eller messing – glasrør var de bedste – og så gik rigen ind.

Vi fyldte munden med umodne bær og »skød« efter hverandre ved at puste bærrerne ud gennem røret. Det var ret uskyldigt, når det blot gik ud over begge parter i samme grad.

Det var straks værre, når vi lagde os bag en hæk og »skød« efter de forbipasserende. Det så ud, som om vedkommende fik et chock, når et eller flere hyldebær ramte i ansigtet.

Vi syntes dengang, det var vældigt morsomt, men vi må have haft en anelse om, at det ikke var sjovt for dem, der blev ramt, for vi var klar til at løbe, hvis de ikke havde den samme humoristiske sans.

Drager

Når det var dragetid, tog drengene fat på at lave drager i alle størrelser. Der blev prøvet atter og atter at få dem i luften, og af og til lykkedes det også. Men aldrig for mig. Jeg lavede år efter år den ene drage efter den anden. De ville ikke i luften, hvordan jeg end bar mig ad. Der blev taget af eller lagt til halen, men lige meget hjalp det.

Lykkedes det endelig at få en af mine drager op i vinden, begyndte den pludselig at dreje rundt om sig selv, hvorefter den styrtede til jorden med det resultat, at papiret revnede, eller at stellet blev slået helt ud af facon.

Det så ellers godt ud, når en drage stod fint i luften. Gjorde den det, kunne man være sikker på, at den var blevet til ved et samarbejde mellem far og søn. – Og min far kunne ikke lave en drage!

Flitsbuer

Når en dreng i gaden pludselig mødte op med en bue – flitsbuer kaldte vi dem – gik der ikke mange dage, før vi allesammen var bevæbnet med en større eller mindre bue.

Almindeligvis var en stump spanskrør nok til at spænde forventningerne, men det hændte også, at et par drenge drog til skovs og kom hjem med en lang hasselgren eller stammen af et meget ungt hasseltræ, der var fortrinligt til formålet. Og så var det let at lave en bue på størrelse med sig selv.

En bue var et meget farligt stykke legetøj, men vi skød aldrig efter hinanden, og jeg har aldrig hørt om, at nogen i gaden har lidt overlast.

Pilene blev snittet til med megen omhu, og i spidsen af dem snoede vi ganske tyndt ståltråd, der kunne købes for fem øre pr. rulle.

På marken kappedes vi om, hvem der kunne skyde længst, og hjemme i gården blev der tegnet en skydeskive på plankeværket, og her gjaldt det om, hvem der kunne skyde bedst.

Andre lege og beskæftigelser

Det ville være let at blive ved med at fortælle om barndommens lege, men da jeg er bange for, at det vil blive trættende, går jeg lidt lettere hen over de efterfølgende lege.

Trillebånd var meget yndet i min barndom, og der blev solgt trillebånd af sammenloddet ståltråd. De var ikke særlig holdbare, idet de var slemme til at gå op i lodningen. Havde man ikke råd til at købe, brugte man et tøndebånd, men det var mere klodset. Det bedste, man kunne få fat i, var fælgen af et cykelhjul, som man styrede ved hjælp af en rund pind i fælgens fordybning. Så var man »godt kørende« i lang tid.

Nipsenåle havde også sin »tid« og fandtes i mange forskellige farver og størrelser. Man stak dem i en stor eller lille tændstikæske og ordnede dem i pæne mønstre. Overalt kunne man se børn sidde på trappesten og andre steder for at »pyne« hinanden.

Pind spillede vi som regel kun i skoven. Her var »spilleredskaberne« til stede – to lange og en kort pind. Målet blev lavet af et par sten, og her blev den korte pind anbragt.

Den, der var »inde«, slyngede med sin lange pind den korte ud til spillerne, og nu gjaldt det om at ramme med den lange pind. Lykkedes det ikke, havde den, der stod nærmest det sted, hvor den korte pind faldt, ret til med denne at forsøge at slå den lange pind ned fra stene, hvor drengen i målet havde anbragt sin, og klarede han det, var det hans tur til at komme i mål.

Tik (tagfat) var en meget yndet leg. Her gjaldt det om, at den, der blev taget til at fange (det skete ved »elle-melde-ni-ti« eller »eggernknæggern«), skulle løbe en eller anden af deltagerne op og sige »tik«, og så var det dennes tur til at fange.

Kuk (skjul) var en gemmeleg, og den, der var så uheldig at skulle »stå«, stillede sig i en krog med hænderne for øjnene og talte til hundrede. Imens skulle de øvrige deltagere have fundet sig et skjulested. Kneb det i den sidste ende med at finde en eller anden, blev der råbt »giv lyd«, og den skjulte skulle svare med et »kuk«.

Den polske landarbejder Bullotti, der under et røveri i 1908 dræbte en mand, gav i de dage, da hans forbrydelse var samtaleemne over hele landet, anledning til spændende forfølgelseslege blandt børn.

Efter tegning i Demokraten 1908.

Røvere og soldater. Her skulle soldaterne finde røverne, og når det var sket, byttede man roller.

Den gule løve og den hvide hest var omtrent som røvere og soldater, dog med den forskel, at man råbte »den gule løve«, og så skulle svaret »den hvide hest« komme et eller andet sted fra.

Bullotti var en polak, der havde myrdet sin tidligere husbond, og han holdt sig fri for politiet et stykke tid. Derfor legede vi Bullotti i en kort periode. En del drenge var politibetjente, der skulle fange morderen, som fik lov til at skjule sig, inden eftersøgningen begyndte.

Hoppe i paradiset eller snegl var også en ret yndet leg. I den tid, den stod på, var der med hvidt kridt tegnet paradiset eller snegle på alle fortove.

Klaptræer var også en tilbagevendende begivenhed. Alle drenge lavede klaptræer, og træerne skulle helst svides i den ene ende. Det var ikke altid lige rart at høre på »klapperiet«, for det lykkedes kun for få drenge at blive eksperter.

Sugelapper bestod af en rund læderlap med en snor i centrum. Ved at dyppe lappen i vand, så den blev blød, kunne vi få den til at binde på et plankeværk eller en mur, så det til tider kunne være vanskeligt at rykke den derfra.

Vi lavede også et slags »instrument«, idet vi borede et hul i låget af en skosværtæske og trak en snor igennem. Når vi så havde noget har-

piks i hånden, kunne vi ved at trække i snoren frembringe nogle umusikalske lyde.

En nøgle med hul og et søm bundet i hver sin ende af en snor kunne give en fin knaldeffekt, når man fyldte hullet i nøglen med svovlet fra nogle tændstikker, satte sømmet fast i nøglens hul og slog dette mod en mur.

Jeg har også set et søm, der var slået gennem en korkprop med en snor bundet i sømhovedet, blive brugt til at lave et fint, rundt hul i et kældervindue, men det blev aldrig gjort hjemme i gaden.

Vi havde også morskab med at fugte svovlet på et par tændstikæsker og gnide det under svangen på en af vore sko. Når det var tørt, kunne vi rive en tændstik ved at stryge den mod svangen, og det syntes vi så flot ud.

Brændeglas var populære, men kunne også gøre skade, hvis man forsøgte sig på et malet plankeværk eller en gadedør, men det var ret sjældent. Som regel nøjedes man med at »brænde« sig selv på hånden eller stikke ild i en avis.

Et spejl kunne man fordrive timer med ved at lade refleks fra solen fare op eller ned i forskellige stuer til irritation for beboerne. – Mest morskab havde man dog, hvis der sad en i et vindue, og det lykkedes at sende genskæret ind i øjnene på vedkommende.

Når det på grund af dårligt vejr var nødvendigt at finde på noget hjemme, var der blandt andet panteleg, tampen brænder, gætte gåder eller gader og veje og utallige andre lege, som jeg ikke skal komme nærmere ind på.

Det har senere undret mig, at de forskellige lege pludseligt skiftede. Allerbedst, som man var godt »i stød« med en leg, trådte en anden ind i billedet, og så gik den første fuldstændig ud til næste år.

Om legene skiftede i bestemt rækkefølge, er jeg ikke klar over. Jeg har kun »bidt mærke i«, at topspillet begyndte ret tidligt om foråret, og grunden til, at jeg husker det, er, at fingrene ofte var så stive og kolde, at det næsten var umuligt at sætte toppen i gang.

„Krig“ i gaden

Det hændte af og til, at der var »krig« i gaden. En nærliggende gade havde sendt en »krigserklæring«, og så var det om at være beredt, dersom en »fjendtlig« trop kom anstigende.

Det gik ofte på livet løs, men det var sjældent, at der flød blod. Bevæbnet med træsabler eller stokke, eventuelt med lange stager gik vi løs på hverandre. Men »slaget« udartede aldrig. Det varede nemlig ikke længe, før den ene part flygtede.

Det mærkeligt var, at når vi mødte hinanden enkeltvis, var der aldrig tale om nogen fjendtlighed, selv om vi ikke ligefrem var venner. Det siger sig selv, at et gadeslag mellem omkring halvhundrede drenge med træsko på kunne høres viden om, især når det ene hold flygtede, medens det andet forfulgte.

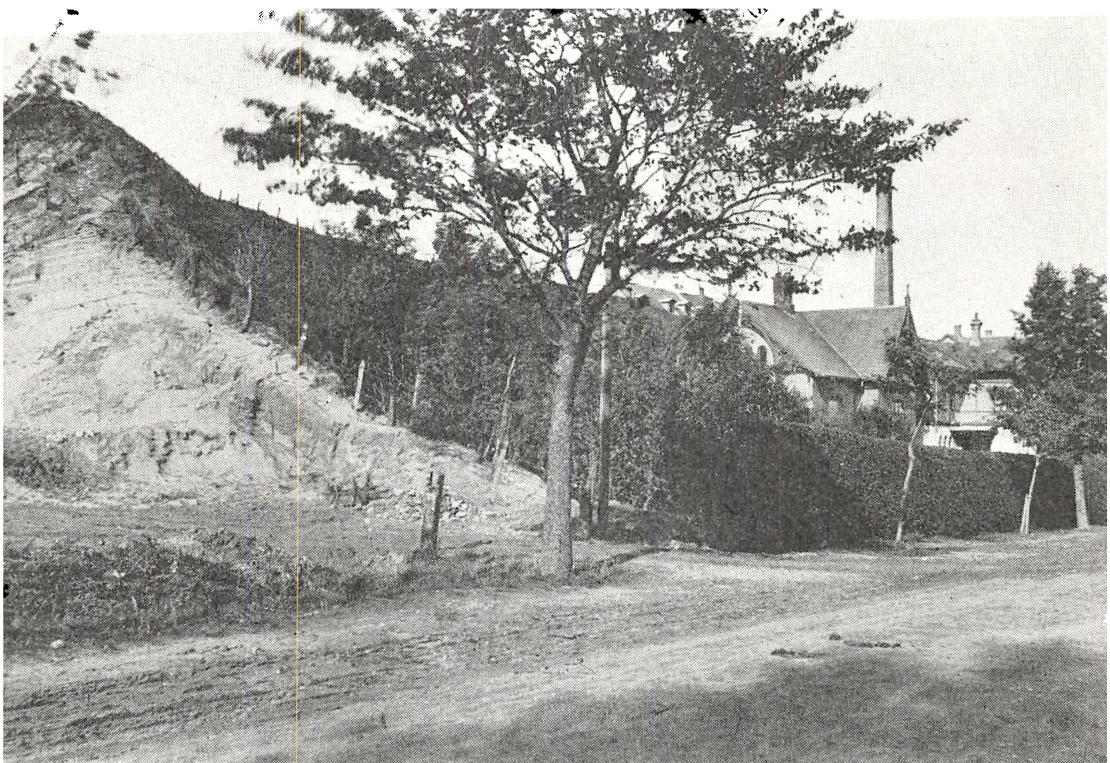
I vort kvarter var det altid mellem Heibergsgade og Paulsgade, der opstod »krig«. Årsagen hertil var vel nærmest, at drenge fra Paulsgade i alt for stort tal invaderede den dejlige grusgrav med det hvide sand og de høje banker, der fandtes, hvor Skansen nu er. Dette område betragtede drengene fra Heibergsgade som deres.

Til trods for, at der var gået over fyrre år, siden krigen mellem Tyskland og Danmark havde fundet sted i 1864, var vi drenge meget »krigs-gale« og hadefulde på tyskerne. Om det var skolens påvirkning gennem historieundervisningen, der gjorde sig gældende, eller det var noget, der prægede hele befolkningen, er jeg ikke i stand til at bedømme, men i hvert fald var hadet til tyskerne meget stort blandt skoleungdommen på den tid.

Vi havde altid en eller anden soldaterforening, der bestod af drenge fra kvarteret. Den var ikke dannet for at tage kampen op mod »fjendtlige« gader, men formålet var blot at »lege soldat«.

Der blev fremstillet i massevis af træsabler, og låget fra ovale margarineæsker var som skabt til at lave skjolde af. – Udrustede med »våben« marcherede vi med musik og flag i spidsen ud i skoven for at

De sidste rester af skanserne fra 1600-årene var en yndet legeplads og var også i begyndelsen af århundredet skueplads for »krig« – mellem kvarterets drenge. Foran skansen ses Strandvejen.

Foto ca. 1905.

holde manøvre og »lege krig«. Orkestret bestod som regel af en enkelt fløjte og en bliktrømme.

»Officererne« var til tider valgt, til andre tider selvbestaltede, men vi adlød dem altid blindt. I skoven delte vi os i to hold. Det ene bestod af danskere, som vi alle ønskede at være, og det andet af tyskere, som ingen ville være. Men da vi altid legede krig to gange og skiftedes til henholdsvis at være tyskere og danskere, lykkedes delingen som regel, og »slaget« gik sin gang.

Der blev givet et kvarters frist, før der måtte angribes, så tyskerne forinden angrebet kunne finde sig en stilling. Det gjaldt så om for danskerne at finde tyskerne eller for dem at omringe »den danske hær«, og når det ene eller andet lykkedes, skiftede vi nationalitet og begyndte for-

fra. Trods vor »krigsgalskab« – eller måske netop på grund af denne – oplevede vi mange herlige timer i skoven.

En dag var jeg sammen med en »krigskammerat« udsendt som spejder for at finde tyskernes stilling. Vi så os ikke for og trådte uforvarende ned i en bæk, og det resulterede i, at vi blev våde til knæene. Da det var langt hen på efteråret og koldt, trak vi strømperne af og bankede dem mod et træ, til de følte tørre, så trak vi dem på igen, hvorefter vi spejdede videre.

Nogle dage senere var min mor i færd med at stoppe strømper, og da hun kom til mine »bankede«, sagde hun til far: »Det er noget elendigt garn, jeg har fået til disse strømper. Jeg tror, der har været orm i det«. Far havde ingen kommentarer, og jeg skulle nok bare mig for at fortælle, hvorfor de så ud, som om der havde været orm i garnet.

En tid efter mødte jeg den kammerat, som jeg var »svuppet« i sammen med, og jeg spurgte ham, om hans mor havde opdaget noget. – »Ja, det kan du tro«, sagde han, »og hun viste også far strømperne«. Han sagde straks: »De har jo været våde, dreng, og så har du banket dem mod et træ!« Det kunne ikke nytte, at kammeraten protesterede, for hans far havde i sin drengetid været på den samme, og det kunne han huske.

Hvor Stadion og Cykelbanen nu er, var i min barndom et stort grønt område. Her holdt vi meget af at lege soldat, og vi kom i forbindelse med en dreng, der boede i et hus i Rosenvænget, og hvis hæk gik ud til det grønne område. Han ville gerne være med til vor leg, og det fik han lov til.

Det var hen på efteråret, og der var meget frugt i haverne. Vi kom ud på pladsen flere gange, og hver gang skaffede vor Rosenvænget-kammerat en del nedfaldsæbler, som vi spiste med velbehag. Når beholdningen slap op, kravlede han gennem et hul i hækken og hentede ny forsyning.

Vi troede allesammen, at æblerne blev hentet legalt i forældrenes have, men det viste sig senere, at det var i naboens have, han havde samlet dem. Æblerne smagte godt, og selv om vi havde haft en anelse om, at de kom fra naboen, var de nok alligevel blevet spist med samme appetit.

Vi drenge var altså nærmest lidt militærtossede i min barndom. I hvert fald beundrede vi soldaterne i deres farvestrålende uniform, der i modsætning til uniformer i dag stak mere i øjnene.

En dag blev det fortalt, at en stor mængde soldater skulle komme til byen, ligesom det blev sagt, at de kom gående fra Fredericia. Det sidste er jeg nu ikke sikker på har sin rigtighed, da der fra Fredericia var 13 mil, som milepælen ved Magdalenemøllen fortalte. Den runde milepæl med Frederik VII's initialer samt afstandsbetegnelsen indhugget står nu i Den gamle By.

Vi var tre, fire drenge, der gik ud til Magdalenemøllen. Først stod vi og gloede lidt, men blev så enige om, at det var bedre at kravle op i et træ, hvor vi dog kunne sidde på grenene og desuden få et bedre overblik over tropperne, når de kom. På det tidspunkt var der ingen af os, der havde budplads, så vi havde god tid til at vente. Jeg vil tro, at vi var mellem ti og tolv år.

Endelig kom soldaterne, og vi syntes, at det var en endeløs række. I spidsen for de forskellige afdelinger eller måske divisioner kom musik-korpset, og lige efter kom kaptajnen til hest med dragen sabel. Infanteristerne havde mørkeblå uniformsjakke og lyseblå bukser, bajonet i bæltet og gevær på skulderen.

Artilleristernes uniform var mørkeblå med en bred rød stribe langs bukserne. Soldaternes udrustning var en temmelig kraftig sabel. Nogle red, og andre sad på ammunitionsvogne eller på for- og bagsæderne på kanonerne.

Dragonerne, som vi drenge var mest interesseret i, sad højt til hest og havde dragne sabler. Deres uniform var lyseblå, og de havde en flot hjelm på hovedet. Uden for tjeneste bar de skråhue.

Vi havde tre kaserne i byen, ja, de eksisterer endnu. Dragonkasernen i Vester Allé, infanterikasernen i Høegh Guldbergsgade og artillerikasernen i Langelandsgade. Lige i nærheden af infanterikasernen lå Galgebakken, der var øvelsesplads, og skønt det var forbudt, kunne vi her samle patronhylstre efter en øvelse. Artilleristerne havde øvelsesplads vest for deres kaserne. Dragonerne havde både rideplads og ridehus. Op mod valgene blev ridehuset benyttet til vælgermøder.

Alle de fra syd kommende soldater skulle indkvarteres i Århus. Om dragonerne og artilleristerne lå på deres respektive kaserne, ved jeg ikke, men for fodfolkets vedkommende blev mandskabet indkvarteret hos byens grundejere, der skulle give husly for en eller flere soldater alt efter deres ejendoms størrelse. Det var morsomt at se, når disse soldater søgte til deres kvarter. De kom alle med et rugbrød under armen.

Generalen boede i generalboligen – en villa på Randersvej – der se-

nerer er overtaget af Fødselsstiftelsen (nuværende Nørrebrogade 37). Han havde skilderhus med skildvagt uden for døren, og et militær-orkester smældede af og til deres toner ud til underholdning for ham.

Der var tit besøg af krigsskibe i Århus Havn, og vi drenge forsømte ingen lejlighed til at komme ombord, når det var tilladt. Marinesoldaternes uniform er efter mit skøn næsten ikke ændret siden min barndomstid.

Jeg tror, det var let for folk, der ellers ikke havde noget med hæren at gøre, at kende forskel på de forskellige officerers rang, fordi distinktionerne tydeligt fortalte, om man stod over for en lavt- eller højtstående officer.

Et detachment gardere havde vagttjeneste på Marselisborg Slot, efter at Christian X var blevet konge. Hvert år opholdt den kongelige familie sig flere uger på slottet.

Smutveje i byen og sejlture på åen

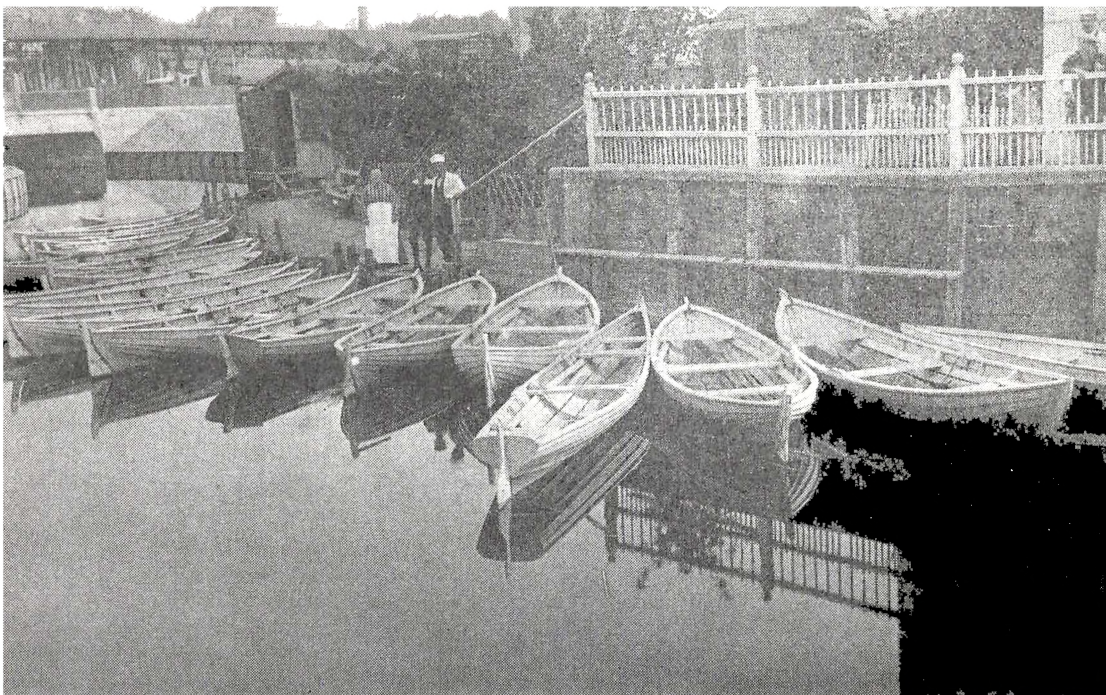
Når man som dreng var et sted i byen, hvor der fandtes en smutvej, undlod man aldrig at benytte den, selv om det var en lille omvej. Havde man f. eks. ærinde i Mejlgade, benyttede man gerne lejligheden til at gå en tur gennem Snevringsen til Studsgade og derfra gennem gårdene, der førte ud til Nørregade. Turen gennem de gamle gårde var meget interessant, fordi der her fandtes mange forskellige virksomheder, og fordi der altid blev arbejdet i gårdene. Desuden blev man aldrig trætet af at se på de gamle bygninger.

Dersom tiden tillod det, kunne det hænde, at man slog et lille smut op ad Høegh Guldbergsgade. Derved fik man mulighed for en tur gennem Thunøporten, hvor det altid rungede, når man talte højt, og så gik vejen lige forbi Aarhus Akademis Skole i Thunøgade 2 A.

Blev man sendt ned på Søndergade, var det meget sjældent, at man gik gennem anlægget ved den gamle banegård, hvor Dalgas' statue stod, og op ad Ryesgade. I stedet for gik vejen gennem den gamle kirkegård. Her var en dejlig, skyggefuld allé, der særlig på varme sommerdage havde stor tiltrækning. Denne vej satte det senere anlæg af Park Allé en stopper for.

Trappen, kaldet Heksetrappen, fra Heibergsgade mellem nr. 5 og 7 til Strandvejen faldt det os ganske naturligt at benytte, når vi ville ned til stensætningen ud mod bugten lidt neden for slagtehuset. Så drejede vi ned ad Jærgergårdsgade forbi et gammelt kalkværk, der lå på hjørnet af Jærgergårdsgade og Spanien. Her var det ideelt at fange krabber i nærheden af udløbet fra slagtehuset, hvor der altid strømmede blodigt vand og kødrester ud i bugten.

Havde vi penge til at leje en båd, gik turen ned ad Søgade og gennem anlægget ved Valdemarsgade, hvor der dengang var en kilde. Det var vist det eneste anlæg, der ikke var indhegnet og låst af om natten. Men det kunne også ses, så det har nok dengang været nødvendigt med hegn om alle anlæg samt at lukke dem om natten.

Bådeudlejningen ved Museumsbroen havde på smukke sommerdage stort besøg. For en mindre leje pr. time var en række robåde til rådighed. Sejlturen gik i retning bort fra byen, og Fiskerhuset var det foretrukne mål.

Foto ca. 1915.

Om sommeren var Mølleengen neden for anlægget gerne oversvømmet, og om vinteren kunne man mod betaling løbe på skøjter her, om søndagen til tonerne af hornmusik. Bebyggelsen sluttede med Marstrandsgade, men der gik en vej over engen til Hammelbanegården.

Drejede man derimod til højre ind i anlægget, kom man til Fattiggårdsbakken (nuværende Vester Allé), men på vejen hertil kunne man ad en stejl skråning komme op til dragonkasernens ridebane. Her var der altid nok at se på, enten der var øvelse, eller officererne red motionsridt.

Både kunne vi leje ved Åhuset i Museumsgade 24, og vi var altid ude efter en, vi kaldte Lange Maren, fordi den var længere og smallere end de andre både. Den var imidlertid sjældent »hjemme«, for den skulle alle drenge have fat i. En lun sommeraften var alt som regel udlejet, og så stod der ofte flere hold og ventede på, at en båd skulle komme ind.

Søndag formiddag måtte far ofre sig for børnene og ro en tur op ad åen med dem. Her er der landgang ved anløbsbroen ud for Fiskerhuset. I baggrunden ses jernbanebroen over åen.
Foto ca. 1900.

En hverdags eftermiddag kunne man derimod altid få en båd, og så lagde vi kræfterne i for at nå Fiskerhuset på den kortest mulige tid. Det tog dog ca. tre kvarter at nå ud til traktørstedet som lå meget idyllisk ikke langt fra jernbanebroerne over åen. Under broerne tog vi som regel et bad, hvis vejret indbød hertil.

Det var meget yndet at tage til Fiskerhuset med madkury, og man behøvede ikke at leje båd for at komme herud. Ad en markvej et stykke uden for Frederiksbjerg Torv kunne man spadsere til Langenæs, og ikke langt herfra lå Fiskerhuset.

Når vi herfra sejlede en lille smule længere ud, kunne vi på engene på venstre side af åen plukke alle de kodrivere, vi ville, og havde vi lyst til at tage en buket engblommer med hjem, kunne det også lade sig gøre, men de fandtes ikke i ret store mængder.

Man kunne også leje både i Ågade, men det har jeg aldrig været med til, fordi der skulle betales pant. Det er blevet fortalt mig, at dette var nødvendigt, fordi drenge, der lejede både her, hvor der var adgang til både havnen og bugten, sejlede ud til Strandvejen, hvor de lod båden ligge, og derefter stak de af hjem.

Efter vores sejltur skulle vi gerne en lille tur over den smalle bro ved Ceres, der førte ud til Silkeborgvej. På plankeværket til højre for den smalle vej var der om sommeren altid hængt skind til tørre.

Fra Fredens Torv var der en hyggelig tur gennem Posthusmøgen til Søndergade, og lige over for kunne man via Telefonsmøgen med trapper op og ned komme til Frederiksgade.

Den mest interessante af alle smutveje var dog den, der fra Jægergårdsgade gik ned til statsbanernes centralværksted. Her kunne man ved at dreje til venstre ad en svellevej langs lokomotivremisen komme til Bruunsgade, som man nåede ved at gå op ad en trappe og gennem en uaflåset låge. Det var sandsynligvis forbudt område, men jeg har gået den vej utallige gange uden nogen sinde at blive antastet.

Denne vej fra Bruunsgade eller fra Jægergårdsgade benyttedes af alle, der arbejdede på centralværkstedet, og jeg har tit ligget i min seng i Paulsgade og hørt, når arbejderne var på vej til Jægergårdsgade for at nå centralværkstedet inden arbejdstidens begyndelse kl. 6. Kom der en halv snes mennesker med jernbeslåede træsko på ned ad Paulsgade på den tid af morgenen, var det umuligt at undgå at høre dem.

Der findes sikkert mange flere smutveje i Århus, men de her nævnte har jeg oplevet og holdt af i min barndom.

Hyggelige gamle gader

Når jeg tænker tilbage på byens bygninger i min barndom, undrer det mig meget, at næsten ingen af dem står prentet i min erindring som noget særligt bemærkelsesværdigt. Domkirken var blot en kirke som alle andre, og Hotel Royal var et stort hotel. Teatret blev måske skænket nogen mere opmærksomhed, men jeg tror, at det her især var frontispicen med mosaikken af Holbergfigurerne, der interesserede. Ja, så var der også Centralhotellet på hjørnet af Ryesgade og Banegårdsgade med de runde hjørnealtaner, som jeg lagde mærke til, for det havde desuden et tårn.

I det hele taget var jeg meget interesseret i de mange tårne, hjørnebygningerne rundt om i byen var udstyret med, f. eks. havde husene på pladsen foran Sct. Pauls Kirke allesammen tårne, på de to af dem var der endog to tårne. Om alle drenge kiggede op for at se, om der var tårn på en hjørnebygning, ved jeg ikke, men hos mig var det en hel mani. Jeg syntes, der var noget fornemt over en hjørnebygning med tårn.

Brolægningen i gaderne var almindeligvis elendig. Mange steder fandtes der toppede sten også på kørebanen. Det var en hel hvile, når man fra Frederiksgade kørte sin trækvogn ind på Guldsmedgade og videre ad Nørregade. Disse to gader var nemlig belagt med træ samlede af små stykker, og selv en stærkt belæsset trækvogn syntes her at køre af sig selv.

Den gamle Bruunsbro med dens buer var en stor fristelse for drenge. Buerne var som skabt til at kravle over, og jeg har været med til det mange gange, når der ikke var betjente i broens nærhed. At fingre og tøj var alt andet end rent, når man nåede ned i den anden ende af broen, så vi stort på.

Vi havde ellers stor respekt for de stoute politibetjente med de flotte hjelme og store overskæg. Når betjentene skred gennem gaden iført den lange uniformsfrakke med to rækker blanke knapper, der gik skråt

Buerne på Bruunsbro var en herlig tumleplads for byens drenge. Trafikken på broen generede ikke; kun for sporvognen skulle folk, som skiltet på lygtepælen til højre forkynder, give agt. Bruunsbro er set mod Banegårdsgade med Hotel Kronprinsen. Huset th. ligger også i Banegårdsgade, og bag ved rager Katolsk Kirke op.

Efter postkort ca. 1905.

ned til bæltet, hvori de undertiden gemte begge deres tommelfingre, skulle vi nok holde inde med at lave drengestreger. Mærkeligt nok kunne man af og til se en betjent transportere en beruset mand eller kvinde til politistationen på en lånt trækvogn, men det har betjentene vel ikke ment gik ud over deres værdighed.

Til politibetjentene havde vi et særligt forhold. Det var jo endnu dengang skik, at hver politibetjent havde sit faste distrikt, som han patruljerede i. Vi så dem derfor regelmæssigt, når de myndigt og fast med hænderne på ryggen skridtede gennem gaderne. Betjentene stod ret fjernt fra os trods vort bekendtskab med dem, og tiltale fra politibetjenten kunne let afstedkomme skræk hos en lille forknyt dreng. Det var i hvert fald tilfældet den eneste gang, hvor jeg kom i kløerne på politiet; anledningen var, at jeg hang bag på en af vandvognene, mens den skrumpede ned ad Marselisborg Allé. Pludselig lød et myndigt: Knægt, hvad er det! Ikke alene gav jeg slip med hænderne; men da

Alléen på Skolebakken med den hyggelige, brede spadseresti. Her sad byens borgere og nød udsigten ud over havnen og bugten.

Foto ca. 1912.

jeg stod over for betjenten og hans bistre mine, blev mine bukser mere og mere våde, og det var ikke vandvognens skyld!

Der var dog også en anden årligt tilbagevendende lejlighed, hvor vi kom i karambolage med politiet. Det var, når vi om vinteren lavede glidebaner på fortovene. Her lykkedes det os i reglen at undslippe, og vi kunne derefter skjult i en gadedør se politibetjenten forsyne sig med salt hos den nærmeste købmand og strø det på glidebanen i håbet om at nedbryde resultatet af vort hårde arbejde. Aldrig så snart havde han forladt gaden, før vi stormede ud og med vore huer søgte at redde, hvad reddes kunne af banens hårde overflade.

Skolebakken med dens træer og mange bænke var elsket af alle, der havde sans for hygge og skygge, og på varme dage var alle bænkene optaget. Langs stensætningen holdt kapervogne og landauere og ventede på tur enten i byen eller til skovene mod syd eller nord.

Dersom man sad og blev »slikmundet«, kunne man i en lille forretning i Skolegyde købe varme æbleskiver, og for de voksne, der sad på Skolebakken en sommeraften, var der mulighed for i en kapervogn eller landauer at tage en tur til »Salonen« i Riis Skov, der dengang var

særlig populær blandt byens befolkning. Her optrådte forskellige kunstnere og visesangere. Ofte kunne man nikke genkendende til Marryat Lauritzen, der var århusianer og tit var engageret til at optræde her.

Når man færdedes i gaderne på Frederiksbjerg, kunne man ikke undgå at lægge mærke til de mange små fikse gadespejle af messing, der fandtes på husene. En af mine kammerater havde fortalt mig, at i alle de huse, hvor et sådant gadespejl var anbragt, boede der en, som var ansat på statsbanernes centralværksted, hvor spejlene blev lavet i fusk. Resultatet af denne oplysning blev, at hver gang, vi kom forbi et messinggadespejl, sagde vi til hinanden: »Der bor en, som arbejder på banen«.

Foran husene i den nederste del af Sct. Paulsgade var der pæne blomsterhaver, og bagved de fleste gårdspladser desuden en have med frugttræer, hvilket bevirkede, at vi drenge ofte blev forsynet med frugt af kammerater, hvis forældre ejede hus med have. Vi spiste såvel den modne som den grønne frugt med stor appetit.

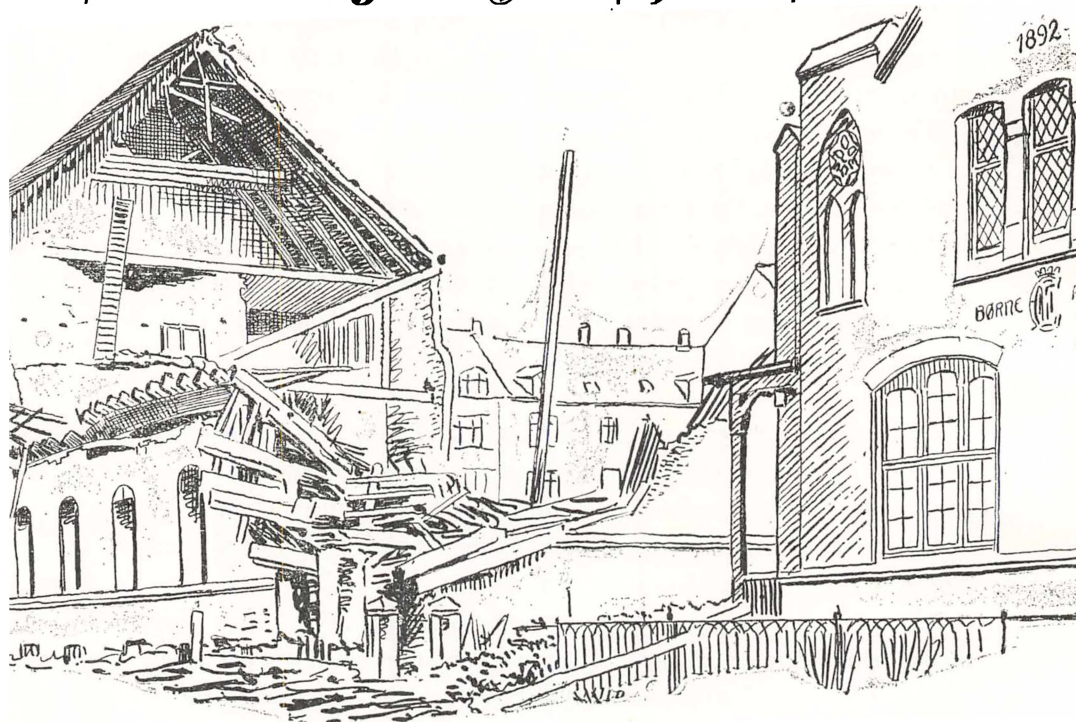
Når julen var overstået, skete det ikke sjældent, at vi blev belønnet med et æble, dersom vi havde gjort en eller anden i gaden en tjeneste. Æblet blev hentet i en kommodeskuffe, og det var som regel mere rynket end en gammel bedstemors ansigt. Om man dengang ikke havde begreb på at opbevare danske æbler, så de kom til at se mere tiltalende ud, ved jeg ikke, jeg ved blot, at alle æbler, jeg fik stanget ud, var meget rynkede.

Men jeg husker de amerikanske æbler, som købmændene handlede med. De var flotte, røde og blanke, så man skulle tro, at de både var polerede og lakerede. Jeg husker også, at de smagte dejligt. Kun var skrællen så hård, at den næsten ikke var til at bide igennem, men når en dreng havde penge til at købe et æble uden for den danske frugttid, hed det sig altid, at han skulle ind at købe et amerikansk æble.

En nat lød et voldsomt brag, der tydeligt hørtes i Paulsgade 4. Dagen efter viste det sig, at trikotagefabrikken i Paulsgade, der var under opførelse, var styrtet sammen.

Der var meget i byen, der kunne få en lille dreng til at grunde over, hvad meningen med dette eller hint var, f. eks. havde Crome & Goldschmidts forretning i Rømerhus på Sct. Clemens Torv over vinduerne et skilt, hvorpå der stod: Crome & Goldschmidt og Horsens Tugthus Udsalg. Jeg spekulerede meget over, hvad det kunne betyde med Horsens Tugthus Udsalg.

Et stort 3-Etagers Hus styrtet sammen.

Da nybygningen til I. Chr. Møllers trikotagefabrik i Sct. Paulsgade styrtede sammen en sen aften i 1906, var det en begivenhed, der vakte opsigt, ligesom der senere blev stor diskussion om ansvaret for uheldet. – Tegningen i Demokraten den 2. april hører til en af de tidligste i den århusianske presse, der i et billede skildrer en aktuel begivenhed.

Når jeg på Store Torv kom forbi Sophus Nielsens manufakturforretning i nr. 11 (hvor nu Kosmorama er), stavede jeg S-o-p-h-u-s og tænkte, at det var mærkeligt, at nogen hed Sop-hus til fornavn. Jeg stavede det, hver gang jeg kom forbi, og var altid lige forundret. Men på disse to mærkværdigheder, der stod som en gåde for mig, fik jeg dog senere rede.

På torvet

Torvehandelen i dag er kun en svag afglans af torvehandelen i min barndom. Dengang kunne man købe omtrent alle fødevarer på torvet. Bønderne kom med alt det, de havde at sælge: Grønt, blomster, frugt og æg samt al slags fjerkræ, kaniner og pattegrise.

Gadehandlere og byens handlende, der havde butik, mødte også talrigt frem. Der var børstenbindere, gartnere, ostehandlere og slagtere, ja måske flere, som jeg ikke har rede på. De kom med deres produkter, og der blev handlet og »pruttet« efter en større målestok.

Den store torvedag var om lørdagen, og man måtte handle til kl. 3 om eftermiddagen. Om onsdagen handledes der også på byens torve.

Med hensyn til hygiejne var det vel så som så, men det tog byens befolkning ikke så højtideligt på. Mange af byens slagtere havde et godt salg fra deres boder på Bispetorvet, og slagteren mødte op i hvid kittel og havde altid en sort stiv hat på hovedet (bowler).

Slagterne førte en ustandselig kamp mod fluer, og hunde og katte strejfede omkring deres boder, men det blev betragtet som noget uundgåeligt. De førte jo den samme kamp mod fluer i deres forretning. Hver aften om sommeren kørtes kødet til Det offentlige Slagtehus ved Strandvejen for at blive opbevaret i kølehus.

Der var torvehandel på Store Torv, på Bispetorvet og ved den nordlige side af domkirken – over for politistationen. Desuden var den sidste del af Ågade hen imod Magasin (du Nord) fuldt besat med handlende. Her handledes med alle slags landbrugsprodukter, men det var i særlig grad fiskehandlere og landboere med kyllinger og andet levende fjerkræ samt kaniner og pattegrise, der havde studeplads her.

Her var en »henrettelsesmaskine«, så man let kunne få hovedet kappet af det købte fjerkræ, og ikke så sjældent kunne man se en høne løbe et stykke vej uden hoved, medens blodet stod i en stråle ud af halsen. Affaldet fra »henrettelsesmaskinen« gik af og til i åen, og mågerne fløj lavt for at sikre sig en god bid.

Iført hvid jakke og med bowlerhat på hovedet mødte byens slagtere på de fastsatte dage op på torvestederne. Kødet lå frit fremme til beskuelse for kunderne.

Foto fra Ingerslevs Plads ca. 1905.

Et pissoir, der var bygget på en platform ud over åen, og hvortil der førte trapper ned, var godt besøgt. »Affaldet« herfra gik også direkte ned i den idylliske å, og det bevirkede, at luften af og til var noget trykkende, når man kom i nærheden af dette aftrædelsessted.

Da jeg ikke selv handlede på torvene som dreng, kan jeg kun berette, hvad mine øjne så. – Et sted handlede jeg dog, og det var på torvet på Ingerslevs Plads. Det skete dog kun en gang om året, og det var i december, når der skulle købes juletræ.

Min mor var lidt påholdende med penge, hvilket var ganske naturligt, når der var så mange munde, der skulle mættes for tolv kroner om ugen. Mor havde fundet ud af, at jeg fik et meget pænere træ for 25 øre end det, hun selv kunne få for de samme penge. Derfor blev købet af juletræ betroet mig.

Successen med min juletræshandel havde imidlertid den baggrund, at jeg for at få et nogenlunde ordentligt træ med hjem måtte spæde til af mine drikkepenge. Det gjorde jeg med glæde. Imidlertid fortalte jeg ikke noget herom, når jeg fik ros af mor, fordi jeg kunne få et pænt juletræ for 25 øre. Da jeg som voksen fortalte mor om, hvordan jeg havde købt billigt, morede hun sig kosteligt.

Et pust fra fremmede lande

Set med nutidens øjne var havnen ikke ret stor i min barndom, men set med en drengs øjne var den med sit pust fra fremmede lande stor og vidunderlig.

Som regel havde drenge ikke besvær med at komme om bord i de store dampere, der kom fra mange fjerne lande. Vi gik blot frimodigt op ad landgangen, og det skete meget sjældent, at vi blev stoppet og jaget i land igen.

Det var især noget for os, dersom damperen var bemanded med kinesere, japanere eller mænd fra sydhavsområdet. Selv om vi ikke kunne forstå deres sprog og de ikke vort, var de altid venlige og smilende, og vi måtte gerne gå med ned i mandskabslukaferne eller stå uden for kabysen og se på, hvordan deres fremmedartede mad blev lavet. Var vi så heldige at have en kammerat med, der kunne lidt engelsk, var de ikke bange for at fortælle en hel del.

Havnen bestod kun af midtermolen og nordre og søndre mole. Ved søndre mole lagde kulskibene til, og der var kulstøv overalt. De sorte kulskibe havde ingen særlig tiltrækning på drenge. De dampere, vi besøgte, lagde gerne til ved kornpakhuset, hvor det vrimlede med rotter, eller ved midtermolen.

Der kom store ladninger af træ til byen med de finske træskibe, der foruden at have lasten fyldt, havde en vældig dækslast. Træskibene havde deres plads i den nordre del af havnen, af pladshensyn ofte anbragt side om side med forstavnen ind mod bolværket. Der var altid travlt med at få skibene lossede. Hestevogn efter hestevogn blev læsset og kørte derefter til byens trælastkompagnier. Desuden lå der en mængde træ på pladsen nær ved skibene til senere afhentning.

I kroen ved nordre mole havde fiskehandlerne deres plads med faste overdækkede salgsspramme, hvortil hyttefadene var fortøjet. Byens borgere var gode kunder her. Der var mulighed for at få billige fisk, men tiltrækkende var især den omstændighed, at man kunne købe levende

Færgemanden ved havnen sejlede for en beskedens betaling af fem øre folk mellem nordre og søndre mole. En tur med færgemandens robåd hørte sig til, når folk var ved havnen.

Efter postkort ca. 1909.

fisk, der i net blev hevet op af hyttefadet og præsenteret for kunden, der kunne vrage og vælge, til han fik netop de fisk, han havde tænkt sig.

Ved resten af nordre mole havde lystsejlere og motorbåde plads. Når der blev talt om at gå tur på molen, var det altid nordre mole, der var tænkt på. Man rundede fyrtårnet gang på gang, og der var mulighed for herfra at blive færget over til søndre mole af færgemanden, der vistnok også passede fyret. En tur kostede fem øre.

Ved Revet – lige ved rullebroen – lå pæreskuderne. Her kunne man købe frugt, når denne var tjenlig til at spises. Vi drenge sagde altid: »Det er pæreskuderne fra Samsø«.

En tur ud ad Strandvejen

Min første erindring om Strandvejen er om de store skrænter med det hvide sand for enden af Heibergsgade. Her blev Skansen bygget før Landsudstillingen, især beregnet som hotel for udstillingens gæster.

Her neden for lå en badeanstalt, der efter opfyldning til Landsudstillingen blev flyttet til ud for Filtenborgs Plads. Efter at vandet her var blevet for inficeret til at bade i, flyttede badeanstalterne længere mod syd og kom til at ligge omtrent ud for Holmevej.

Det første stykke af Strandvejen, der under Landsudstillingen indgik som en del af denne, erindrer jeg kun svagt før den tid. Dog husker jeg, at der på højre side var en ret høj skrænt. På den yderste spids af denne, hvor senere Svendborgvej endte, blev Den gamle Borgmestergård opført som et minde fra det gamle Århus. Gården lå her et par år efter udstillingens ophør, hvorefter den blev flyttet til Botanisk Have som den første bygning i Den gamle By.

Ideen til at skabe et købstadmuseum kom fra translator Peter Holm, der viede alle sine evner og kræfter på dets oprettelse. I begyndelsen var det nærmest et fritidsjob, men »byen« voksede, de gamle huse blev møblerede, og gæster begyndte at strømme til fra Danmark og udlandet, og translator Peter Holm blev direktør for Den gamle By, der nu er en trestjernet turistattraktion.

Strandvejen fra Filtenborgs Plads til Hads Herredsvej står frisk i erindringen, men det er måske, fordi ændringerne her ikke har været så omfattende.

Ind mod skoven var der en ridesti, der blev meget benyttet, og inden for den lå villaerne. Vi børn lagde særlig mærke til grosserer Filtenborgs store villa (Strandvejen 86), der med sine balkoner og en flot granitmur imponerede os. Den næste villa, der fangede vor interesse, var fabrikant I. Chr. Møllers i nr. 96. Her var det især det grønne, glaserede tag samt hestestalden og vognporten, vi lagde mærke til.

Omkring århundredskiftet begyndte århusianerne at tage i Marselisborg Skov, som de tidligere havde benyttet Riis Skov som udflugtsmål, og langs den smukke vej ved stranden rejstes en række store herskabsvillaer. De to vandvogne forrest i billedet sørgede på varme sommerdage for at dæmpe vejstøvet.

Foto ca. 1906.

De udskårne dragehoveder over porten til Kampen (nr. 102) og nabovillaen (nu nedrevet), der var ens bygget og lå skjult bag træerne gjorde et stort indtryk på os. Bebyggelsen hørte dengang op med Louisenhøj, det nuværende Stefanshjem for kronisk syge. På den anden side af Holmevej var der endnu kun en enkelt villa, derimod eksisterede villaerne på Niels W. Gadesvej.

Ved strandsiden af Strandvejen var der cykelsti, og inden for både ridesti og cykelsti var der anlagt gode veje for fodgængere.

På Filtenborgs Plads ventede kapervogne på tur, og i min barndom var der ingen mangel på vogne. På solfyldte sommerdage kørte de til Varna, Thors Mølle, Silistria eller Ørnereden med glade skovgæster.

Oftentimes blev der arrangeret familieskovture med charabanc, som man i forvejen havde aftalt med en vognmand om at leje for hele dagen, men så løb man den risiko, at turen skulle gennemføres, selv om vejret ikke egnede sig dertil.

Ved alle skovrestauranter – undtagen Varna – kunne man få »vand på kande«. Almindeligvis havde man selv kaffe, kaffekande og kopper med, men man kunne leje både kaffekande og kopper, så i realiteten behøvede man kun at have »bønnerne« med.

Dengang var der ingen hastighedsbegrænsninger i trafikken, men ved en stejl bakke i nærheden af Ørnereden var der slået et skilt op, hvorpå der stod: »Skån Hestene«.

Alle holdt af at spadsere ad den smukke strandvej, og det var da også denne, vi børn benyttede, når vi gik til skovs efter blomster. I skoven omkring Friheden fandtes kun anemoner, men i Moesgård Skov var der mange aurikler, som vi kaldte kodriver, ligesom man kunne finde lilliekonvaller enkelte steder her.

Ville man have skovmærker eller blå anemoner, behøvede vi blot at gå til Silistria, hvor vi i bakkerne kunne plukke buketter især af skovmærker. De blå anemoner var ikke så lette at finde. På vejen hjem fra skoven har vi tit solgt en buket skovmærker for fem øre. Det begyndte med, at folk spurgte os, om de kunne købe en buket, og vi fandt snart ud af selv at tilbyde en buket for fem øre, dersom der gik noget i biografen, vi gerne ville se og ikke ejede penge til billetten. Det faldt os ganske naturligt at skaffe penge til en biograftur på denne måde.

Når man gik ud ad Strandvejen på en hverdag, kunne man ikke undgå at møde vogne fra teglværkerne uden for byen. Ofte trak et spand heste to vogne, og den sidstes vognstang var da bundet til den første vogns aksler. Som regel gik kusken ved siden af vognen, men jeg har også set ham sidde sovende på sædet en varm sommerdag, medens hestene sindigt trak det tunge læs ind til Århus.

Omtrent lige så ofte så man en drift kvæg på vej til slagtehuset, og kreaturtrækkerne var ikke blide mod dyrene, men lod stokkeslagene hagle ned over dem. Hvis et af dyrene var særligt stædigt, og det ikke hjalp at bruge stokken, vred kreaturtrækkerne halen om på dyret, og det blev straks føjeligt.

Langs det meste af stranden lå der til tider en bræmme af tang, der kunne være så høj, at dygtige gymnaster blandt drengene slog luftspring herfra og ned i det hvide sand, der lå foran tangen. Ved pålandsvind skyllede ofte en mængde »vandmænd« og »brandmænd« ind på strandbredden. Alle drenge hadede af et godt hjerte brandmændene, for de var meget ubehagelige at stifte bekendtskab med, når vi badede. En dag gik vi og slog »brandmænd« i stykker med grene fra skoven, og jeg var

så uheldig, at noget af deres giftige saft ramte mig i øjnene. Det tog flere timer, før den opståede svie fortog sig.

Vi drenge elskede at gå uden strømper og træsko, og solen skulle ikke skinne ret meget, før vi plagede om at få lov til at smide strømperne. Var tilladelsen først givet, trak vi dem ikke på igen, før kulden om efteråret tvang os dertil. Det varede ikke længe, før vi fik »læderhud« under fodsålerne, og så kunne vi løbe på cykelstien, uden at det generede os, skønt stien var bestrøet med meget skarpt grus eller nærmere små, skarpe sten.

Ikke langt fra sporvognsremisen lå Røverhøjen, og her holdt vi meget af at lege. Højen satte fantasien i sving, og vi diskuterede ofte, om der havde boet røvere i den.

Kilden ved Strandvejen erindrer jeg bedst, efter at den var blevet restaureret med granitmure, trapper og smedejernsgelænder, men jeg husker især det flotte bronzeløvehovede, hvor vandet løb ud fra munden ned ad den udhængende tunge. Vand var der i min barndom nok af til at slukke min og andre børns tørst.

Under Marselisborggårds brand stegte vi drenge kartofler i gløderne ved hjælp af et stykke hegnstråd stukket igennem dem. De smagte dejligt. For bedre at kunne se branden havde en del drenge taget ophold på taget af vognmand Dyhrs skur. Pludselig sendte en brandmand en kraftig vandstråle mod drengene, og det varede kun et øjeblik, før de var nede.

Marselisborggården havde et ishus uden vinduer, hvori man opbevarede is. Det var interessant at se, når der blev hentet is en varm sommerdag, og særligt hvis man kunne hale sig et stykke. Isen var godt pakket med tang, for at den ikke skulle smelte.

Den store udstilling

Forberedelserne til Landsudstillingen fulgte alle drenge med stor interesse. En del af den nuværende sydhavns terræn blev opfyldt, og noget af jorden hertil blev hentet fra terrænet mellem borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard og Friheden. Dagen igennem kørte tipvognstog herfra over Hans Brogesgade og videre til sydhavnen.

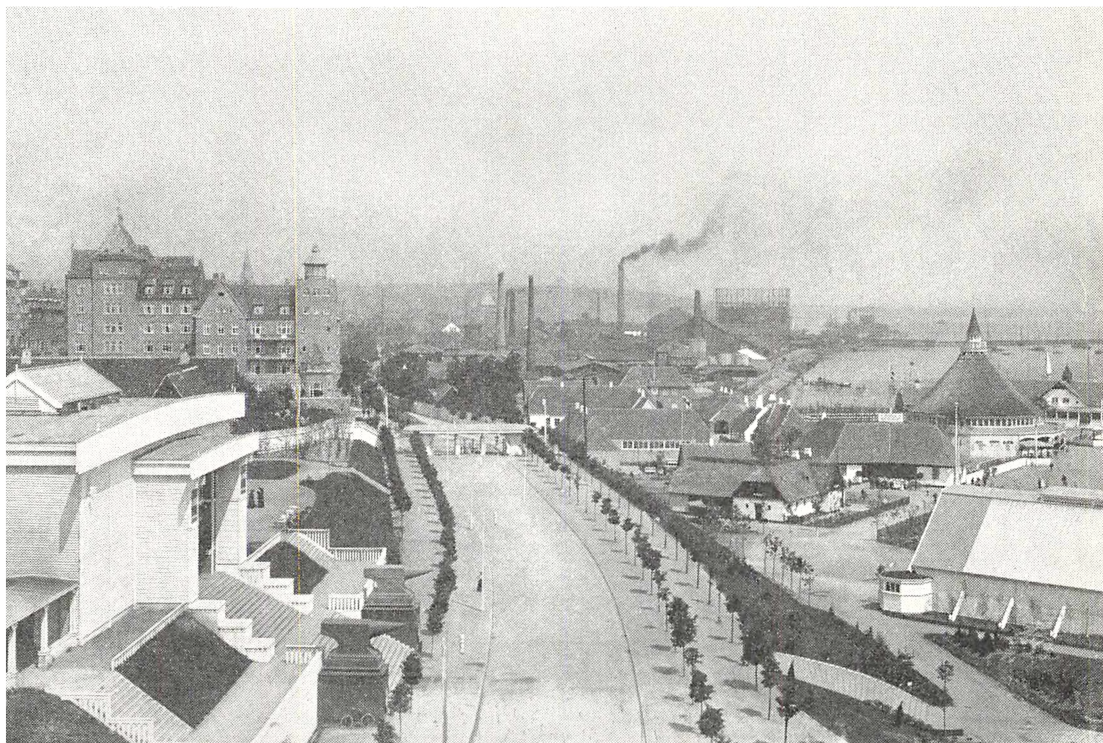
Jeg husker tydeligt manden med det røde flag, der standsede al trafik, til tipvognstoget var nået over gaden. Når sporvognen kom, blev sporet trukket til side, og medens sporvognen passerede, blev toget holdt tilbage af det røde flag.

Da Landsudstillingen åbnede, var det netop her, hvor tipvognstoget havde kørt tonsvis af jord til opfyldning, at udstillingens hovedindgang lå.

Vi drenge stod udenfor og stirrede ind i det forjættede land. Herfra kunne vi se Tuborgs triumfbue, Carlsberg-søjlen, hallen for skiftende udstillinger og det flotte elektricitetstårn. Vi fik dog ikke lov til at stå i fred alt for længe. De flotte kontrollører med tropehjelme, rød uniformsjakke og hvide benklæder hindrede os gang på gang i at kigge, men hvad hjalp det, vi kom stadig igen.

Strandvejen fra Skansen til Filtenborgs Plads var inddraget i Landsudstillingen, og ved Skansen fandtes også en indgang, så besøgende, der fandt denne vej lettere, kunne benytte den. Her havde vi ingen kvaler med kontrollørerne, og fra Skansens trappe havde vi det allerbedste udsyn over hele udstillingen.

Herfra kunne vi også se fregatten »Jylland«, der lå ved sin mole, abessinierlejren, stationsbyen og forlystelsesparken, – ja, der var frit udsyn til næsten alle Landsudstillingens bygninger. Men særligt festligt var det at stå her, når mørket faldt på, og alle lysene blev tændt, og man kunne se dampkarrusellen og luftkarrusellen dreje rundt og høre musik fra festpladsen. En enkelt gang har jeg også set festfyrværkeriet herfra, men på grund af det sene tidspunkt blev det kun ved denne ene gang.

Strandvejen indgik som en del af den store udstilling i 1909. På begge sider af vejen lå udstillingens bygninger, og ved Svendborgvej var der indgang for publikum. Bagest tv. ses Skansen, der under udstillingen var indrettet til hotel.

Foto 1909.

Kun to gange var jeg inde på Landsudstillingen. Første gang fik jeg en billet som vederlag for en stor skolegymnastikopvisning, hvori deltog ca. 1000 skolebørn. Jeg gik derinde hele dagen og havde mad med i en skotøjsæske, og jeg var godt træt, da aftenen kom.

Næste gang »snød« jeg mig ind på en kammerats partoutkort. Det var lige ved udstillingens ophør, så kontrollørerne har måske ikke været så oplagt til at undersøge, om fotografiet i kortet havde nogen lighed med mig.

Til trods for mine to besøg er jeg ikke i stand til at fortælle noget om selve udstillingen, men jeg husker alligevel, at jeg var meget imponeret. Jeg travede rundt og rundt uden nogen bestemt plan og så alt det, der ikke skulle betales ekstra for, og mine få penge blev brugt til ristede jordnødder og andre fristende spiselige ting.

Abessinierlejren ville jeg gerne have set indefra, men pengene var brugt, så jeg måtte nøjes med det, jeg kunne se over plankeværket. Abessinierne var dog ikke ukendte for århusianerne, thi man så dem dagligt trave om i byens gader, mange gange med en hale børn efter sig.

Vi drenge var mest interesseret i de store spyd og skjolde, som de ofte havde med på deres byture. Byens unge piger var også meget interesserede i de drabelige krigere, men det var nok ikke for udrustningens skyld.

Abessinierne gik altid og tyggede på et stykke lakridsrod og gned deres flotte, hvide tænder med den tyggede ende, og det varede ikke længe, før alle børn gjorde det samme. Vi syntes, det smagte godt og havde måske det håb, at det kunne give os lige så flotte tænder, som abessinierne kunne fremvise.

I forbindelse med Landsudstillingen kunne man købe lodsedler. Hovedgevinsten var to villaer på Marselisvej. Disse kaldes endnu blandt ældre århusborgere for udstillingsvillaerne.

En søndag formiddag – efter at bygningerne fra Landsudstillingen var fjernet – lå jeg og slikkede solskin på terrænet neden for Skansen. Som det tit er drenges skik, rodede jeg samtidig i jorden med en pind. Derved kom en del kul til syne, og jo mere jeg rodede, des mere kul fik jeg frem. Jeg gik hjem og hentede kulspand og skovl, og min gravning blev til tre spande kul. Jeg kan tænke mig, at stedet, hvor jeg fandt kullene, netop var der, hvor smedien på Landsudstillingen havde ligget. Her viste en arbejdende smed, hvordan vognaksler blev fremstillet.

Ud i det grønne

Glæden over skov og strand, som jeg har haft i mig fra min tidligste barndom, er ikke opstået ved, at mine forældre sammen med vi børn ofte tog en tur i skoven. Almindeligvis skete det kun en gang om året, men det må også have været meget besværligt for mor at få det hele arrangeret. Hun måtte tage sig af den lille, der skulle med i barnevogn, og desuden var hun alene om at tilberede og pakke madkurven. Mine to ældre søstre sørgede for, at mindre søskende kom i søndagstøjet.

Turen gik som regel ikke længere end til Friheden, hvor en del borde med bænke på hver side var beregnet til gæster, der tog mad med hjemmefra.

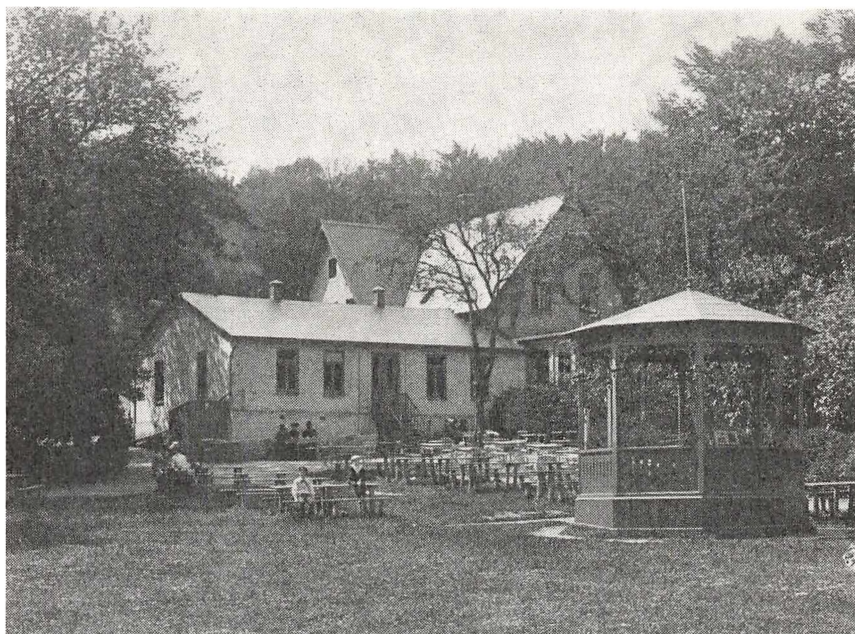
Om eftermiddagen fik vi »vand på kande«. Vi havde selv bønner, kaffekande, kopper etc. med, så udgifterne til eftermiddagskaffe blev begrænset til et absolut minimum. Bagefter blev bordet ryddet, kortene kom frem, og vi børn forsvandt for at lege.

Hvorvidt der blev købt drikkevarer til aftensmaden, husker jeg ikke, men snaps havde vi altid med i kurven. Snapsen blev tøjret i en snor og lagt ned i bækken, så den var kold, når maden skulle spises.

Hver søndag fik vi en »søndags 2-øre«. Vi fik den som regel lige efter, at vi havde spist til middag. Den blev straks omsat i slikstænger à 1 øre pr. stk., eller vi købte for 1 øre lakridspastiller og for 1 øre bolcher i hvert sit kræmmerhus. Om efteråret kunne vi købe slikæbler, d. v. s. et æble, hvori der var stukket en tynd pind, og som blev dyppet i sirup, så det blev helt glaseret. Når siruppen efterhånden var slikket af, spiste vi æblet.

Når vi skulle på skovtur, fik vi også den sædvanlige »søndags 2-øre« lige efter middag, og den blev formøblet straks i håb om, at når vi kom i skoven, kunne vi slå far for en ekstra 2-øre. Det lykkedes også altid, måske fordi de voksne så var fri for at have os hængende over bordet, når de begyndte at spille kort.

En enkelt gang gik turen til Frederikshøj, og det var jo en temmelig lang spadseretur. På vej derud kom vi forbi prinsesslottet, som alle kaldte

Haven ved Frederikshøj. Fra koncertribunen blev der om søndagen musiceret, og ved de talrige borde nød folk deres medbragte mad. De to drenge ved bordet i forgrunden er sikkert af familien sendt i forvejen for at »holde en plads«. Der var altid rift om bordene.

Foto ca. 1905.

Marselisborg Slot i min barndom, fordi det var en gave til prins Christian og hans brud i anledning af deres bryllup. Dengang var træerne foran slottet ikke ret store, så man kunne se meget mere af det end i dag, når man gik ad den dejlige allé, der fører til Frederikshøj.

Det kan måske undre, at vi ikke tog med skovbåden til Varna, så vi slap for den temmelig lange vej, men for at komme med skovbåden måtte vi ned til havnen, så det var der ikke vundet meget ved. Det var først senere, at der blev bygget en anløbsbro ved Filtenborgs Plads. Det var ellers en billig fornøjelse at sejle. Man kunne komme til Ørnereden for 25 øre pro persona og til Salonen i Riis Skov for 15 øre.

Før en af vore skovture blev jeg sendt ned på gaden for at køre med en af mine små søskende. Da mine forældre kom ned, var jeg ikke at se nogen steder, og mine søstre blev sendt rundt i kvarteret for at finde mig. Min ældste søster stoppede mig på Svendborgvej, hvor jeg kørte kapløb med barnevognen. Fire kammerater havde fat i hvert sit håndtag,

og jeg styrede, og så gik det i fuldt firspring ned ad den stejle Svendborgbakke.

Engang skulle vi med typografernes fagforening til Constantia. Vi skulle med Hammelbanen og var i god tid på vej til banegården, mente vi. Far havde nemlig nogle dage før været med toget til Constantia for at aftale nærmere med værten vedrørende udflugten.

Da vi kom til Hammelbanegården, var der ikke skygge af noget tog. Det var afgået en halv eller hel time før vor tilsynekomst. Det viste sig nu, at toget kørte før om søndagen, og den hverdagskøretid, som far havde kendskab til, duede ikke i dette tilfælde.

Det blev så besluttet, at vi skulle gå derud, men det var en lang vej, og min mor, der ikke var vant til at gå så langt, var mere død end levende ved ankomsten. Vi fik et højt hurra, men mor havde mén af turen i lang tid efter.

Senere var jeg – uvist af hvilken grund – med på en udflugt til Hammel. Mine søskende var meget misundelige over, at jeg skulle alene ud med far og mor, og selv forstod jeg heller ikke, hvorfor jeg skulle med, men måske var det fordi, jeg var ældste søn. Det var en oplevelse for mig at være med »Hammelgrisen«. Jeg tror, der var stop ved tolv stationer, før vi nåede Hammel.

Jeg havde aldrig været med til en fællesspisning før, så jeg var meget duperet. Hvad middagen bestod af, husker jeg ikke, men desserten var jordbær, og jeg fik lov at spise alle de bær, jeg kunne. Det var aldrig overgået mig før. Når vi en enkelt gang fik jordbær hjemme, var bærene nøjagtig talt af og næsten sorterede, så der var lige mange og lige store bær til hver. Der var dog aldrig så mange, som vi ønskede. Vi kunne spise mange flere.

Jeg vil slutte min beretning om familieture i det grønne med at fortælle om mine ture gennem skoven med bagerens brødvogn. Bageren i huset, hvor vi boede, havde leverance af brød til de tre skovrestauranter Thors Mølle, Silistria og Ørnereden, og det skete ofte, at der skulle køres flere ture på en søndag. Da jeg var gode venner med bagerens kusk, blev jeg som regel inviteret med på køretur, hvis jeg var i nærheden. Det blev til mange dejlige ture, og det kunne ske, at vi kørte både tre og fire gange.

Det skete også, at bageren var helt udgået med flødekager. Så blev der travlhed. Der stod altid skaller og roulader i kælderen, og kusken blev sat til at piske fløde, medens bagermesterens kone gik i gang med at

sprøjte skallerne og skære roulader ud. Mester og svende sov jo efter en anstrengende nat og formiddag, og derfor trådte fruene til og klarede paragrafferne.

Grunden til min glæde ved turene ligger måske nok i, at det altid var på varme sommerdage, vi skulle afsted, thi det var jo altid, når skovrestauranterne fik flere gæster, end der var regnet med.

En væsentlig grund til, at jeg glædede mig, var også, at så snart vi nåede Strandvejen, fik jeg lov til at køre. Det var ikke så vanskeligt et job, for hestene kendte vejen lige så godt som jeg, blot skulle jeg være meget agtpågiven ved Thors Mølle og Silistria, ellers kunne jeg risikere, at hestene drejede ned ad vejen til de pågældende steder. De kunne jo ikke vide, hvortil turen gik denne gang.

Festlige timer

Det hændte ikke så sjældent, at en af os kom med i teater, alt eftersom stykket passede for vort alderstrin. Far var i mange år »billetsjover« på Demokraten, hvilket vil sige, at det var ham, der hentede billetter på teatret.

Det var dengang skik, hvis et stykke en aften ikke trak betalende gæster nok, at teatrets billetkasserer ringede til et eller to af Århusbladene og meddelte, at der kunne fås fribilletter den pågældende aften. Det skete altid efter middag, så typografernes familiemedlemmer fik aldrig at vide, at de skulle i teatret, før fatter kom hjem.

Når far fik meddelelse om, at der var billetter, var det hans opgave først at forhøre, hvor mange billetter hver af kollegerne ønskede, og så gik turen til teatret efter billetterne, som far så uddelte på trykkeriet.

Det var grunden til, at vi børn af og til så et teaterstykke. Jeg kan erindre, at jeg så Oliver Twist, Gøngehøvdingen, Madame sans Gêne og Ambrosius.

Som det senere blev moderne at samle på billeder af verdens berømte filmkunstnere, var det dengang på mode at samle på fotografier af en skuespiller eller skuespillerinde, der havde gjort sig særlig fortjent til at blive forevigtet i kostume fra en eller anden rolle. Disse fotografier kunne købes hos boghandlerne.

Fastelavnsmandag og sluppen synes i erindringen at have været anderledes festlig for børn for ca. 60 år siden end i dag.

Som barn har jeg aldrig været med til at slå »katten af tønden«, som det nu er skik at samle børnene til. Derimod lavede vi nogle høje spids-huer af karton med papirkvaster i toppen, ligesom vi anskaffede masker, der kunne købes for få øre. – Og så gik vi rundt i kvarteret og tilbød at synge en sang.

Vi var ikke lige velkomne alle steder, men vi blev dog som regel afvist med venlighed. – I en lille butik i kvarteret havde indehaveren imidlertid set sig gal på børnenes renderi, og så snart vi kom inden for hans

Hos boghandlere og i kiosker var der livlig handel med postkort med billeder af skuespillere. Billederne var samleobjekter for både børn og voksne. – Fra Århus Teaters opførelse i 1908 af Ambrosius er Maya Bjerre-Jensen foreviget i rollen som Abigael.

butiksdør, tog han en sifon, han havde stående under disken, og sprøjtede efter børnene, når de forsøgte at komme hurtigt ud ad døren. Det skulle han aldrig have gjort. »Ugerningen« rygtedes hurtigt, og efter fastelavn, når vi fik besked om at købe dette eller hint i den pågældende forretning, gik vi forbi hans butik, selv om vi skulle trave et stykke for at få den samme vare. Jeg er sikker på, at hans omsætning dalede meget i den første tid efter fastelavn, og jeg vil tro, at han ikke har kunnet undgå at mærke, at kvarterets børn svigtede ham.

Sluppens tur gennem byen var dog højdepunktet, og vi var mange fra kvarteret, der fulgte sluppen helt ud til Ceres, hvor slupmandskabet holdt middagshvile. Børnene var særlig betaget af den gamle admiral med det lange, hvide skæg. Han hilste til højre og venstre ved at føre

Sluppens tur gennem byens gader fastelavnsmandag var et festligt optog, der især optog børnene, der gladeligt traskede med i deres klaprende træsko.

Foto fra Vesterbro Torv ved hjørnet af Norre Allé og Vesterport ca. 1910.

hånden op til den trekantede hat, og da han lagde op og blev afløst af en admiral uden skæg, syntes vi ikke, at denne lignede en admiral. Han havde intet af den gamles majestætiske holdning.

Fastelavn var også maskeradernes tid. Både yngre og ældre lånte eller syede maskeradedragter, og der blev ofret meget på at gøre disse så morsomme eller så historisk korrekte som muligt. De mest morsomme eller de smukkeste dragter havde mulighed for at få præmie.

En kammerats bror havde fået en grisedragt, som han benyttede til et karneval. Det var en meget naturtro »maske«, der var polstret således, at den lignede en gris. Denne dragt arvede vi året efter, og vi startede grisesluppen. En lille kassevogn, som en dreng selv havde lavet, blev pyntet med gran, og jeg fik far til at trykke to skilte, hvorpå der stod: **GRISESLUPPEN**, og de blev slået fast på vognen.

Grisen blev spændt for, og så gik turen gennem byen som en kopi af den store slup. Nogle af os dansede, og andre raslede med runde blik-

dåser, hvori der var lavet en sprække, så folk kunne lægge penge i dåsen. Det gav ret godt, og det var spændende, når vi om aftenen åbnede bøsseerne og talte pengene, som vi derefter delte. Vi var vel ude to, tre år, men da vi et år ikke sørgede for at opbevare »grisen« ordentlig, blev den ødelagt af vinterens regn. Dermed var grisesluppens saga slut.

Hvert år den første maj var far med i demonstrationstoget for 8-timers arbejdsdag. Det gik gennem byen til Vennelyst, og man samledes i Frederiks Allé. Det hændte, at mor tog et par af børnene med, og så gik turen til den gamle kirkegård, hvor rådhuset nu ligger.

Vi tog opstilling inden for muren langs Frederiks Allé, og når jeg blev løftet op, havde jeg et godt overblik over de mange, der dengang deltog i demonstrationen. At se de flotte faner og bannere og høre de store musikkorps var en oplevelse for en lille dreng.

Om sommeren var der væddeløb på Skejby Mark, her har jeg dog kun været tilskuer en enkelt gang i min bydrengetid på Aarhus Stiftstidende. Redaktør Welling-Nielsen var så venlig at forære mig en billet, men mærkelig nok vakttes min interesse ikke for den ædle sport, skønt jeg holdt meget af heste og var daglig gæst i stalden i Paulsgade, ja, jeg var endog med til at ride de heste, der ikke var staldplads til, ud til Marselisborggård, hvor de stod opstaldet.

Det var også på Skejby Mark, at flyveren Delagrance havde start- og landingsplads under Landsudstillingen, men det blæsende og regnfulde vejr hindrede Delagrance i at starte gang efter gang. Han kom dog i luften, og der var stor begejstring, da han en dag fløj fem kilometer på fire minutter $59\frac{1}{5}$ sekund.

Nytårsaften formede sig med hensyn til fyrværkeri stort set som nytårsaftener i de senere år. I en årrække samledes mange mennesker på Havnepladsen ved Skolebakken for at beundre et fyrværkeri, der ved midnatstid blev brændt af.

Strøget var hen på aftenen et bølgende hav af mennesker, der alle kastede med fyrværkeri. De fleste af mændene havde vendt deres frakke med foret udad, da faren for en sveden trøje var stor. I modsætning til nu kunne det dengang ske, at en flok unge mennesker kom kørende ned ad strøget med en trækvogn, og så gjaldt det om at vige til side. På Clemensbro standsede de op og lempede trækvognen over broens rækværk, så den havnede i åen. For at undgå den slags grove narrestreger, kom der af og til en politipatrulje ned ad strøget med den lille politiassistent André Hauerbach i spidsen. Han så endnu mindre og mere

Arbejdernes 1. maj demonstrationstog udgik i mange år fra Frederiks Allé. Deltagerne samledes langs muren (i baggrunden) til Søndre Kirkegård, og herfra gik demonstrationstoget gennem byen til Vennelyst, hvor der var friluftsmøde.

Efter postkort fra 1911.

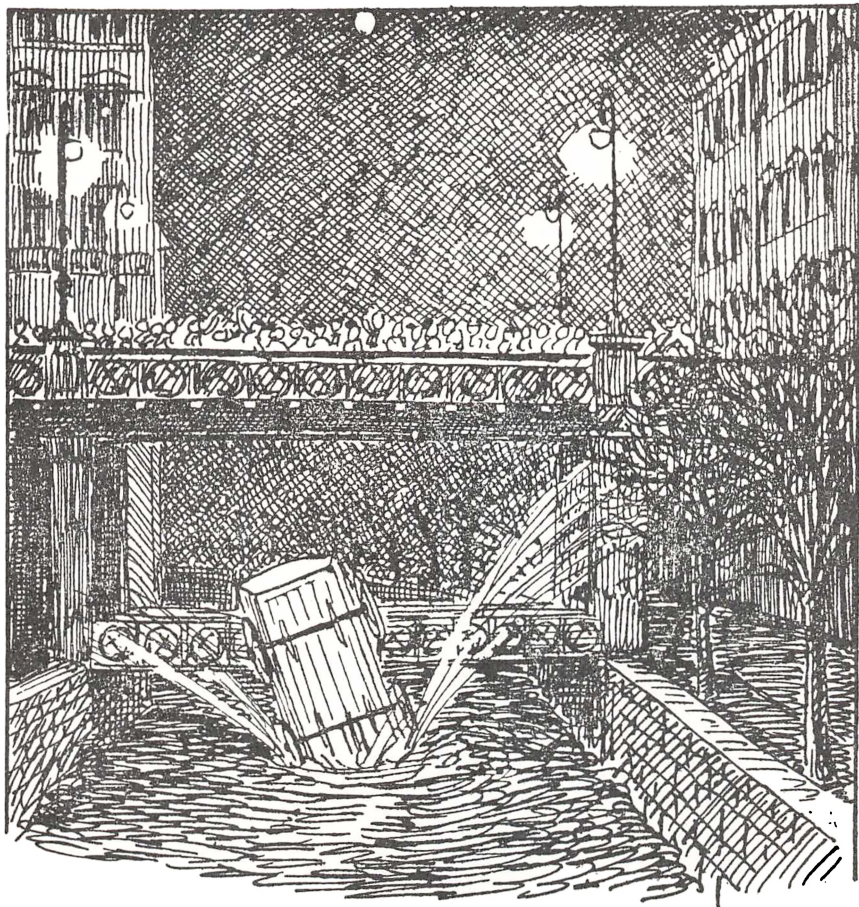
spinkel ud end sædvanlig på baggrund af de store betjente, som han tilsyneladende var stolt over at være anfører for.

Samme André Hauerbach så jeg senere i min drengetid i funktion i politiretten. Jeg var sendt på politistationen for at betale en bøde for en mand, der ikke havde fået fjernet sneen foran sin ejendom i tide. I retten sad Hauerbach og idømte bøder: »Det er ti kroner, vil De betale med det samme, ellers går sagen til doms«. De fleste betalte uden kommentarer, men en mand, der skulle betale ti kroner, mukkede, og Hauerbach brølte: »Så siger vi femten, vil De betale o. s. v.«, og manden skyndte sig at betale uden yderligere vrøvl. Jeg syntes dengang og gør det stadig, at det var ubegribeligt, at sådan en lille mand i uniform havde lov til at behandle byens borgere således, fordi de eventuelt ikke havde sørget for at få sneen fjernet i tide.

Hjemme i gaden formede nytårsaften sig temmelig roligt. Der blev skudt en del, men de fleste børn havde ikke penge til at købe fyrværkeri-

sager for, og det, de havde fået fat i, blev brændt af tidligt på aftenen. Hvordan det var omkring midnatstid, kan jeg ikke fortælle noget om, for da lå jeg i min sødeste søvn.

Der blev købt et pund ærter eller mere, som vi søskende delte, og de blev benyttet til at kaste mod folks vinduer. De fleste reagerede ikke, så det var synligt for os, men hvis vi endelig fandt et sted, hvor beboeren lod sig irritere i den grad, at han kom ud for at skænde på os, ja, så fik han ikke fred, før vi havde brugt alle vore ærter. Hvorfra skikken med at kaste ærter på ruder stammer, aner jeg ikke, men den har vel sagtens

Årets sidste aften kulminerede ofte med de grovkornede løjer, det var, når arbejds-vogne blev transporteret til Clemensbro og derfra styrtet ned i åen. Det endte som regel med bataljer mellem politiet og nytårskåde folk.

Tegning af Victor Jensen.

været brugt i min fars hjemegn, for vi var de eneste børn i gaden, der kastede med ærter.

Det kunne hænde, at vi fik et par æsker stormtændstikker, som vi kunne more os med. Min farfar, der oprindeligt var karetmager, var ansat på en tændstikfabrik i Randers, og han sendte af og til en pakke med forskellige tændstikker hjem til far og mor. Disse stormtændstikker var en lækkerbissen for os. De var ret store med en mængde svovl, og de brændte længe og med en høj flamme – nærmest som en lille fakkel -- og de hjalp med til at gøre nytårsaften festlig for os.

Forfatteren som konfirmand.
Konfirmationstøjet blev købt i den kendte herreekviperingsforretning Jens Kjeldsen på Søndergade. I tilgift til tøjet fik konfirmanderne en rabat-kupon til fotograf Joseph Allin, der praktisk nok boede i samme ejendom som Jens Kjeldsen.

Noter

Tallene i marginen angiver den pågældende side i teksten.

7. *Jyllandsposten*. Jyllandsposten havde i årene fra 1878 til 1923 til huse i Rosensgade 22. I 1923 flyttede avisen til Frederiksgade 72. (Firkanten. Festskrift til chefredaktør H. Hansen, 1949, s. 85. – V. J. von Holstein Rathlou: Århus, I, 1920, s. 76).
8. *teaterdirektør Sofus Birck*. Sophus Christian Birck (1835–1900) var ejer af Århus Teater i Kannikegade fra 1871 til 1900. Han havde tidligere været manufakturhandler i Århus 1861–63, toldbetjent 1863–65 samt, mens han også var teaterdirektør, tobakshandler i tiden 1866–80.
9. *julestormen 1902*. En kraftig orkan, hvor barometret var »omtrent helt nede ved jordskælv«, hærgede 1. juledags aften og natten til 2. juledag 1902 Danmark. I Århus forårsagede stormen store skader på bygninger, hvor tage blev revet af, skorstene væltede, og ruder blev slået ud. (Demokraten 27. december 1902).
10. *Frederiksbjerg Byskole*. Frederiksbjerg Byskole (Ingerslevs Boulevards Skole) blev taget i brug i 1903. – I 1909 vedtog byrådet, at borgerskolerne, der indtil da havde været betalingskoler, og friskolerne, som var gratis, skulle forenes. Alle skoler skulle herefter kaldes borgerskoler. Den nye skoleform fik virkning fra 1. april 1912. (Halfdan Jørgensen: Borgerskolen Ingerslevs Boulevard, 1953. – Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, s. 161 f).
10. *Amtssygehuset*. Amtssygehuset ved Ingerslevs Boulevard var opført i 1882. I 1935 flyttede sygehuset til nye bygninger ved Vestre Ringgade.
12. *oprettet en syvendeklasse*. Syvendeklasser i borgerskolen blev indført i 1906. (Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, s. 130 og 158).
12. *Munkegades Skole*. Munkegades Skole ophørte som betalingskole ved den nye skoleforms begyndelse i 1912.
14. *Emanuel Jensen*. Anders Peter Emanuel Jensen (1886–), ansat som lærer ved Ingerslevs Boulevards Skole i 1909. (Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, tillæg s. 25).

14. *navnet Nick Carter*. Nick Carter var forfatternavn for den amerikanske forfatter F. R. Dey (d. 1921), som skrev en mængde detektiv- og røverromaner, der udkom i billige hæfter og var meget yndet af børn og unge.
14. *lærer Mejldam*. Johan Marthinus Mejldam (1880–1953), ansat som lærer ved Ingerslevs Boulevards Skole i 1906. (Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, tillæg s. 21).
14. *underholdning for skolebørn*. Søndagsunderholdninger for skolebørn var arrangeret af »Udvalget for Foredragsforeningen af 1901«.
14. *retsstenograf Wessel Wetlesen*. A. Wessel Wetlesen (f. 1879), foregangsmand inden for stenografi og i en årrække indehaver af Jysk Stenografbureau. Har skrevet flere børnebøger.
14. *søndagsskolen*. Søndagsskoler for børn arrangeredes især af kristelige foreninger.
14. *Øresparekassen i Immervad*. Århus Øresparekasse blev oprettet i 1880 og i 1939 sluttet sammen med Spare- og Lånekassen i Århus. (Svend Weis Fogh: Spare- og Lånekassen i Århus 1839–1939, s. 187 f).
16. *digteren Johan Skjoldborg*. Forfatteren Johan Skjoldborg (1861–1936) ejede i årene 1908–15 et husmandssted på halvøen Dynæs over for Himmelbjerget.
16. *Lunden*. Lunden, et kendt sommeretablisement i Silkeborg. (Johan H. Baunvig: Silkeborgerindringer fra århundredets begyndelse. Århus Stifts Årbøger, 1964, s. 166 f).
16. *Himmelbjerget efter branden*. I dagene 4.–6. juni 1911 brændte Himmelbjergets lyngbevoksning; ca. 55 ha., og en del skov. (Trap: Danmark, 5. udg., 8. bd., 1964, s. 606).
17. *pastor Lyngby*. Th. Lyngby (1856–1914), sognepræst ved Sct. Pauls Kirke 1892–1913.
18. *Skorstensfejermester H. O. Hansen*. Hans Oskar Hansen (1857–1934) var skorstensfejermester i Århus søndre distrikt fra 1889. Han var tillige officer ved Århus brandvæsen. (Århus-borgere 1915–20, 1921, s. 101).
18. *lys fra gaslygter*. Århus tændte for første gang gaslygter til gadebelysning den 2. januar 1855. Den sidste gaslygte slukkedes i januar 1957. (Norman V. Steenstrup: Fra grueild til gas, 1955, s. 55 f. – Bernhardt Jensen: Tre Århus-temaer, 1957, s. 7).
18. *den lille »vågekone«*. For ikke at skulle tænde samtlige gaslygter hver aften, blev flammen om dagen skruet ned til et ganske lille blus kaldet »vågekonen«.

22. *kioskdrengene begyndte at gøre.* Århus Kioskselskab begyndte sin virksomhed den 26. maj 1900. (Demokraten 22. maj 1960).
23. *kostskoledrengene fra Marselisborg.* I 1898 åbnede cand. theol. Olaf Gudme en privat kostskole med lokaler i Marselisborggårdens hovedfløj. Skolen blev i 1916 overtaget af Århus kommune (nu Marselisborg gymnasium). (Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, s. 198 f).
23. *Spejderne var i min barndom.* Århus ældste spejdertrop, de gule spejderes 1. Århus trop, er stiftet i 1911. (1. Århus trop 1911–1966, 1966).
23. *FDF-drengene.* Den første FDF-afdeling i Århus er fra 1906. (FDF Århus 3. kreds 1915–1965, 1965, s. 6).
24. *Det elektriske lys var ikke slået igennem.* Den 12. februar 1901 fik Århus for første gang elektricitet, dog ikke til alle husstande. Forsyningen var i begyndelsen fordelt på kun 364 målere. (Århus elværk 1901–1951, s. 8–10).
26. *Hotel Skandinavien.* Hotel Skandinavien var oprettet i 1845 og ophørte i 1961. (E. Sejr i Aarhus Stiftstidende 29. december 1962. – Samme i Jul i Århus, 1966, s. 8 f).
28. *De første sporvogne.* Århus elektriske sporvejselskab begyndte sin kørsel i juli 1904 og afløste hestespovogne og hestecombusser, der i skiftende perioder indtil da havde besørget den offentlige trafik. (Chr. Stub-Jørgensen: Med spovogn og trambus gennem et halvt århundrede, 1954).
32. *otte øre for hver rottehale.* I henhold til en lov af 22. marts 1907 om foranstaltninger til udryddelse af rotter vedtog byrådet samme år, at dræbte rotter kunne modtages til opbrænding på gasværket. En rotte betaltes med 8 øre. (Århus byråds forhandlinger 1907–08, A, s. 164).
32. *Grønland med de små . . .* Grønland var en lille gade, der lå parallelt med gaden Spanien. Grønland blev nedlagt i 1935, da belysningsvæsenets nye administrationsbygning blev opført på en del af gadens areal. (E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 45 f).
35. *Buffalo Bill og Texas Jack.* Buffalo Bill, hvis rigtige navn var William Frederick Cody, var amerikansk unionssoldat i 1864, senere bøffeljæger og spejder og blev takket være Ned Buntline's (Edward Z. C. Judson) bloddryppende romaner om livet i det vilde Vesten en kendt og feteret helt i en omrejsende teltforestilling »Original Wild West Show«. Heri deltog også en tid en Texas Jack Omohundro, der var fhv. spejder i et sydstatskavalleri. Ned Buntline's romaner blev i Amerika og mange andre lande udgivet i billige hæfter. (James D. Horan og Paul Sann: Det vilde Vesten, u. å., s. 53 f).

38. *ved lov blev forbudt, at drenge . . . måtte have budplads.* I en af Indenrigsministeriet den 23. september 1907 approberet vedtægt om børns og unge menneskers arbejde bestemtes, at børn under 12 år ikke måtte anvendes til bl. a. ombæring af varer og børn over 12 år kun i begrænset tid. Da vedtægten ikke blev overholdt, bekendtgjorde skoleudvalget i annoncer i dagspressen, at det ved overtrædelse af bestemmelserne ville »se sig nødsaget til at overgive« arbejdsgivernes navne til politiet. Denne trussel synes ifølge en indberetning fra skoleudvalget til byrådet at have haft en heldig virkning. (Chr. Buur: Århus skolevæsen gennem 80 år, 1930, s. 183. – Demokraten 19. november 1908. – Århus byråds forhandlinger 1909–10, A, s. 126).
39. *Magdalenemøllen.* Magdalenemøllen, en vejr mølle, der lå omtrent på nuværende hjørne af Ørumgade og Skanderborgvej. Møllen var opført i 1847. I 1912 blev møllen, der da skulle rives ned, overtaget af den kendte filmfotograf Th. Hermansen, som den 16. maj 1912 lod den brænde til brug for en filmoptagelse. (Håndskrift nr. 552 i Statsbibliotekets håndskriftsamling. – Demokraten 17. maj 1912).
39. *papirhandler og bogbinder Jacob Jacobsen.* Boghandler Jacob Jacobsens forretning på Sct. Pauls Plads 9 var oprettet i 1906. (V. J. von Holstein Rathlou: Århus, I, 1920, s. 459).
40. *Frederiksbjerg Biografteater.* Frederiksbjerg Biografteater åbnede i 1906 i Bruunsgade 34 (hjørnet af Jægergårdsgade). I 1910 flyttede biografteatret til Hotel Kronprinsen i Banegårdsgade og skiftede navn til Det ny Teater (senere Folke-teatret). (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 212 f).
40. *Den tyske komiker Lehmann.* Den franskfødte skuespiller André Deed spillede, når hans film blev vist i Danmark og Tyskland, under navnet Lehmann. (Gunnar Sandfeld: Den stumme scene, 1966, s. 123. – Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 214).
41. *Det er lige til Ladegården.* Udtrykket er af københavnsk oprindelse og betød, at man var »lige til« fattiggården, som i hovedstaden hed Ladegården.
43. *Tagenshus.* Tagenshus, ejendomskompleks med opgange i Paulsgade 7, 7 A, 7 B.
43. *redaktør Welling-Nielsen.* Hans Christian Welling-Nielsen (1879–1918) deltog som frivillig på græsk side i den græsk-tyrskiske krig i 1897. I 1900 blev han journalist ved Nordjylland i Ålborg, 1906 ved Aarhus Stiftstidende og i 1909 medredaktør af samme. Ved første verdenskrigs udbrud meldte han sig som frivillig ved det franske luftvåben og blev skudt ned og dræbt i en kamp den 1. juni 1918. (Provins-journalister, 1913, s. 137. – Demokraten 19. juni 1958).
43. *Kasino.* Kasino, teater- og varietéetablissement i Rosenkrantzgade 21. Indviet i 1900 og ophørt i 1947. (Bernhardt Jensen: Fra det glade Århus, 1963, flere steder).

44. *Redaktør Funch Thomsen.* Theodor Julius Funch Thomsen (1859–1923) var 1878–81, 1884–85 journalist ved Jyllandsposten. I årene 1885–89 var han redaktør af Horsens Avis og fra 1889 til 1923 redaktør og ejer af Aarhus Stiftstidende. (Provins-journalister, 1913, s. 41).
44. *cykelstien langs bugten.* Århus Bicykle Club drev i en årrække cykelstien langs kysten til Risskov. For at benytte stien skulle man være medlem af klubben og have et særligt kort, der på forlangende skulle vises for klubbens opsynsmand. (C. A. Hjernøe i Jul i Århus, 1966, s. 14 f).
45. *partifællen, skomagermester Erik Olesen.* Skomagermester Erik Olesen (1860–1934), der var en af byens fremtrædende socialdemokrater og medlem af byrådet i flere perioder (1906–13 og 1916–21), havde forretning på hjørnet af Bülowsgade (nr. 26) og Ole Rømersgade (nr. 114). (Århus-borgere 1915–20, 1921, s. 151).
47. *Stampes Farveri og Klædefabrik.* Stampes farveri og klædefabrik, der havde ud salg og fabrik i ejendommene Fiskergade 89–95 og Mindebrogade 2, var oprettet i 1846. (E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 103 f).
47. *Hos Kaempffe i Østergade.* J. A. Kaempffe og senere sønnen A. A. W. Kaempffe drev fra 1880 en i Århus meget kendt slagterforretning, bl. a. omfattende røgeri, salteri og pølsefabrik, i Østergade 52. (V. J. von Holstein Rathlou: Århus, III, 2. halvbd., 1925, s. 531).
48. *Drejede det sig om pølser.* Folketingsmand Peter Sabroe (1867–1913) oprettede i august 1906 en pølsefabrik med udsalg flere steder i Århus. Den 9. november 1906 åbnede udsalget i Bruunsgade. Sabroe afhændede pølsefabrikken i 1910. Den havde ikke været nogen god forretning, men sat ham i stor gæld. (Demokraten 5. august 1906, 7. november 1906, 18. marts 1910. – Peder Jensen i Verdens Gang, januar 1967, s. 11 f).
48. *Peter Sabroe var i en årrække journalist.* Peter Sabroe var journalist og senere redaktør ved Demokraten fra 1888 til 1906. (Holger Eriksen: Børneven og stridsmand, 1966–67. – Demokraten 6. oktober 1906).
48. *Sabroe skrev med så stor en håndskrift.* Om Sabroes manuskripter se Holger Eriksen: Børneven og stridsmand, 1966–67, s. 14 f.
49. *hos Emilie Hastrup.* Emilie Hastrups hjemmebageri var oprettet i 1899 og blev i 1916 overtaget af Anna Worm. (V. J. von Holstein Rathlou: Århus, III, 1. halvbd., 1923, s. 192 f).
53. *konsul Kaj Blicher.* Kaj Blicher (1889–), direktør for A/S ØstjydsK Korn- og Foderstofforretning. Deltog som ung i flere sportsdiscipliner og var i 1921 medstifter af Old Boys. (Kraks blå bog, 1966, s. 137).

53. *S. M. Mikkelsen*. S. M. Mikkelsen (1879–1947) var direktør i Vennelyst fra 1923 til 1939. – Vennelyst, teater og varietéetablissement i Høegh Guldbergs-gade (Vennelystparken). Ødelagt ved bombeattentat den 12. januar 1945. (Bernhardt Jensen: *Fra det glade Århus*, 1963, flere steder).
63. *Bullotti*. Mandag den 9. november 1908 foretog syv polske landarbejdere under anførsel af den russiskfødte Jan Andrejeff Bullotti (f. 1875) et røverisk overfald på proprietær Beck på Højbjærggård i Øverød ved Holte, hvor Bullotti tidligere havde tjent. Under en kamp med røverne blev proprietær Beck dræbt af revolverskud, mens hans hustru blev såret af knivstik. Først lørdag den 14. november lykkedes det at komme på sporet af Bullotti, der da efter at have af-fyret otte revolverskud mod politiet og såret to betjente blev anholdt i en lej-lighed i Lille Brøndstræde 6 i København. (Demokraten 10. og 15. november 1908).
68. *soldater skulle indkvarteres i Århus*. Indkvartering af soldater var pålagt alle ejendomsbesiddere i Århus efter en såkaldt indkvarteringsevne, der blev udreg-net på grundlag af ejendomsskylden. Ejendomme med staldplads havde pligt til at modtage heste og – om fornødent – belægning ud over deres indkvarterings-evne. Århus var delt i to indkvarteringsdistrikter, og åen delte mellem »Den nordlige« og »Den sydlige«. (Århus byråds forhandlinger 1908–09, A, s. 227 f).
70. *anlægget ved den gamle banegård*. Anlægget, der strakte sig fra banegården til hen imod Bruunsbro, blev nedlagt i 1921. Her stod fra 1901 til 1921 R. Ander-sens statue af Dalgas (senere opstillet i Park Allé, nu på Filtenborgs Plads). (E. Sejr: *Gamle Århusgader*, II, 1961, s. 84 f).
70. *den gamle kirkegård*. Søndre kirkegård, der var anlagt i 1818, blev sløjfet i takt med opførelsen af byens nye rådhus i slutningen af 1930-erne og anlægget af Rådhusparken. (E. Sejr: *Gamle Århusgader*, II, 1961, s. 1 f).
70. *et gammelt kalkværk*. C. Langballe og Søn's kalkværk, der var oprettet i 1872, lå på hjørnet af Spanien (nr. 63) og Jærgergårdsgade. (V. J. von Holstein Rathlou: *Århus*, I, 1920, s. 403).
71. *Hammelbanegården*. Hammelbanegården i Carl Blochsgade var hovedsæde for Århus-Hammel-Thorsø jernbane, der var oprettet i 1902 og blev nedlagt i 1956. (Ingvar Ullerup: *Århus-Hammel-Thorsø jernbane 1902–1942*, 1942).
72. *Fiskerhuset*. Fiskerhuset, et kendt og meget besøgt traktørsted med en smuk beliggenhed ved Århus Å. Ophørte som restauration omkring 1922. (Bernhardt Jensen: *Som Århus morede sig*, 1966, s. 206 f).
74. *Centralhotellet*. Centralhotellet i Ryesgade 34 blev brudt ned ved Banegårds-gades og Ryesgades regulering i 1920-erne. (E. Sejr: *Gamle Århusgader*, I, 1960, s. 126).

74. *Den gamle Bruunsbro.* Bruunsbro blev bygget i 1874. Den gamle bro med buerne blev i 1922 erstattet af den nuværende bro. (E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 26 f).
76. *Marryat Lauritzen.* Marryat Lauritzen (1884–1951) var i mange år en meget yndet visesanger- og forfatter, der optrådte på forskellige århusianske etableringer. (Bernhardt Jensen: Fra det glade Århus, 1963, s. 47. Samme: Som Århus morede sig, 1966, s. 170, 172 f, 206, 208).
77. *En nat lød et voldsomt brag.* En ny kontorbygning under opførelse til I. Chr. Møllers trikotagefabrik i Paulsgade styrtede sammen lørdag aften den 31. marts 1906. (Demokraten 2. april 1906).
77. *Crome og Goldschmidts forretning.* Crome og Goldschmidt forhandlede varer, der var lavet af fanger i Horsens Tugthus.
79. *Ågade.* Ågade, nedlagt gade langs Århus Å's nordre side fra Skolegade til Immervad. Nu en del af Åboulevarden. (E. Sejr: Gamle Århusgader, I, 1960, s. 89 f).
82. *Revet.* Revet, nedlagt gade langs Århus Å's nordre side, hvor nu Åboulevarden fra Europaplads til Skolegade er.
82. *rullebroen.* Rullebroen, bygget i 1902, førte over åen fra Dynkarken til Havnegade. Broen blev fjernet i 1934. (Århus Promenade, 1958, s. 142).
83. *Her blev Skansen bygget.* Hvor ejendommen Skansen blev opført som hotel til Landsudstillingen i 1909, lå fra 1600-årene en militær skanse. De sidste rester heraf blev fjernet umiddelbart før udstillingen. (E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 38 f).
83. *translatør Peter Holm.* Peter Holm (1873–1950) var direktør for Den gamle By fra museets oprettelse til 1945. (Kraks blå bog, 1949, s. 581).
84. *Louisenhøj, det nuværende Stefanshjem.* En del af den i 1841 opførte hovedbygning til gården Louisenhøj udgør endnu en fløj af Stefanshjemmets bygninger. (Peder Jensen i Demokraten 31. december 1958. – E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 41 f).
84. *Varna.* Varna er opført i landsudstillingsåret til sommerrestaurant, indviet den 25. juni 1909. (Peder Jensen i Demokraten 21. juni 1959. – Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 196 f).
84. *Thors Mølle.* Thors mølle, gammel vandmølle anlagt som industrimølle i 1637, siden 1880-erne traktørsted. (Peder Jensen: Marselisborg skovmøller. Århus Stifts Årbøger, 1959, s. 26 f. – Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 187 f).

84. *Silistria*. Silistria, gammel vandmølle anlagt som industrimølle antagelig i 1600-tallet, i 1865 indrettet til kornmølle, fra 1880-erne til 1956 traktørsted. (Peder Jensen: Marselisborg skovmøller. Århus Stifts Årbøger, 1959, s. 49 f. – Bernhardt Jensen: Silistria vandmølle og traktørsted, 1956–57. – Samme: Som Århus morede sig, 1966, s. 187).
84. *Ørnereden*. Ørnereden, traktørsted opført i 1910. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 195).
86. *Røverhøjen*. Røverhøjen, gravhøj i haven ved Strandvejen 92. (Hans Kjær: Lidt om Århusegnens arkæologi og Røverhøjen. Århus Stifts Årbøger, 1920, s. 108 f).
86. *Kilden ved Strandvejen*. Den gamle helligkilde, Sct. Nicolaus kilde, ved Strandvejen omtrent ud for Marselis Boulevard blev i tiden omkring Landsudstillingen sat i stand og forsynet med et støbt »løvehoved« til vandet. (E. Sejr: Gamle Århusgader, II, 1961, s. 37 f).
86. *Marselisborggårdens brand*. Laden og en tidligere mejeribygning på Marselisborggård brændte den 28. august 1906. Tusinder af tilskuere strømmede til brandstedet. (Demokraten 29. august 1906).
87. *Landsudstillingen*. Landsudstillingen for handel, håndværk og industri afholdtes i tiden 18. maj – 3. oktober 1909. Udstillingen var anlagt på et område, der afgrænsedes af Svendborgvej, H. Pontoppidansgade, Dalgas Avenue og Filtenborgs Plads og mod øst af havet. (Beretning om Landsudstillingen i Århus 1909, 1913).
87. *fregatten »Jylland«*. Fregatten »Jylland« (nu i Ebeltoft) var i 1909 opankret ud for Landsudstillingen.
89. *Abessinierlejren*. Abessinierlejren med en trup abessiniere fra Hagenbeck i Hamburg var en af Landsudstillingens største attraktioner. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 70).
90. *Friheden*. Restaurant Friheden i nuværende Tivoli Friheden blev indviet i 1904. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 188 f).
90. *Frederikshøj*. Frederikshøj, der oprindeligt var et gammelt skovfogedsted under Marselisborggård, har siden i begyndelsen af 1800-tallet været traktørsted. (Bernhardt Jensen: Den gamle skovkro, 1959. Samme: Som Århus morede sig, 1966, s. 185).
90. *prinseslottet*. Marselisborg Slot var en gave skænket i 1902 til prins Christian (Chr. X) og prinsesse Alexandrine til minde om deres bryllup i 1898. (Århus gennem tiderne, IV, 1941, s. 310).

91. *skovbåden til Varna*. Skovbådene »Marselisborg« og »Turisten« begyndte i 1896 sejlads til en anløbsbro ved Salonen i Risskov og til anløbsbroer ved Marselisborg Skov. Sejladsen ophørte i 1938. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 158 f).
92. *Constantia*. Constantia var et meget søgt traktørsted, der lå ved sydsiden af Brabrand Sø i nærheden af Stautrup. Oprettet omkring 1900 og ophørt i 1956. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 207 f).
94. *Oliver Twist, Gøngehøvdingen, Madame sans Gêne og Ambrosius*. Oliver Twist, skuespil efter Charles Dickens roman af Comyns Carr. Opført på Århus Teater i 1907. – Gøngehøvdingen, skuespil efter Carit Etlars roman ved M. V. Brun. Opført på Århus Teater i 1903 og i sæsonen 1909–10. – Madame sans Gêne, komedie af V. Sardou og E. Moreau. Opført på Århus Teater i 1911. – Ambrosius, skuespil med musik af J. P. E. Hartmann. Opført på Århus Teater i 1908 og i sæsonen 1909–10. (E. Sejr: Århus Teater gennem 50 år, 1950, hhv. s. 510, 502, 508, 495).
95. *Sluppens tur gennem byen*. Fra 1890 til 1914, da Sluppen's virksomhed blev afbrudt for en årrække, fungerede skipper Ole Madsen som admiral. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 138 f).
97. *Hvert år den første maj*. 1. maj som arbejdernes specielle fest- og demonstrationsdag blev første gang fejret i Danmark i 1890. I mange år gik de århusianske arbejdere i procession til Vennelyst, senere til Friheden. (Oluf Bertolt m. fl.: En bygning vi rejser, I, 1954, s. 214).
97. *væddeløb på Skejby Mark*. Før Jysk Væddeløbsbane ved Stadion åbnede i 1923, var der blevet afholdt hestevæddeløb ved bl. a. Magdalenemøllen, på Galgebakken og på Skejby Mark. (Århus gennem tiderne, IV, 1941, s. 298 f).
98. *flyveren Delagrang*. Den franske flyver Leon Delagrang udførte i september 1909 en række flyvninger fra Skejby Mark. (Beretning om Landsudstillingen i Århus 1909, 1913, s. 199 f).
99. *for at beundre et fyrværkeri*. Nytårsfyrværkeriet ved havnen afholdtes i en årrække ved hjælp af kommunale tilskud. Festerne ophørte ved årsskiftet 1914–15. (Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 145 f).
99. *politiassistent André Hauerbach*. André Grove Hauerbach (1866–1944) var fra 1893 til 1919 politiassistent i Århus. – Om nytårsløjerne se Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig, 1966, s. 145 f.

